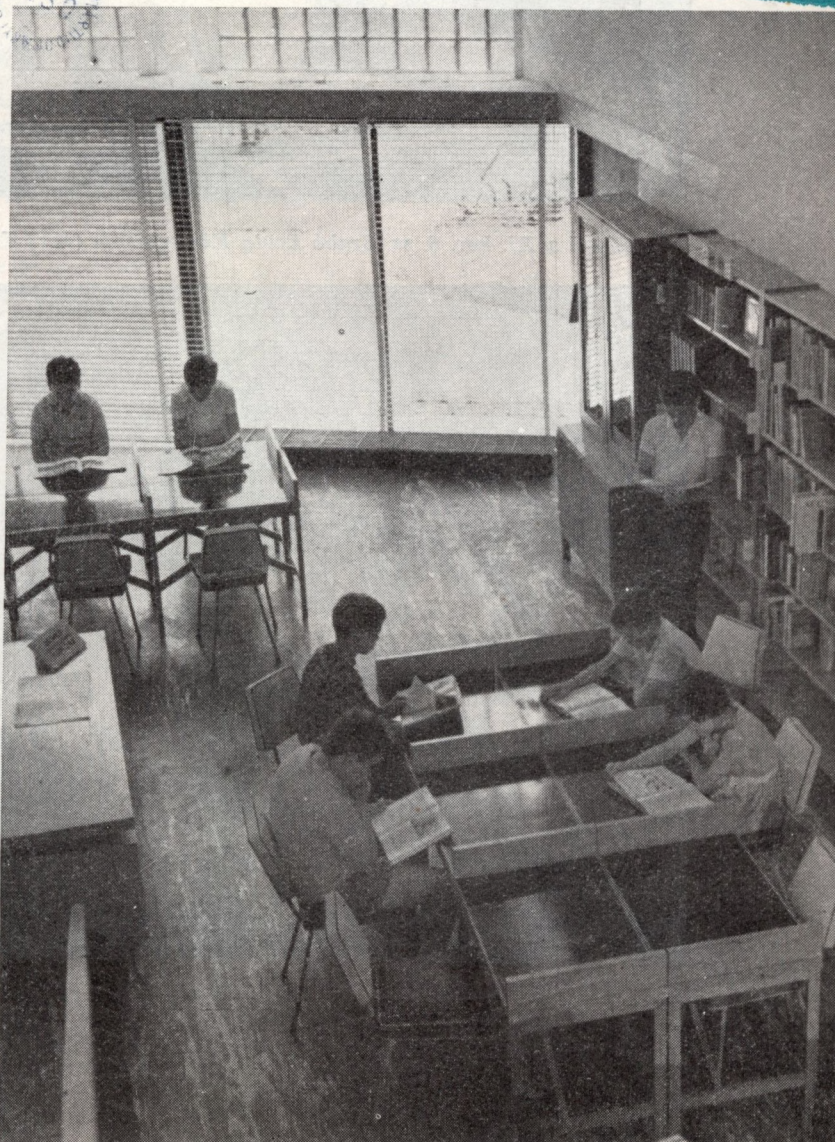

P 400(3)

KÖNYVTÁROS

TIZENÖTÖDIK ÉVFOLYAM / 1965 SZEPTEMBER

SAK KÖNYVTÁR • KÖNYV
SZSZS
1965

9

Képek a XI. ker. 6. sz. Szabó Ervin Könyvtárból (MTI Foto — Vitályos felv.)

TARTALOM

ARNÓTH KÁROLY: A szocialista brigádok és az olvasás	507
DR. LÁNG IMRE: A tudományos és szakkönyvtári gyűjtőköri kódex munkálatai	516
Iskola és olvasás (pr)	519
SALLAI ISTVÁN: Könyvtár a művelődési házban	520
JÓZSA DENES PIROSKA: Könyvtári körzetek Baranyában	523
Hogyan működik majd a Magyar Könyvtárosok Egyesülete? (Y)	526
A könyvtári nyilvántartások egyszerűsítése	
Egyszerűen, de ne kezdetlegesen! (Krajevsky Gizella)	527
Óvatosabban egyszerűsítsünk! (Pacsai László)	530
Fél évszázad a könyvtár szolgálatában (dr. Tóth Ervin)	531
Hírek	532
Kis bibliográfiák	
A szocialista brigádok és az olvasás	533
A kommunista erkölcs újabb hazai irodalma	534
Korunk tudománya a kibernetika	535
Századunk	538
Baráti országokba utazunk: Német Demokratikus Köztársaság	540
Könyvtárosok írják (Gévay Ágnes)	541
Könyvtáros hallgatók írják (Dán Krisztina—Bikfalvy Péter; Zsembery Anna)	543

TÁJÉKOZTATÓ

LIPTAK GÁBOR: A Balaton költészete	549
Beszélgetés Jobbágy Károllyal (Bozóky Éva)	559

Könyvekről

Elvek és utak (Kisfaludi Sándor)	561
A történelem futószalagán (Pomogáts Béla)	562
Könyvtári szakirodalom	
A Kisfaludy Károly Könyvtár évkönyve 1965. (Rácz Aranka)	564
Kézikönyvtár	
Magyar statisztikai zsebkönyv, 1965. (Z. V.)	565
Bibliográfiák	
A csehszlovák népkönyvtári típuskatalógus (Sallai István)	566
Vas megye irodalma (B. L.)	567
Szabolcs-Szatmár két évtizede (Körtés Júlia)	567
Könyvtári kiadványok	568

.Címlapképünkön az új épületben megnyitott, újjáalakított XI. ker. 6. sz. Szabó Ervin Könyvtár (MTI Foto — Vitályos felv.)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

ARNÓT Károly: Бригады социалистического труда и чтение (507);

Dr. LÁNG Imre: Работа по составлению кодекса профилей научных и специальных библиотек (516);

SHALLAI István: Библиотека в доме культуры (520);

ИОЖА ДЕНЕШ Пирошка: Библиотечные микрорайоны в комитате Бараня (523);

О будущей деятельности Общества венгерских библиотекарей (526);

Дискуссия об упрощении делопроизводства библиотек (527);

ЛИПТАК Габор: Озеро Балатон в поэзии (549).

FROM THE CONTENTS

Károly Arnóth: Reading and the socialist brigades (507);

Imre Láng: Preparations of a manual for scientific and special library subject collections (516);

István Sallai: Library in the country club (520);

Miss Piroska Józsa Dénes: Little library districts in Baranya (523);

How will work the Association of Hungarian Librarians? (526);

Dispute on the rationalization of library records (527);

Gábor Lipták: The Balaton in the poetry (549).

AUS DEM INHALT

Károly Arnóth: Die sozialistischen Brigaden und das Lesen (507);

Dr. Imre Láng: Über die Ausarbeitung des Verteilungsplanes von Sammelgebieten der wissenschaftlichen und Fachbibliotheken (516);

István Sallai: Bibliothek im Kulturhause (520);

Piroska Józsa Dénes: Kleindistrikte von Bibliotheken im Komitat Baranya (523);

Über die künftige Tätigkeit und Arbeitsweise des neu begründenden Vereins Ungarischer Bibliothekare (526);

Diskussion über die Vereinfachung der verschiedenen Nachweise in den Bibliotheken (527);

Gábor Lipták: Der Plattensee in der Dichtung (549).

CIKKEINK SZERZŐI

Arnóth Károly, a Vasas Szakszervezet József Attila körzeti könyvtárának vezetője; *Bozóky Eva*, a Könyvtáros munkatársa; *Józsa Dénes Piroska*, a Pécsi Megyei Könyvtár munkatársa; *Krajevsky Gizella*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Láng Imre*, a Mű-

velődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának helyettes vezetője; *Lipták Gábor* író; *Pacsai László*, a szekszárdi SZMT könyvtár vezetője; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője.

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a Magyar Posta, Előfizethető a Posta Központi Hírlap Iroda. Bp., V., József nádor tér 1. Egyéni előfizetés a 61.238, közületi előfizetés a 61.066 csekk számlán.

65.8040 Egyetemi Nyomda, Budapest

A szocialista brigádok és az olvasás

1. A mozgalom elterjedése

A szocialista brigádmozgalom versenymozgalom. A korábbi versenyformákkal szemben „nemcsak a népgazdasági tervek teljesítésében elért konkrét gazdasági eredményei vannak, nemcsak nagy erkölcsi tőkét jelent, hanem társadalomformáló ereje és hatása is van. Annak a lehetőségét is magában hordja, hogy egyre inkább elmosódjék a szellemi és a fizikai munka közötti lényeges különbség”. (Brutyó János) Megindulása nem felső utasításra, hanem spontán kezdeményezésre, egy időben több helyen történt. Indítékai: „Az embereknek szükségük van arra, hogy mindig harcoljanak egy kitűzött magasabb célért. Harcoljanak valami olyanért, ami életüket szebbé, jobbá és kellemesebbé teszi.”⁽¹⁰⁾

A mozgalom életrevalóságáról, időszerűségéről vall és a dolgozók törekvéseivel egyező tendenciáját tükrözi *elterjedése* is. 1963. január 1-én az összes munkabrigádok 48,3%-a vett részt a versenyben (e brigádok tagjainak száma 428 448 fő volt!). S azóta ez a szám tovább növekedett. Tehát nagy feladataink vannak a brigádok további segítésében.

Az alulról történt kezdeményezés és a társadalmi szükségszerűség *ellenére*: „A tanulásra, művelődésre vonatkozó vállalások kialakítása és megszervezése... még több gondot okoz az aránylag jártasabb brigádvezetőknek is, mint a termelésieké.”⁽¹⁾ Ennek magyarázata egyrészt abban rejlik, hogy a termelés szervezésében húszéves gyakorlatuk van, a tanulás, művelődés megszervezésével pedig csak most kísérleteznek. A brigád vezetőjének és a művelődéssel foglalkozó brigád-megbízottnak a munkája a művelődésben ösztönös, sokszor felületes. Kellő segítés és tájékoztatás híján tanácstalanok, tehetetlenek. Másrészt a művelődési vállalások elbírálásának helyenkénti liberalizmusa is kényelmessé teszi a brigádokat, s ezzel egyidejűleg elkedvetleníti a szakembereket. Sajnos, szűkebb vizsgálati területünkön is az egyik legnagyobb hiba, hogy az üzemi könyvtárosok nem látják eléggé világosan mennyire összefügg az üzemi könyvtárak munkájának további fejlődése és az egyre szélesebben bontakozó szocialista brigádmozgalom.⁽²⁾

Pedig most lenne itt az alkalom, hogy azaz tegyük könyvtárainkat, ami Bulgáriában a *csitaliste*. (Az intézmény tekintélyére és fontosságára gondolunk.) Ha most nem élünk a lehetőséggel, ki tudja, meddig várhatunk ismét, hogy még egy ilyen alkalom kínálkozzék...

2. A művelődési felelősök

A mozgalom jelentőségét belátva, a könyvtáros csak a munka társadalmi meg-alapozásával érhet el kellő eredményt. Persze minden attól függ — mint a társadalmi munkavégzés esetén mindig —, hogy a brigád művelődési felelőse (olvasó-mozgalmi felelős, könyvtári összekötő) mennyire lelkiismeretes munkájában. Ez elsősorban a könyvtárostól kapott segítségtől függ. Jó példa a Ganz-MÁVAG-é, ahol a brigád művelődési felelőse is kölcsönöz a tagoknak, ő tartja a könyvtárral a kapcsolatot, vagy az Egyesült Villamosgépgyáré, ahol a gépgyári „Schönherz Zoltán” munkabrigád olvasómozgalmi felelőse, *Illés József* 30 fő részére viszi a kívánt könyvet, s egyben tájékoztatja is a brigádtagokat a megjelent új könyvekről, valamint a könyvtár rendezvényeiről.⁽¹⁹⁾ Ugyanez vonatkozik a brigádok munkáját segítő, kívülálló személyekre is (patronálók, művezető, főmérnök, a társadalmi szervek megbízottai). Jóindulatú segítaniakarásukat *tájékoztatással* kell megalapozni. Ismertetni kell előttük a művelődési vállalatok sokféle lehetőségét, a könyvtár szolgáltatásait, hogy ők a brigádokhoz eljuttathassák azokat.

Az aktivisták mellett maguk a könyvtárosok is aktivistákká válhatnak egy-egy brigádon belül. Ez történt a Ganz-MÁVAG-ban, ahol a könyvtárosok az országban elsőként mozgalmat kezdeményeztek „művelődési munkások a szocialista brigádokért” jelszóval. Ennek lényege az volt, hogy a gyár minden hivatásos népművelője tagja lett egy-egy szocialista brigádnak, s ott a brigád művelődési ügyeinek intézőjeként tevékenykedett.⁽¹⁷⁾

A figyelem felkeltésére ugyanitt ankétot rendeztek „Szocialista brigád és a könyvtár” címmel. Az ankéton Dobos Piroska tartott bevezetőt, utána Jankovich Ferenc előadást.

3. Néhány általános hiba

„A színház- és filmművészet megismerése kétségkívül a művelődés egyik fajtája, sőt elengedhetetlen követelménye. Más kérdés az, hogy *pótolják-e* az ilyen vállalatok a tanulást, továbbképzést, munkásakadémia-látogatás, rendszeres olvasás stb. követelményeit?”⁽²⁾ A felvetett kérdésre így válaszolunk: kezdetben igen. Többen úgy vélik, hogy a film és a színház *csak* az összeszokást szolgálja. Aki ezt állítja, lebecsüli e művészeti alkotások lenyűgöző művészi erejét. A darabok kiválasztásánál azonban elkel a *patronálók* segítsége. Felajánlhatja a könyvtáros is a segitést, ha úgy érzi: értékes tanácsot tud adni. Nem a művelődési vállalatok rangsorolása a fontos, hanem az, hogy *legyenek* ilyen vállalatok. A művészeti ismeret- és élményszerzés azonban akkor lesz igazán tartós, ha elmélyítésére a brigádtag kezdetől fogva felhasználja az olvasást.

Most pedig néhány, vagy az egész mozgalmat (s így a könyvtárat is) érintő, vagy csak a könyvtári segítés hatékonyságát csökkentő *hibáról* szeretnénk szólni. „... a műhelybizottsági titkár ezekkel a szavakkal jött hozzám: te, Pali, meg kell alakítani a szocialista brigádöt, illetőleg el kell nyerni ezt a címet. Te leszel a brigád vezetője. Odaadott hat nevet, majd azt mondotta: itt van a vállalat, az alapelveket és a többit megbeszéljük.” (Lendvai Pál brigádvezető.¹⁰)

Itt a szervezésen és a vállalatok „*átnyújtásán*” is elgondolkozhatunk, s el is kell gondolkodnunk. (A SZOT elnökségének 1960. júl. 20-i határozata is az ilyen esetek megelőzését célozza.¹¹) Az alapelveket és a vállalatokat *előbb* kellett volna megbeszélni...

Máshol a vállalatok lazák, s nem igényelnek külön tevékenységet a vállalótól. (Ilyen, amikor évente 3—5 könyv elolvasását vállalják, bár a könyvtárban az olvasási átlag évente 25—30 kötet olvasónként.)

Másik hiba a számok *“bűvölete*. Egy régebbi cikk szerzője azzal menti a kevés könyvtári vállalatot, hogy „a Szénbányászati Tröszt mintegy ezer, szocialista címért küzdő tagjából 933-nak 50 kötetnél nagyobb a házikönyvtára, ezen belül 200-nak már 400-nál több szakmai vagy szépirodalmi könyve van. Csak néhány könyve van 65—70 embernek, de egyet sem találni, akinek legalább 10 könyve ne volna”.¹⁸ Ilyesmikkel ne ringassuk el felelősségérzetünket. Sok még a tennivalónk ezen a téren.

Talán az egyik legsúlyosabb hiba, hogy ott, ahol más kulturális lehetőség nincs (kisüzemek, vagy a bejárók esetében), nem propagálják megfelelően a könyvtárat, nem tudatosítják, hogy a „tanulni” jelszó ezt is magában foglalja. Kiderül Busznyák Ferenc vájárnak, a Bakonyi Bauxitbánya szocialista brigádvezetőjének szavaiból: „Nálunk, a Bakonyban, ahol mintegy 60—65 községből járnak a munkába dolgozóink, igen nagy nehézségbe ütközik a tanulás, mert nem tudjuk biztosítani a *kollektív tanulás* feltételeit.” (Ezért a pályázó 17 brigádból csak 3 nyerte el a címet.¹⁰) Jól segítettek azóta a bejárók problémáinak megoldását Budapest több üzemében. De a probléma továbbra is fennáll.

Most pedig, a helyzet áttekintése után, vizsgáljuk meg a brigádok segítésének lehetőségeit és kialakult formáit.

4. A kapcsolatok megteremtése

Több könyvtáros véleménye szerint a brigádok érdeklődése elsősorban szakmai jellegű. S azt is hozzáfűzték, hogy ez *társadalmi szükségyszerűség*.

E megállapításnak ellentmond az, hogy az üzemi olvasóknál a könyvtárak eddigi kölcsönzéseiben a szakmai könyvek igen kis (legfeljebb 1—2%) arányban vannak képviselve. A társadalmi szükségletek sem az egyoldalú szakmai érdeklődést követelik meg. A brigádok *vállalásaiban* azért lehet mégis nagyobb arányban a szakmai művek olvasása, mert ezzel akarják segíteni a termelési vállalatot. Ez a törekvés helyes, de megvalósítása nem sikerül kellően. A szakmai művek olvastatása, ajánlása elég nehéz problémát jelent a többnyire *humán* érdeklődésű és ismeretekkel rendelkező könyvtárosnak (ezért sokan húzódoznak is tőle), de amíg a létszám és szakmai képzettség tekintetében jobban ellátott műszaki könyvtárak hatósugara a legtöbb helyen alig terjed túl a mérnökök és technikusok körén, addig minden túlterheltsége ellenére is a szakszervezeti könyvtárnak kell vállalnia ezt a feladatot. A szakmai művek forgalmazásával könnyen közel kerülhetünk a brigádokhoz és

A Ganz—MÁVAG Lenin szocialista brigádja, amelynek minden tagja olvas a mozgalom kezdete óta

elnyerhetjük az üzem vezetőinek támogatását, s erre nagy szükség is van. Az igényekről statisztikai elemzéssel, vagy kérdőíves módszerrel (esetleg ezek kombinációjával) győződhetünk meg.

Az igények *felmérése* után *elemoznünk* kell könyvtárunk állományát, hogy a keresletnek mennyiben felel meg. Meg kell állapítani, hogy mely állományrészek (egyedek) alkalmasak a brigádmozgalom révén szerzett *új olvasók* rétegeinek és típusainak megragadására. (Ezeket esetleg külön polcokon tárolhatjuk „Szocialista brigádtagoknak ajánljuk” felírással. Természetesen a többi dolgozót sem szabad elzárni ezektől a könyvektől, mert bármiféle megkülönböztetés sértődést eredményezhet.)

A vizsgálódások nyomán (például az állomány egyeztetése az alapállományjegyzékkel) felderített hiányokat antikvár vásárlásokkal célszerű pótolni.

Csak ezután követhetjük a Danuvia példáját: „Első lépésként a termelési bizottsággal, a brigádmozgalom irányító, összefogó szervével teremtettünk kapcsolatot. Ennek következtében már a vállalatoknál módunk volt a kulturális érdeklődést helyes irányba terelni anélkül, hogy a brigádok önállóságát, kezdeményező készségét csorbítottuk volna. Különösen hasznosnak bizonyult az, hogy a szocialista brigád cím *feltételeinek* kidolgozásában a könyvtár részt vett.” (2°) Nagyon fontos, hogy a könyvtár szolgáltatásaira már a vállalatok összeállítása előtt felhívjuk a figyelmet. Ezért jó a Danuvia munkája, s azoké az üzemeké, ahol tájékoztatót készítenek a vállalási lehetőségekről, s azok között szerepel a könyvtár is.

A Ganz-MÁVAG könyvtárosaiban is megvan az igyekezet. Allandóan kérdezik a brigádmozgalmat szervező funkcionáriusokat, hogy hol alakul brigád, s azután ezeket meglátogatják. Lehetséges azonban, hogy így *későn*, a vállalatok megtétele után, jutnak el a brigádokhoz. Nem lenne-e ésszerű, ha a szakszervezeti bizottság termelési felelőse a szakszervezeti munka egyéb ágazatainak vezetőit (köztük a könyvtárvezetőt) *hivatalból* értesítené az alakuló brigádokról?! Ezt még egy nagy kiterjedésű gyártelepen is meg lehetne oldani.

A brigádok írásbeli tájékoztatása mellett fontos a *személyes kapcsolat* is. Ezért a könyvtáros

- a) vegyen részt a brigádvezetők megbeszélésein
- b) ismerkedjék meg a brigádokkal, azok vállalásaival (és teljesítésükhöz nyújtson segítséget)
- c) lehetőleg rendszeresen látogassa az üzemeket, és szóban is népszerűsítse a könyvtárat, az irodalmat. (4)

Úgyes taktika a könyvtárostól, ha a nem könyvtári vállalatok segítségével a könyvtári vállalat *nem tevő* brigádtagokat is bevonja az olvasásba. Az Egyesült Villamosgépgyár könyvtára a szocialista brigádtagokhoz felhívást bocsátott ki, hogy a könyvtár biztosítani tudja számukra a kötelező irodalmat (a brigádtagok közül sokan tanulást vállaltak). Ezt a felhívást névreszólóan, a bélyegzőkártyára tűzve is el lehet juttatni az emberekhez. A fenti példa alapján majdnem minden vállaláshoz kapcsolódhat a könyvtár...

Célravezetőnek látszik, és — ahol kipróbálták — szép eredményeket hozott a Láng Gépgyár és az Egyesült Villamosgépgyár kezdeményezése: Meghívták *könyvtár-látogatásra* a brigádokat, s a beszélgetés után szerződést kötöttek velük. Az utóbbi helyen a meghívott Zrínyi Ilona női tekerceselő brigád az üzemi lapban *olvasási felhívást* tett közzé.

Sok szó esik arról, hogy kell-e szerződést kötni, vagy sem? Ezt mindenki döntse el lehetősége és sajátos körülményei alapján. Ha azonban köt, akkor ne szállítsa le vele az igényeket, ne legyen túl liberális, de túl sokat se vállaljon a könyvtár, amit később nem tudna teljesíteni. Végül: írásról lévén szó, ügyeljünk a megfogalmazásra. Még a szerződésnél is fontosabb az, hogy az *értékelésnél* hallassa szavát a könyvtáros, és vegyék is figyelembe véleményét. Mert a szerződés *magában* még nem garancia.

5. A vállalások

A munka menetét követve — állományunk egyeztetése, elemzése, kiegészítése, feltárása és hozzáférhetővé tétele *után* — beszélünk kell a vállalásokról.

„Legyenek a könyvtárak rendszeres olvasói... Legyenek igényesek a könyvek kiválasztásában...” — idézzük a SZOT Elnökségének határozatát, (11) így általánosságban. A brigádoknál azonban már *konkrét*, az egyes tagok *egyéni* vállalásaira van szükség. Hiba, hogy a vállalásokban gyakran „...figyelmén kívül hagyják az

Gajnok Józsefné szocialista brigádvezető könyvismertetést tart brigádjának

Művész—munkás baráti találkozó Fekete Gyulával, Básti Lajossal és Luzsica Lajos festőművésszel

egyéniséget, a szakmai és általános műveltséget, az érdeklődési kört, az igényeket és a szükségleteket, az életkort, a családi és egyéb körülményekben meglevő — sokszor igen nagyfokú és lényegbevágó — különbségeket”.⁽³⁾ Szerintünk ugyanez történik a „testületi” belépésnél, vállalásnál is, ezért nem ajánljuk. Viszont például a Danuviában minden szocialista brigád és minden, szocialista brigád által patronált munkabrigád szerződést köt a könyvtárral, hogy minden tagja olvasni fog. (Szerintük ez a vállalás a legteljesíthetőbb.) Jelen esetben ugyan ez eredményes — a könyvtáros gondos munkáját dicséri — követésre mégsem ajánljuk, mert félok, hogy uniformizáláshoz, látszat eredményekre vezet. Nem helyes az sem, hogy a Bányászati Kutatóintézet Csehszlovák—Magyar Barátság brigádjá az vállalta, hogy elolvassa Tolsztoj: Anna Karenina, Lewis: Arrowsmith, Steinbeck: Lement a hold című művét. Egy értelmiségi (mérnökökből álló) brigádtól ilyen vállalást nem szabad elfogadni. Túl alacsony a követelmény, magunkat, de a mozgalmat is lejáratjuk vele.

A dorogi VIII. akna 336-os fejtési brigád tagjai „... a vállalás hathónapos időszakában a klastrompusztai kultúrezervátum építésénél társadalmi munkában... Fejenként 38 órát teljesítettek” (a vállalt 24 óra helyett).⁽¹³⁾ Ez így önmagában nem meríti ki a tanulni jelszót. Hogyha a társadalmi munkával együtt, vagy párhuzamosan régészeti előadásokat hallgattak, könyveket olvastak, akkor igen. De erről nem szolt a krónika... Mert a pusztán végzett munka egymagában még nem művel (nem lesz az zeneértő, aki koncert-terem építésénél segédkezik). S a brigádok művelődési vállalásainak célja elsősorban az, hogy élvezzék, ismerjék meg a kultúrát.

Követésre méltó felajánlás a Ganz-MÁVAG egyik brigádjáé: *letéti könyvanyagot* kezelnek s az egész műhely számára kölcsönöznek. Ez valószínűvé teszi, hogy maguk a brigádtagok is olvasnak. Ugyanígy a Danuvia *Szamuely*-brigádjá a *műszaki könyvtár anyagát* kezeli letétként. Így a gyártás közben adódó problémákra is helyben kaphatnak választ. Tetszik az is, hogy a MOM Bacsó Ferenc köszörüs brigádjának tagjai saját maguk képzésén felül munkatársaikat is ráveszik a jó könyvek olvasására.

Helyeseljük, hogy az Egyesült Villamosgépgyárban a rejtvénypályázatokban (szellemi totó) való részvételt kulturális vállalásként a brigádnaplóba is bejegyzik. (Ennek egyik eredménye, hogy a Pataki István brigád vezetője, Nagy Ferenc, az első díjat nyerte meg az egyik szellemi totón).

Nem tartjuk helyesnek, mert túlzás, és anyagilag is megterheli a dolgozókat az, hogy a Danuviában „A Kandó Kálmán és a Petőfi szocialista brigádok *brigád-könyvtárát* létesítettek a brigádtagok által rendszeresen vásárolt szakmai, politikai és művészeti folyóiratokból, melyeket ők is kölcsönöznek üzemszükben”. (10) Felvetődik a kérdés: a műszaki fejlesztési osztályok által többhelyütt szék számban vásárolt műszaki, szakmai folyóiratok miért nem kerülnek el a brigádokhoz?

A vállalások a részletezettekén kívül *sokféle* lehetnek. Egy követelménynek azonban érvényesülnie kell: szolgálják a brigádtagok művelődését, önművelését.

6. A könyvtár szolgáltatásai

A feladat könnyebbik része azt elérni, hogy a brigádtagok közül többen (vagy akár testületileg) beiratkozzanak a könyvtárba. A nehezebbik ezután következik: a jelentkező új olvasókat rendszeres könyvtárlátogatóvá és olvasóvá nevelni. Pedagógiai érzék, egyéniségük tiszteletben tartása kell hozzá. Célszerű a könyvtár különleges szolgáltatásait is alkalmazni ennek érdekében. Így a Ganz-MÁVAG könyvtára címfelsoroló könyvjegyzéket állít össze az új könyvekből azoknak a brigádoknak, amelyek ezt *igénylik*; az Egyesült Villamosgépgyár könyvtára pedig a kéthetente megjelenő könyvtári tájékoztatót juttatja el *minden* szocialista brigádhoz. (Ugyanígy egy-egy példányt elküldtek a brigádokhoz a műszaki könyvtárral közösen készített és kiadott gyarapodási jegyzékből is.)

A könyvtár — helyesen — többnyire olyan szolgáltatásokat vállal, amik nem jelentenek *megkülönböztetést* más olvasókkal szemben, legfeljebb alaposabb és hosszadalmasabb munkát igényelnek. A segítés ne rójon különös terhet azokra, akiknek szól. Lehetőleg kevés értekezlettel, tárgyalással, adatkéréssel járjon. (4)

Ugyancsak kevés adatszolgáltatással és megterheléssel járjon az a munka is, amelyet a brigádok nyújtanak a könyvtárnak. Helyes, hogy a Ganz-MÁVAG író-olvasó találkozója a Pintér brigád, mely négyszer nyerte el a szocialista címet, hívta meg a többi brigádot, s hogy a könyvtárral együtt *műszaki könyvankétot* is rendezett; s ugyancsak helyes a Magyar Hajó- és Darugár hasonló gyakorlata. Az Egyesült Villamosgépgyárban a Szerszámgyár ifjúsági brigádja szervezett — természetesen a könyvtár *hatékony* közreműködésével — író-olvasó találkozót. Nem szabad azonban a szervezést csak a brigádra bízni, és túlzás az is, ha a könyvtár vállal túl sokat. (Itt a Ganz-MÁVAG példájára gondolunk, ahol a könyvtár két munkatársa korrepetálta az iskolásokat, s ugyancsak két könyvtáros a művelődési ház szocialista brigádokról készített kiállítását rendezte, kasírozta stb.)

7. Eredmények

Gyakran hangoztatott követelmény, hogy az üzem vezetői a vállalások teljesítését munka közben kísérik figyelemmel, vegyenek részt a brigád értekezletein, és tapasztalataik alapján adjanak tanácsokat, mondjanak véleményt a brigád tagjainak munkájáról. (13) Ugyanígy a könyvtáros is kísérik figyelemmel a vállalások teljesítését. Ezt tegyék közzé (üzemi lapban, könyvtári híradóban, termelési és brigád-értekezleteken stb.) Értéskítse erről a párt-, a gazdasági és (természetesen) a szak szervezeti vezetőséget. Jó példa a Danuviáé, itt ugyanis a könyvtár nyilvánosságra hozza és *népszerűsíti* a szocialista brigádok kulturális eredményeit a művelődési ház műsorfüzetében is. (20) Viszont a Győri Textilgyárban, ahol 27 szocialista brigád vállalta a rendszeres olvasást, a menet közbeni ellenőrzés és segítés hiányában csak az értékeléskor derült ki, hogy mindössze egy ember tartotta meg ígértét. A brigád *naplója, értekezletei* foglalkoznak a művelődési vállalatokkal is. Ha valamilyen vállalat teljesítése nehézségekbe ütközik, javasolnunk kell a termelési tanácskozásnak az illető vállalat *megváltoztatását*, mással történő helyettesítését.

Ha nem tartjuk állandóan szem előtt a brigádmozgalmat, a rendszertelenség megbosszulja magát, kellemetlen meglepetésekre kell felkészülnünk.

A mozgalom első időszakában — sokhelyütt ma is — eltérnek a vélemények abban, hogy mi tekinthető eredménynek. A Budapesti Konzervgyárban azt tekintették annak, hogy a gyár 30 brigádja közül 28 tagja az üzemi könyvtárnak, mely azt jelenti, hogy a brigádvezetők rendszeresen kölcsönöznek a brigádok számára. (4) A Gábor Áron-ban annak örültek, hogy a gyár „első szocialista brigádjának tagjai hetenként rendszeresen együtt látogatják a könyvtárat — szükségletükké vált az olvasás”. (4) Az Egyesült Villamosgépgyár — szerintünk legszebb — eredménye az, hogy „a 12 brigádból 123 rendszeres olvasóval gyarapodott könyvtárunk”. (19)

Az *értékelésnél* is olyan sokféle a gyakorlat, hogy csak néhány példát tudunk említeni, rendszeres feldolgozásukra nincs lehetőség. Sokszor végletek között hanyód-

nak, mint a Bányászati Kutatóintézet Csehszlovák—Magyar Barátság brigád teljesítményének értékelésénél. Előbb a könyvekről írásban kértek *tartalmi ismertetést*, utóbb megelégedtek a *becsületszóval*, mondván, hogy „a szocialista brigádtag szava többet ér, mint bármilyen írás”. Mondanunk se kell, hogy egyik végletet sem helyeseljük. Örülünk azonban, hogy ilyen példa is van: „A Ganz-MÁVAG-ban... az Odoros brigád félévi haladékot kapott; csak ha vállalásuk művelődési pontjait is teljesítik, kaphatják meg a... címet.”⁽²⁴⁾ Igaz, hogy mostanában a könyvtárosokat itt sem kérdezik meg a cím odaítélésakor s a MOM-ban sem. Legjobban annak örülünk, hogy a Danuviában a könyvtár részt vesz a brigád teljesítményének értékelésében, a cím odaítélésében. Egy megjegyzés az értékeléshez: a *nem vállalt* teljesítéseket, melyeket a termelési tanácskozás jóvá hagyott, természetesen az értékelésnél is be kell számítani.

8. A módszer kérdései

Többen szóvateszik, hogy „nem alakult ki még a szocialista brigádokkal való foglalkozás *sajátos módszere*”⁽²²⁾, és így ezt a munkát a könyvtárak nem tudják az átlagos színvonal fölött művelni. Szerintünk nem is az a cél, hogy az átlagos színvonal fölé emeljük a szocialista brigádokkal való foglalkozást. Elegendő lenne, ha jó könyvtáraink színvonalán sikerülne az új olvasókat megragadni — akár a régi, jól bevált módszerek alkalmazásával is. Egyébként a régi módszerek is némileg módosulnak e speciális munkában. Legelőször vizsgáljuk meg a csoportos foglalkozás lehetőségeit. (Mivel összeszokott közösségekről van szó, ahol a feszélyezettség nem játszik túl nagy szerepet, e formákat szeretik leginkább a brigádok, s az olvasótoborzásbeli szerepük mellett ezzel szolgálnak leginkább a könyvtárak javára.) A foglalkozásoknak főleg — az üzemek által kipróbált formáit — javasoljuk:

1. könyvismertetések
2. irodalmi fejtörők
3. könyvmegbeszélések, anketók
4. csoportos kirándulások a brigádokkal (irodalmi, művészeti vonatkozású tájakra, intézményekhez)
5. író—olvasó találkozók.

Természetesen nem *minden* forma megvalósítását javasoljuk, ki-ki válassza ki a körülményeinek, lehetőségeinek leginkább megfelelő formát. A kiválasztottat kell aztán *rendszeressé* tenni. Így a tapasztalatok is segítenek egyre jobb eredményt elérni, s a siker jó ajánlólevél, hisz az események híre hamarosan az egész gyárat bejárja, a könyvtárosok ismerettségi köre egyszerre kibővül.⁽¹⁷⁾ Lehet-e ennél jobb eredmény?!

A csoportos foglalkozások első négy, említett fajtáját a könyvtáros *maga* vezetheti, az író—olvasó találkozók szervezésében és lebonyolításában is nagy részt kell vállalnia. Jó azonban, ha a rendezvények *gazdájának* felkér egy-egy brigádot, s a vendéglátó szerepét a brigád vezetője játssza. Néhány üzem ilyen gyakorlatáról már szóltunk. (A szervezés természetesen a brigádnaplóba is bekerül, s az értékelésnél is el kell fogadni teljesítménynek.)

Szerencsés dolog az, ha a brigádokat a könyvtár bevonja az üzem „szellemi közéletébe”. Az Egyesült Villamosgépgyár a szellemi totó hetenkénti könyvjutalom sorsolását — a verseny tisztasága érdekében — más-más szocialista brigádjával bonyolította le.

A csoportos foglalkozások között az író—olvasó találkozó ugyan az utolsó helyen szerepel, a könyvtárak munkájában azonban igen nagy mozgósító, propagandisztikus ereje van. Egy-egy jól sikerült összejövetel képes az irodalmi érdeklődést is elmélyíteni.

A könyvtárak mellett az íróknak is szükségük van ezekre. Főleg a brigádmozgalom kialakulása óta van nagy jelentőségük. Azelőtt ugyanis az író és az olvasók *egyszeri* találkozását eredményezték, *huzamosabb* kapcsolat kiépítésére nem nyílt lehetőség. Pedig a szocialista átalakulást nyomon követni leginkább itt lehet. Jogosan kérdi Molnár Géza író: „... miért nincsenek ott együttérző s látó szemekkel íróink, művészeink seregüstül a nagy átalakulás tethelyen jegyzőfüzetükkel s alkotó szándékaikkal? ... Miért olyan kevés új munkásosztályunk *hiteles szavú* krónikása?”

Félő, hogy lekéssük és elszalasztjuk a nagy alkalmat. Félő, hogy későn érte meg az idők szavát, a múltba kell majd visszamennünk a szemünk előtt lezajlott eseményekért, mert báván s tétován álltunk az elzúgó történelem partjainál.”⁽²¹⁾

A kapcsolatok elmélyítésének lehetőségét tükrözi az Egyesült Villamosgépgyár két példája: A Zrínyi Ilona brigád meghívta Szabó Magdát, állandó kapcsolatot eredményezett ez a találkozás. A brigád az írónő darabját megtekintette, s az újabb találkozón elbeszélgettek róla. A Pataki István brigád és Básti Lajos között most már öt éves a kapcsolat. A rendszeres találkozók közül színháztörténeti előadássorozat lett s egy-egy színdarab ankétja a darabok megtekintése után. E jó példák ellenére vigyázni kell a formalizmusra. Van olyan törekvés, hogy *minden* meghívott vendéget bevásztanak a brigádba (Ganz-MÁVAG). Az író-olvasó találkozókra inkább a befutott, neves írókat hívják. Ezek többnyire már el vannak kötelezve valahol. Nagyobb *segítséget* nyújthatnának a brigádok művelődéséhez a fiatalabbak. Velük keressük hát a kapcsolatot!

Az irodalmi jellegű rendezvények mellett az Egyesült Villamosgépgyár öntvény-tisztító brigadjának a művezető a „Precíziós öntés” című műről tartott ismertetést. (A művet mindnyájan elolvasták.) Szóltunk már a Ganz-MÁVAG ez irányú tapasztalatairól. Az ankétok nagyban emelhetik a könyvtár *tekintélyét* is.

A rendezvényeken való részvétel megszervezésére olyan javaslat is elhangzott már, hogy a könyvtáros beszélgessen el a brigád vezetőjével, így mérje fel az érdeklődést, s a hasonló érdeklődésűeket hívja meg egy-egy rendezvényre. Ez elég bonyolult. Sokkal inkább követhető a Pesterzsébeti Vasas Művelődési Ház könyvtárosainak módszere. Ők az illető könyv (vagy ismeretág) olvasóinak a *könyvkártya* alapján küldik el névre szóló meghívóikat.

A brigádokkal való csoportos foglalkozásban is ajánlatos a *komplex* módszerek alkalmazása. (Például a Danuviában a Hűz óráról Sánta Ferenc részvételével rendezett ankéton a műből készült filmet is levetítették. Sikeres volt.)

A csoportos foglalkozás eredményei mellett sem kerülhető meg a brigádtagokkal való *egyéni* foglalkozás. (A brigádnak a művelődésügyi felelős, vagy a vezető által történő kölcsönzése egyrészt szórványos, másrészt az együttes kölcsönzésnél nagyobb a hibalehetőség.)

9. Az egyéni foglalkozás és pótlékai

Mivel a kellő kapcsolat megteremtése az olvasók létszámának gyors, nagymérvű emelkedését eredményezheti, s emiatt nem tud a könyvtáros minden egyes brigádtaghoz eljutni, vele egyénileg foglalkozni, felvetődött a kérdés, hogyan juthat el a könyvtáros — ha nem is személyesen — legalább közvetve minden szocialista brigádtaghoz? ⁽²²⁾

A brigádvezetővel, vagy művelődési felelőssel való beszélgetésről már szóltunk. Nem vezethet célra. A másik javasolt út a brigádok megkülönböztetése műveltség, szakmai képzettség és munkabeosztás szerint. Ez sem segít a problémát megoldani. (Gondoljunk a komplexbrigádokra, vagy akármilyen brigád *különböző* műveltségű, érdeklődésű és ismeretekkel rendelkező tagjaira.) Más módszert kell tehát keresnünk. Az egyik és legfontosabb módszer az egyébként sok mérlegelést, tanakodást kívánó könyvajánlás *mechanizálása*.

Szükséges lenne ezért egy (címfelsoroló vagy annotált) jegyzéket készíteni, amelyben nem irodalomelméleti kategóriákat, hanem az olvasók érdeklődését tenéknék meg a csoportosítás fő szempontjának — emelkedő értékrendi sorrendben:

1. kalandos, fantasztikus
2. szerelmes, érzelmes
3. vidám és szatirikus
4. történelmi
5. életrajzi
6. társadalmi
7. lélekelemző, analitikus regények
8. elbeszélések, versek.

Egy-egy csoportból elég lenne 25—30 művet összegyűjteni. (Segítségül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak *A kaland mesterei, Szerelem, házasság, család* stb. című bibliográfiái szolgálhatnának.) Hogy ezek a csoportok ne legyenek egymástól *elzárva*, minden egyes csoport *után* fel kellene venni 5—10 művet az átmenetekből

- 1 : 2 kalandos szerelmi regény
- 1 : 3 vidám kalandos művek, vagy
- 5 : 7 analitikus életrajz

és így tovább. Minden főcsoport után csak a később következőkhöz viszonyított alcsoportot kellene felvenni.

„A szocializmusért” szocialista brigád tagjai a könyvtárban

Az alcsoportok alapján, az *átmenetek* felhasználásával könnyebb lenne a kikísérletezett (és az olvasójegyen számmal jelölt) érdeklődést megragadni, azt irányítani és végső soron megváltoztatni. A könyvjegyzéket központilag is el lehetne készíteni, de ki-ki a saját anyagából is összeállíthatna (pl. kartotékokon) ilyen jegyzéket. A *váz* lehetne állandó, a *könyveket* állandóan lehetne cserélni. (Annotált jegyzék csak abban az esetben kellene, ha az olvasóknak is kézbe akarjuk adni.)

10. Kiadványok

Már említettük a vállalási tájékoztatót, amelyben (az Egyesült Villamosgépgyár, Danuvia, Wilhelm Pieck stb. példájára) a könyvtárosnak is közre kell működnie, Emellett jó, ha a könyvtár, — lehetőségei szerint — külön kiadványt is készít a brigádmozgalom segítésére. A Könyvtáros annak idején megírta, hogy a Láng-gyári könyvtáros, *Bogyó László* igen lelkiismeretes munkával összeállított egy 14 oldalas „Olvasótervek a szocialista brigádok részére” c. füzetet. Ebben 12 olvasóterv szerepel 160 művel, s ezek tartalmát ügyes, rövid annotációk ismertetik. ⁽²²⁾

A Láng-gyári példa nyomán a *Vasas Bizalmi Tájékoztatóban* (havonta megjelenő periodika) annotált ajánló bibliográfiát közöltünk folytatásokban. Sajnos, felhasználásáról nincs adatunk.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár is célul tűzte ki a brigádmozgalom segítését. Már 1960-ban, a Népművelési Intézet által összeállított kiadvány ⁽⁸⁾ függelékében ajánló jegyzéket publikált a brigádok olvasásának segítésére. Válogatása azonban nem szerencsés. A Szabó Ervin Könyvtár később az *Olvasni jó* c. bibliográfiát készítette el. Ezt az üzemek jól tudták használni, amihez a jegyzék szép kivitele is hozzájárult. Azonban a külön lapokon levő ajánlathalmaz a maga *rendszerelenségével* nem képes a járatlanabb olvasókat vezetni. Bevezetésének a hangvétele sem a legszerencsésebb („Kedves barátaink! Bizonyára nagyon sokan egyetértenek azzal az egyszerű és cseppet sem újszerű megállapítással, hogy olvasni jó!”)

A tanulság: A szocialista brigádok számára készített kiadványokat nagyobb műgonddal kell elkészíteni.

A *jövőben* a szocialista munka műhelye, üzeme címért folyó verseny és a művelődési vállalások speciális problémáival kell majd foglalkoznunk. Ehhez azonban

a brigádokkal való rendszeresebb, jobb foglalkozással kell megteremteni az alapot. Végül mi is szeretnénk hangsúlyozni, hogy a feladat nem a szocialista brigádok feltűnő „kiugratása”, hanem az egész munkásosztály és parasztság kulturális színvonalának emelése. (24) Ezért jó, hogy a Danuviában a szocialista brigádok munkabrigádokat patronálnak s. az, hogy a Beloiannisz Híradástechnikai Gyár Tácsics Mihály („vezetők”) brigádjának tagjai előadások tartását vállalták. Ez helyes, mert a cél: az egész munkásság szakmai és műveltségi színvonalának emelése. A szocialista brigádokkal való foglalkozás csak egy — igaz, hogy *nagyon fontos* — ága e nagy munkának.

Árnóth Károly

(Az irodalomjegyzéket lásd a *Kis bibliográfiák* rovatban.)

A tudományos és szakkönyvtári gyűjtőköri kódex munkálatai

A tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköri kódexének előmunkálatai 1961-ben indultak meg az Országos Könyvtárügyi Tanács javaslatára és az állománygyarapítási szakbizottság előmunkálataira alapozva.

Mint ismeretes, a tudományos szakkönyvtárak és a tudományági szakkönyvtárak országos gyűjtőköri szabályozása 1958-ban történt meg [1964/1958. (M. K. 15.) MM sz. utasítás]. A szabályozás a könyvtárak gyűjtési politikájának és állományának figyelembevételével történt, s lényegében az adott időpontban fennálló helyzetet rögzítette. Egyben megerősítette azt a gyakorlatot, hogy egy-egy tudományterület (népgazdasági ág) szakirodalmának országos szintű gyűjtéséért általában egy, legfeljebb két nagykönyvtár felelős, az egyes részterületek szakirodalmának gyűjtése pedig az intézményi keretek között működő, ún. tudományági szakkönyvtárak feladata. Ez utóbbiakra nézve nem mondta ki a szabályozás az országos gyűjtés kötelezettségét.

Az 1958. évi szabályozás nem lépett fel a teljesség, illetőleg a gyűjtőkörök részletekig menő elhatárolásának igényével, azonban intézkedett a Magyarországon művelt legtöbb tudományterület szakirodalmának könyvtári gyűjtéséről. Megerősítette a hazai könyvtárügyben alkalmazott alapelvet: a termelés, tudományos kutatás, oktatás és szakigazgatás szakkönyvtári szükségleteinek országos munkamegosztás keretében történő ellátását.

Az említett jogszabály kiadása óta a társadalmi-gazdasági fejlődés üteme meggyorsult, s ezzel párhuzamosan megnöttek a tudományos és szakkönyvtárakkal szemben támasztott társadalmi igények. E folyamat arra figyelmeztetett, hogy meg kell vizsgálnunk a kiadott rendelkezés hatékonyságát, elemeznünk kell végrehajtásának tapasztalatait, ez utóbbiakat egybe kell vetnünk a tudományos és szakkönyvtári tevékenységgel szemben mutatkozó — és várhatóan tovább fokozódó — követelményekkel, a gyakorlat tükrében ellenőriznünk kell az utasítás alapját képező koncepciót, s végül gondoskodni kell az 1958-ban nyitva hagyott kérdések megoldásáról.

A munkálatok megindításánál a tudományos és szakkönyvtári tevékenységgel szemben támasztott alapvető követelményt tartottuk szem előtt: *meg kell oldani, hogy valamennyi, Magyarországon művelt tudományterületnek (népgazdasági ágnak) meglegyen az országos szakkönyvtári bázisa*. A munkálatok végcéljaként azt tűztük ki, hogy azok eredményeként fokozatosan létrejöjjön a szakirodalmi szükségleteket kielégítő könyvtári állományok tervszerű elhatároláson alapuló, szerves egészet alkotó rendszere.

Hangsúlyozni kell, hogy a megindított munkálatok célja *nem* az egyes könyvtárak (könyvtárhálózatok) belső gyűjtőköri rendezésével kapcsolatos kérdések vizsgálata, hanem az *országos rendezés fokozatos megoldása*. Ez utóbbinak természetesen az egyes könyvtárak (hálózatok) belső gyűjtőköri szabályozására kell épülnie, s e szabályozásokkal szoros összhangban kell állnia.

A munkálatok első szakaszában országos adatfelmérés indult, mely az említett miniszteri utasításban kötelezett könyvtárakra terjedt ki. E szakaszban a tudományos és szakkönyvtári, illetőleg a szakirodalmi tájékoztatási tevékenység alapját képező könyvtári állomány gyarapításával összefüggő országos gyűjtésbeli és koordinációs problémák feltárását és tisztázását kívántuk megoldani. A felmérés megindítása alkalmával közöltük a munkálatok céljait, kiemelve, hogy az országos

gyűjtőköri rendezés során nem a gyűjtésbeli korlátozás, hanem *egy-egy szakterület szakirodalmának országos gyűjtésére való kötelezés* a feladat. Más szóval: meg kell találni és ki kell jelölni az egyes szakterületek szakirodalmának gyűjtéséért országosan felelős könyvtárakat, biztosítani kell ezek tervszerű együttműködését, s e kooperáció során következetesen meg kell valósítani az adott szakterület szakirodalmi szükségleteinek kielégítését, másrészt gondoskodni kell a gazdaságosság követelményeinek érvényesítéséről is.

A felmérés során megismert tényanyag képezte a további tennivalók kiindulópontját. A szakmai megbeszéléseken az a döntés született, hogy a munkálatokat *tudományterületenként* kell folytatni. Ennek alapján az a felfogás jutott érvényre, hogy nem lehet kizárólag hálózati keretek között maradni, hanem *egy-egy szakterület gyűjtőköri rendezésekor hálózati hovatartozásra való tekintet nélkül* figyelembe kell venni valamennyi szóbajöhető könyvtárat.

Ez az elv beható viták eredménye volt. A vita során voltak olyan nézetek, hogy a gyűjtésbeli kooperáció csak hálózati keretekben valósulhat meg, s a különböző hálózatokhoz, illetve fenntartó szervekhez tartozó könyvtárak együttműködése kevésbé lehet eredményes. Végül is megegyezés alakult ki arra nézve, hogy az országos gyűjtőköri rendezésnél — a hálózatközi együttműködést ma még akadályozó körülmények ellenére — sem lehet eltekinteni a hálózatközi kooperáció elvétől, mivel nem *egy tudományterület szakkönyvtári ellátása oszlik meg különböző hálózatok között, s a tudományterületenként történő rendezés a hálózatközi mérétekben való gondolkodást kívánja meg.*

Az előkészítő munkálatok másik sokat vitatott kérdése a vizsgálódásokba bevonzható könyvtárak köre volt. Többen hangoztatták, hogy az országos szakkönyvtári ellátást kizárólag a nagykönyvtárakra lehet alapozni, mivel csak ezek rendelkeznek a megfelelő lehetőségekkel. Mások viszont arra hivatkoztak, hogy mind több intézményi (vállalati) könyvtár *bocsátja állományát „külső” olvasók rendelkezésére*, amellett, hogy elsődleges feladatának az adott intézmény (vállalat) dolgozóinak szakirodalmi ellátását tekinti. Nyilvánvaló volt, hogy az országos gyűjtőköri rendezésnél nem lehetett figyelmen kívül hagyni az ilyen könyvtárakat, annál is inkább, mivel a szocialista könyvtárügy egyik alapelve, hogy a könyvtárak állományának hozzáférhetőségét biztosítani kell minden olyan olvasó számára, aki az adott könyvtár gyűjteményét kutatói stb. céllal használni kívánja. Egyértelmű alakként tehát ki arra nézve, hogy a vizsgálódások során nem lehet figyelmen kívül hagyni az intézményi (vállalati) keretben működő könyvtárakat sem, feltéve, hogy állományuknál és működési feltételeiknél fogva alkalmasak az országos kooperációban való részvételre. Ugyanakkor, amikor megállapodtunk abban, hogy a *felmerést* kiterjesztjük a szóba jöhető kisebb könyvtárakra is, egyértelműtünk abban, hogy a *rendezés* csak olyan könyvtárakat érinthet, amelyek az országos ellátás szempontjából megszabott minimális követelményeknek megfelelnek, és specializált gyűjtési körüknél fogva tehermentesíteni képesek az adott tudományterület szakirodalmának országos gyűjtésére kijelölt nagykönyvtárakat.

Tehát a következő megfontolásból indultunk ki: *egy-egy tudományterület szakirodalmának országos szintű gyűjtésére nagykönyvtárat — lehetőleg hálózati központot — kell kijelölni, amely szakmai alapkönyvtárként kooperációs köröket létesít a vele együttműködő, viszonylag stabil gyűjtőkörű kisebb intézményi (vállalati) szakkönyvtárakkal, s összehangolja ez utóbbiak gyűjtését az adott szakterület irodalomszükségleteinek megfelelően.* Ez az elméletileg kialakított séma olyan értelemben fejleszti tovább a 164/1958. sz. utasítás koncepcióját, hogy *egy-egy szakterület irodalmának országos szintű gyűjtési kötelezettségét nem kizárólag nagykönyvtárakra ruházza, hanem — a gyűjtés mélységének fokozása, a gyűjtési fehér foltok eltüntetése és a felesleges átfedések csökkentése érdekében — bekapcsol a nagykönyvtárak mellé nem túl nagy számú kisebb könyvtárt is.* Ily módon az országos gyűjtési kötelezettség az egymással kooperáló könyvtárak *együttesére* hárul, természetesen a megfelelő arányok alkalmazásával.

A tudományterületenként megoldandó gyűjtőköri rendezés céljára 1963 októberében irányelveket készítettünk, amelyek a rendezés főbb szempontjait tartalmazták és elsősorban a társadalomtudományi könyvtárak vonatkozásában voltak érvényesíthetők. Az irányelveket nem tekintettük merev sémának, hanem a tudományterületenként változó feltételek között végrehajtandó rendezés segédeszközének. Egyidejűleg kidolgoztuk a szakmai alapkönyvtárak és a kooperáló szakkönyvtárak kijelölésének előfeltételeit és minimális tevékenységét tartalmazó összeállítást. (L. alant.)

E tájékoztató keretében nem lehet részletes beszámolót adni az egyes gyűjtőköri területeken végzett tevékenységről, mivel ez a szerteágazó munka során jelentkezett — és többnyire egyedi jellegű — problémák ismertetését tenné szükségessé.

A Könyvtáros olvasóit arról tudjuk tájékoztatni, hogy lezárultnak tekinthetők a magyar irodalomtudomány, magyar történelem, egyetemes történelem, nyelv- és irodalomtudományok, közgazdasági és statisztikai tudományok terén végzett munkálataik, s előrehaladtak az állam- és jogtudományokkal, a földrajztudománnyal, a néprajztudománnyal és a neveléstudománnyal kapcsolatos megbeszélések. A műszaki tudományok terén kooperációs kísérletek folytak. Folyamatban van a természettudományok terén kialakítandó gyűjtőköri rendezést előkészítő széles körű felmérés és a mezőgazdasági gyűjtőköri elhatárolások tervezetének kidolgozása. Az orvosi hálózat szintén foglalkozik a kérdéssel.

A felsorolt területek közül a közgazdasági és statisztikai szakirodalom gyűjtőköri rendezésében alkalmaztuk először az előbbieken említett „kooperációs körök” megoldását, és várhatólag még fokozottabb mértékben kerül sor erre a természet-tudományi rendezésnél. Miután e megoldás alkalmazása még kezdeti stádiumban van, szükséges néhány szóval körvonalazni a „kooperációs körök” várható működésének néhány vonását.

A „kooperációs kör” munkaegyüttes, amelyben az adott tudományterület szakirodalmát gyűjtő, különböző nagyságrendű könyvtárak képviselői vesznek részt. A munkaegyüttes összefogását a kijelölt szakmai alapkönyvtár végzi, amely gondoskodik az együttműködő könyvtárak képviselőinek rendszeres időközökben történő összehívásáról, a megbeszélések programjának kialakításáról stb. Hangsúlyozni kell, hogy nem merev szabályok szerinti „ülésezekekről” van szó, hanem az adott tudományterület optimális szakirodalmi ellátottsága érdekében folyó munkáról. Az ebben való részvétel érdeke az érintett könyvtáraknak, az együttműködés kapcsán jelentkező eredmények pedig a tudományterület szakirodalmi ellátásának megjavítását szolgálják. A munkaegyüttesek tevékenységének fő feladata: az adott tudományterület (népgazdasági ág) szakirodalmi ellátottságának és a gyűjtőköri kooperáció lehetőségeinek, eszközeinek vizsgálata. E fő feladaton belül

— vizsgálat tárgyává tehetők a gyűjtési fehér foltok, az indokolatlan párhuzamos-ságok;

— elemzések végezhetők a szükséges és a ténylegesen beszerzett szakirodalom volumenét és arányait illetően;

— megvizsgálhatók a szerzeményezést és a tájékoztatást elősegítő gyarapodási jegyzékek, a könyvtárközi kölcsönzés és a szakmai alapkönyvtárban létesítendő szak-KC kérdései;

— javaslatok dolgozhatók ki a gyűjtőköri megosztás továbbfejlesztésére, újabb kooperáló könyvtárak bekapcsolására stb.

A munkaegyüttes nem valamiféle engedélyező fórum, amely döntéseket hoz, hanem ésszerű szakmai elgondolásokat vitat meg, és — megfelelően kiegészített tervek alapján — eljuttatja javaslatait az illetékes szakmai, illetőleg fenntartó szervekhez.

A „kooperációs körök” tényleges működéséről bizonyos idő eltelte után lehet majd csak többet és konkrétabbat mondani. Szükséges azonban még egy mozzanatot hangsúlyozni, amely — tisztázatlansága esetén — akadályozhatja az együttműködés kibontakozását. Ugyanis nincs arról szó, hogy a kooperációba bekapcsolódó intézményi (vállalati) könyvtár az együttműködés következtében olyasmire lenne kötelezve, ami meghaladja rendeltetészerű működéséből eredő kötelezettségeit. Más szóval: a kooperációba bekapcsolódó könyvtár meglevő állományával, illetőleg állománygyarapításával vesz részt az együttműködésben, s állományát a fenntartó szerve által meghatározott feltételekkel bocsátja az olvasók rendelkezésére. Nincs tehát változás a kötelezettségekkel illetően (nem vonunk be ugyanis olyan könyvtárat a kooperációba, amely nem felel meg a közölt feltételeknek), azonban az a minőségi változás áll be, hogy az adott könyvtár lehetőségeivel többen fognak élni, s állományával részt vállal az országos szakkönyvtári ellátásban.

Dr. Láng Imre

I. A SZAKMAI ALAPKÖNYVTÁR

1. kijelölésének előfeltételei:

a) nyilvános könyvtárként működik, nyitvatartása legalább napi 8 óra, a helybenolvasást biztosítja, lehetővé teszi természetes és jogi személyek számára az adott szaktudomány műveléséhez szükséges dokumentumoknak a kölcsönzési szabályzata által megszabott módon való kikölcsönzését, résztvesz a bel- és külföldi könyvtárközi kölcsönzésben;

b) állománya magánban foglalja az adott népgazdasági ág, illetve tudományterület mindenkor feladatainak ellátásához szükséges

szakirodalmat (könyv, folyóirat, egyéb dokumentumok), figyelembe véve a vele kooperáló szakkönyvtárak állományát (alternatív megoldásként: olyan állománnyal rendelkezik, amely az adott tudományterület szakirodalmi szükségletei által megszabott időhatáron belül alapkönyvtári állománnyá fejleszthető);

c) állományának hozzáférhetőségét korszerű katalógushálózat biztosítja (betűrendes és szakrendi katalógusok);

d) rendelkezik azokkal a könyvészeti segédletekkel, amelyek lehetővé teszik a tudományterület újabb irodalmának folyamatos figyelemmel kísérését, illetve beszerzését, és alkalmasak az adott tudományterületen szükséges szakirodalmi tájékoztatás nyújtására;

e) személyzetének létszáma és szakmai felkészültsége elegendő és lehetővé teszi legalább a 2. alatt felsorolt alapkönyvtári funkciók ellátását;

f) rendelkezik legalább a 2. alatt felsorolt

alapkönyvtári funkciók ellátásához szükséges legfontosabb és az adott tudományterület szakirodalmi szükségletei által megszabott technikai felszereléssel (mikrofilmleolvasó, sokszorosítási lehetőség stb.), vagy a felszerelést más intézmény (hivatal, vállalat) útján biztosítani tudja;

g) fenntartó (főfelügyeleti) szerve egyetért az alapkönyvtárra háruló kötelezettség vállalásával;

2. minimális tevékenysége:

a) a kijelölt tudományterület szakirodalmát a hazai szükségletek figyelembe vételével oly módon gyűjti, hogy a hazai kiadványokat a használók különböző rétegei számára a teljesség igényével, a külföldi kiadványokat pedig az adott szakterület szükségletei által megszabott módon válogatva szerzi be, figyelembe véve a vele kooperáló szakkönyvtárak gyűjtését;

b) koordinálja a vele kooperáló szakkönyvtárak gyűjtését, folyamatosan figyelemmel kíséri a gyűjtési együttműködés eredményeit és hiányosságait, javaslatokat tesz a kooperáció szélesítésére, az érintett tudományterület szakembereinek bevonásával koordinációs bizottságot hoz létre és működtet;

c) az adott tudományterület szükségletei által megkívánt módon tájékoztatást nyújt a szakirodalom felhasználásával kapcsolatban.

II. A KOOPERÁLÓ SZAKKÖNYVTÁR

kijelölésének előfeltételei és minimális tevékenysége:

a) főfoglalkozású könyvtárosa (állományához mérten: könyvtárosa) van(nak);

b) katalógusában az adott tudományterület szükségleteinek megfelelően tárja fel a szakirodalmat;

c) állományát az adott intézet (vállalat) feladatai által meghatározott módon, rendszeresen gyarapítja;

d) legalább heti 20 órában, a megszabott könyvtári időben, a külső használóknak is

rendelkezésre áll, és állományát a könyvtárközi kölcsönzés keretében kölcsönzi;

e) résztvesz a kijelölt szakmai alapkönyvtár által szervezett gyűjtőköri koordinációban;

f) megszabott évi kiadvány-beszerzési kerete van;

g) fenntartó szerve egyetért a szakkönyvtári funkció vállalásával.

Iskola és olvasás

A Valóság c. folyóirat júniusi számában Horváth Adámné és Kemény István érdekes tanulmányban foglalja össze a Központi Statisztikai Hivatal olvasással kapcsolatos reprezentatív statisztikájának legfontosabb következtetéseit. A 4000 háztartás könyvolvasási adatait tartalmazó kiadványról júniusi számunkban közöltünk ismertetést, de a kiadvány mellett a Valóság tanulmányozására is szükséges felhívunk a könyvtárosok figyelmét (1965 június), mert a szerzők a statisztikai anyag elemzése során számunkra fontos megállapításokat tesznek. Ilyen megállapításuk például, hogy az olvasók arányszámának alakulásában a legdöntőbb szerepe az iskolai végzettségnek van. Tudtuk eddig is, úgy általában, hogy a magasabb iskolázottság teremti meg a színvonalasabb és kiterjedtebb könyvtári élet feltételeit, de nem gondoltuk, hogy az iskolázottság hatása ennyire következetesen és ilyen erővel érvényesüljön az olvasás minden területén. A vizsgált 4000 családban az olvasók (nemcsak a könyvtári olvasók) aránya: az ált. isk. 8. osztályát végzetteknél 58%, míg a 8. osztályt el nem végzetteknél csak 27,9%. Ha minden magyar állampolgár sikeresen elvégzi az általános iskolát, akkor a tanulmány szerint az eddiginek kétszeresére nő az olvasók aránya. S ezt még kedvezőbbé teszi az érettségizettek és egyetemest végzettek számának emelkedése.

Nagyon fontos, hogy a könyvtárak fejlesztésének és az olvasótábor növelésének tervezésénél figyelemmel legyünk erre a döntő körülményre. A fenti észrevételt megerősítik a legújabb könyvtári adatok is. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ adatai szerint a tanácsi könyvtárakban 1964-ben az 5—14 éves korosztálynak 34,2%-a, a 15—18 éves korosztálynak 30,9%-a, a 19 év feletti korosztálynak pedig csupán 9,3%-a volt könyvtári olvasó. Itt a figyelemre méltó az, hogy az ifjúság nagy része nem válik hűtlenné a könyvtárhoz az általános iskola elvégzése után, mint eddig hittük, hanem legnagyobb része megmarad könyvtári olvasónak.

Mindebből az is következik, hogy az iskolák fejlesztésével arányosan kell fejleszteni könyvtárhálózatunkat is, hogy kielégíthessék a törvényszerűen fellépő olvasói igényeket.

De következik az is, hogy az iskolai oktatásban az eddiginél tudatosabban kell törekedni a tanulók rendszeres olvasókká nevelésére. A könyv- és könyvtárhasználat elérése a mai iskolában ugyanis még nem vált fontos célkitűzéssé, csupán melléktermék. (pr)

Könyvtár a művelődési házban

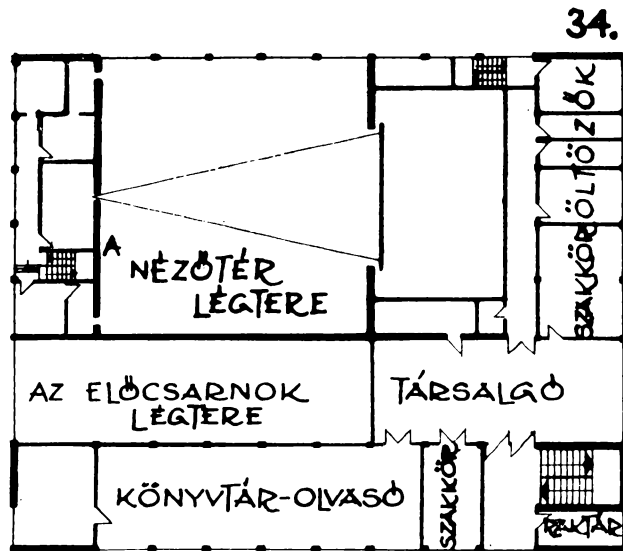
A művelődési ház tervpályázatáról

Az Építésügyi Minisztérium és a Művelődésügyi Minisztérium az elmúlt évben pályázatot hirdetett a 300 férőhelyes művelődési ház tervezésére. A pályázatra 53 pályamű érkezett. A legjobbakat típustervezés céljára használják fel. Mi itt a pályázatot a művelődési házba tervezett könyvtár elhelyezése és nagysága szempontjából vizsgáljuk.

Első pillantásra is megállapíthatjuk, hogy ha a legjobb pályaműveket a Művelődésügyi Minisztérium régebben kiadott irányterveivel vetjük össze, szembetűnő a különbség mind a művelődési ház belső térbeosztása, mind a benne elhelyezett könyvtár elhelyezése, méretei tekintetében. Amíg a régi típustervekben a könyvtár általában 20–30 m²-es, néha tolóablakkal felszerelt helyiség volt (a múlt század német közművelődési könyvtárainak mintájára), a mostani pályázat már a korszerű szabadpolcos rendszerű könyvtár térigényét fejezi ki.

Igen fogyatékos lenne azonban a könyvtári szemléletünk, ha a művelődési házat pusztán valamiféle bérő szemével néznénk, s kizárólag az a szempont vezetne ítéletünkben, hogy annak alapterületéből mekkora részt hasítottak ki számunkra. Ugyanis amellet, hogy a művelődési ház előterével, ruhatárával, mellékhelyiségeivel, központi fűtésével sok gondot vesz le a könyvtár válláról, a művelődési házban történő elhelyezésének „önző” szempontja elsősorban az, hogy a művelődési ház a látogatók tömege miatt a könyvtár „vadászterülete”, magasabb rendű szempontja pedig, hogy a könyvtári munka a művelődési házban folyó oktató-nevelő tevékenységnek szerves része. Mindenekelőtt ebből a két szempontból szeretnénk megnézni a pályaműveket, s csak azután vizsgáljuk meg, hogy az ott levő könyvtár önmagában milyen mértékben felel meg a követelményeknek.

A pályázat legfőbb feladatként azt tűzte célul, hogy a művelődési ház a falu lakosságának otthona legyen, ahová tanulni, szórakozni szívesen járnak az emberek. Sokat beszélnek a népművelők a régebbi falusi művelődési házakban érvényesülő ún. egyoldalú „nagyterem” szemléletről, ahol a művelődési ház a rendezvények céljára épült nagyterem és az azt kiszolgáló előtér és öltözőn kívül szinte semmi másból nem állott. Ez a pályázat a könyvtáron kívül két klubhelyiséget és lényegében négy szakköri helyiséget ír elő. Megvan tehát a lehetőség, hogy ott a lakosság otthonot találjon, a művelődési társadalmi élet egyik színterévé váljon és a művelődési ház ne csak a nagy rendezvények idejére nyissa ki kapuit. Nagyon aggályosnak tartottuk volna azonban, ha ez a törekvés most meg a nagyterem rovására ment volna. A díjnyertes pályaművek nagytermei, a kiírásnak megfelelően lejtős padlózatukkal, beépített széksoraikkal színelőadások, mozik, összejövetelek céljára sokkal jobban megfelelnek, mint a régebbi típustervek nagyterme, amelynek ki kellett

elégítene a bálózás igényeit is. A tervpályázat céljai szerint az előcsarnok és a vele egybenyitható két klubhelyiség tölti majd be a bálterem szerepét.

Ez a cél nemcsak azt követeli meg, hogy az előtér a rendezvényre gyülekezők, vagy az előadások szünetében a résztvevők tartózkodási helye legyen, hanem hogy társalgóként is használhassák, ha nincs rendezvény.

A klubhelyiségek egymásba nyithatók, tehát kisebb előadások, összejövetelek céljára is felhasználhatók. A mondottakból nyilvánvaló, hogy a művelődési ház valóban színterévé válhat a község társadalmi életének, ami könyvtári szem-

pontból is rendkívül kedvező.

A másik kérdés, vajon a művelődési otthon egyes terének egymással, valamint a könyvtárral való funkcionális összefüggése milyen mértékben teszi lehetővé, hogy a könyvtár a művelődési házban folyó népművelési (klubtevékenység stb.) szerves részeként működjön.

Nézzünk meg ebből a szempontból néhányat a díjnyertes pályaművek közül:

Funkcionális szempontból a legjobb a könyvtár elhelyezése a 34-es számú alaprajzon.

A pályamunka az emeletre helyezi a könyvtárat, a szakköröket (a szakköri helyiségnek használható öltözőkkel együtt). A könyvtár és a szakkörök közvetlenül, az öltözők pedig egy folyosóval nyílnak a társalgóba.

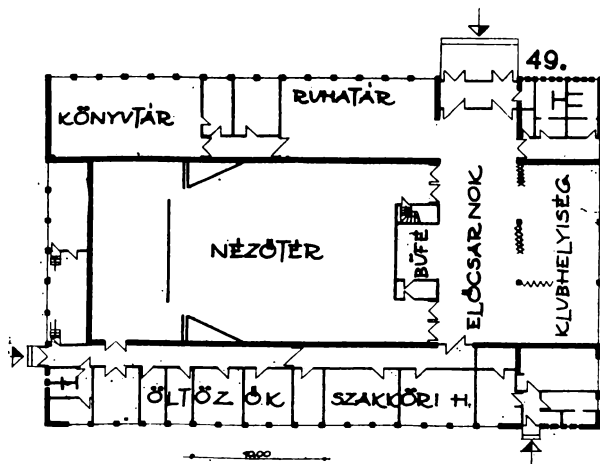
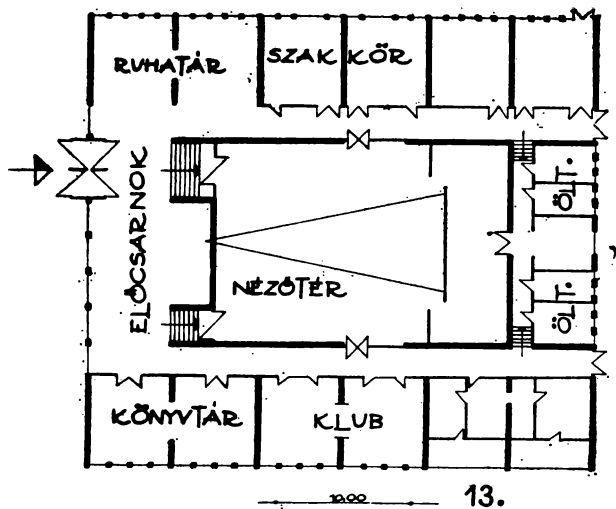
A társalgó folyóiratokkal és könyvekkel való ellátását, valamint bizonyos fokú ellenőrzését is elláthatja a könyvtár. Megfelelő a funkcionális összefüggés, ha a könyvtár a klubrésszel közvetlen kapcsolatban áll, és a klubhelyiségek egyike a könyvtár klubvezetőnek feladatát is elláthatja. A művelődési otthonban elhelyezett könyvtárnak legyen azonban külön bejárata is, mert a falusi könyvtárat túlnyomórészt nem helyben olvasók, hanem kölcsönzők — köztük szép számmal gyermekek — látogatják. A klubon keresztül történő átjárás zavarná az ott tartózkodókat, olvasókat. A 34-es pályamű az utóbbi követelménynek nem tesz eleget. (Megjegyezni kívánjuk azonban, hogy bírálatunk nem a pályázókat, hanem a kiírást érinti. A kiírás ugyanis nem foglalkozik a könyvtár funkcionális összefüggéseivel.)

A művelődési otthonok klubjában színvonalas újság- és folyóiratolvasás csak ott válik lehetővé, ahol a feltételeket a könyvtáros teremti meg. A klubban olvasókat a könyvtáros tanácsokkal és felvilágosításokkal is ellátja, s ha a könyvtárossal a klub látogatója személyes kapcsolatba kerül, már csak egy lépés választja el a könyvtár belső olvasóterének igénybevételétől.

A 13. sz. tervpályázat kevésbé felel meg a fentebb vázolt követelménynek, pedig itt a könyvtár igen rangos helyet kapott. De itt is megoldható az egyik klubhelyiség egybenyitása a könyvtárral. Ez a pályázat valószínűleg nem az előteret, hanem a nézőternek a színpad felé eső részét kívánja bálteremnek használni, s ez indokolja a klubszobáknak a könyvtár mögé helyezését.

A 49-es pályázatban a könyvtárnak (a bejáraton és a ruhatáron kívül) a művelődési otthon egyéb részével semmiféle funkcionális összefüggése nincs. Ennél az alaprajzi elrendezésnél az ideális megoldást a gondnoki lakás és a könyvtár felcserélése adná.

A 12-es pályázat igen merészen oldja meg az előter és a klubhelyiségek egy térre alakítását, a könyvtár azonban itt sincs elég szoros kapcsolatban a klubbal.

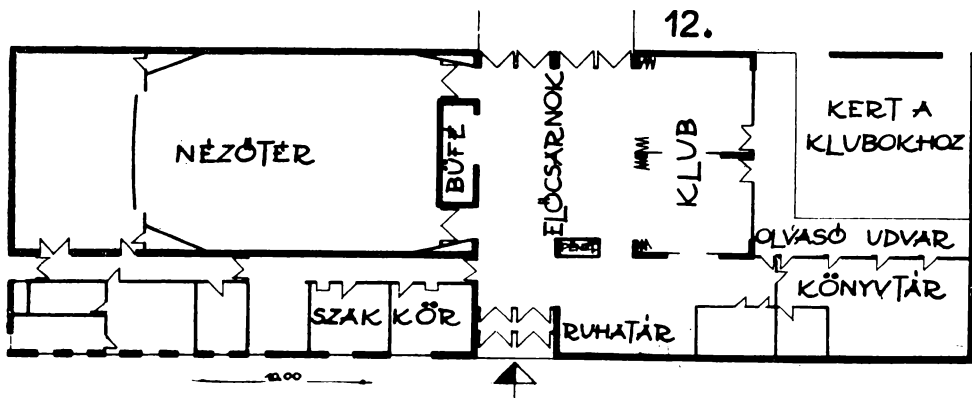

Még néhány megjegyzést magukról a könyvtárhelyiségekről. A 300 ülőhelyes, nagyterű művelődési házat a 2500—3500 lakosú községekre tervezték. 3000 lakosra (ami a középátlagos) a közművelődési könyvtárak normái szerint lakosonként 2,2 kötet számítható, tehát 6600 kötet könyvre és 128 m² alapterületre van szükség a járulékos helyiségek nélkül. A pályázat 5000 kötetet és kb. 80 m² alapterületet ad meg, amelyből kb. 10 m² a raktár és iroda, 20 m² az építészetileg nem, de a könyv-kiválasztó résztől bútorzattal elválasztott, helybenolvasás céljára szolgáló rész.

A 34-es sz. pályázat közelíti meg leginkább ezt a normát a 119 m² könyvtári alapterülettel. Egyébként a többi pályamunka egyike sem maradt el a könyvtári alapterület tekintetében a kiírástól.

A könyvtári alapterület tehát alatta van annak, amit az iránynormák „minimális” igényként jelölnek meg. Minthogy azonban az olvasók száma általában még nagyon ritka helyen éri el az iránynorma olvasói mutatóját — amely szerint a lakosság 25%-a beiratkozott olvasó —, az alapterület ma még kielégítőnek mondható. Meggondolkoztató azonban az a körülmény, hogy amíg a nagytermet éppen a megnyitások után veszik a legjobban igénybe, a könyvtár helyszükséglete az olvasók és az állomány növekedésével együtt állandóan nő. A könyvtári helyszükséglet a világszerte ismert normák szerint is csaknem arányosan növekszik a lakosság számával. Ugyanez nem mondható ilyen mértékben a művelődési házakra. A 300 befogadóképességű terem ugyanis még egy 6—7000 lakosú községben is elfogadható. A színház- és mozielőadások sűrítésével legfeljebb kihasználtsága nő. A tervekben szereplő nagyterem már most a lakosság teljes egészét veszik figyelembe, de nem így tesznek a könyvtár esetében. Az 5000 lakosú település könyvtári helyigénye éppen a szabadpolcon elhelyezendő 11 000 kötet miatt már 160 m². A művelődési házak meghatározójaként tehát elavultnak kell tekintenünk a nagyterem befogadóképességét, mint mutatót. A művelődési otthonok helyszükségletének (ezen belül a könyvtárnak) e növekvő belső aránya ellentmondásban van a nagyterem növekedésének arányával. A művelődési házak típusainak a nagyteremmel való megjelölése azzal a veszedelemmel jár, hogy viszonylag nagy lélekszámú települések is megelégszenek pl. a 300 személyes befogadóképességű nagyteremmel, ugyanakkor azonban a könyvtári — vele együtt a szakközi stb. — szükséglet mélyen alatta marad a kívánatosnak.

A könyvtárhelyiségek berendezési kérdéseivel itt nem érdemes foglalkozni. Mint-

hogy a kiírás a berendezésre pontos programot nem adott, a pályamunkákban a könyvtárak bútorainak elhelyezése sem felel meg tökéletesen a szabadpolcos rendszer adta követelményeknek. Minthogy az jórészt bútorhelyezési kérdés, nem érinti a pályamunkák értékét. Megjegyzéseink mindössze a könyvtáron belül az olvasói tér elhelyezésére szorítkoznak:

A 49-es és a 13-as pályamunka alaprajza szerint a — tudvalevően csendesebb részbe kívánczó — helybenolvasási zónán keresztül juthatnak az olvasók a szabadpolcokhoz, ami a helybenolvasókat zavarja. A 34-es pályázat párhuzamos elrendezésű olvasói tere már inkább kielégítő. Itt legfeljebb a kölcsönzöpukt beállítását lehet kifogásolni. (A könyvtáros ugyanis háttal ül a könyvtár egész terének.)

A bemutatott pályaművek is igazolják azt a nagy jelentőségű tény, hogy a művelődési házakban a könyvtárak szerepe igen nagy mértékben előtérbe került, és a pályázat a korszerű művelődési házak — s bennük a könyvtárak — kialakításának fontos állomása. Megjegyzéseink célja is az volt, hogy a pályázat nyomán készülő títustervekben, valamint a meglévő művelődési házak felújítása során jobban figyelembe vegyék a könyvtárak területi és funkcionális igényeit. *Sallai István*

Könyvtári körzetek Baranyában

A nagyközséges megyékben, ahol elegendő költségvetési fedezet áll rendelkezésre és a községfejlesztési hozzájárulás is számottevő, a megfelelő választékot nyújtó könyvállományok kialakítása nem okoz gondot. Nem így nálunk Baranyában, ahol a községek 47,5⁰/₀-a 500 lakoson aluli. Megyénkben az állománygyarapításra fordítható összeg is olyan kevés, hogy még a törzsanyag beszerzését sem teszi lehetővé.

A könyvtárak tanácsi kezelésbe adása is főleg csak a nagyobb községek helyzetén javított. Bizonyosság rá a mohácsi és pécsváradi járás, ahol a legkisebb könyvtár is tanácsi kezelésbe került. Ezekben a községekben a minimális könyvbeszerzési hitelből (500—1000 Ft) alig tudnak évente 20—30 új könyvet megvásárolni. Itt tehát a legfontosabb törzsanyag beszerzése sem lehetséges, és messze elmarad a szakszerű állománygyarapítás követelményei és a jelentkező igények mögött. Hátránya még az is, hogy a könyvanyag nem cserélődik, hamar elolvasottá válik. Ilyen vonatkozásban tehát nem oldotta meg a tanácsi kezelésbe adás a kisközségek könyvellátását.

Mit lehet tehát a továbbfejlődés érdekében tenni? Hogyan lehet falvainkban

olyan állományt kialakítani, mellyel az évente gyarapodó s mind igényesebb olvasókat ki lehet elégíteni?

A probléma megoldása a minisztérium különböző munkatervein kívül lapunk hasábjain is évek óta szerepel. Általában három ellátási forma került szóba: a kiskörzet; az olyanfajta letéti rendszer, amely évente meg tudja valósítani az egész állomány cseréjét; végül pedig a bibliobusz.

A letéti rendszernek — különösen nagyszámú község esetében — vannak fogyatékságai (nevezetesen, hogy még a kismérvű cserét sem lehet rendszeresen megvalósítani), bibliobuszokat jelenleg nem tudunk beszerezni (de alkalmazásukat az útviszonyok sem mindenütt tennék lehetővé), számunkra tehát kézenfekvő megoldásnak a könyvtári körzetek létesítése maradt.

1964 tavaszán Keszthelyen tájértekezletet rendeztek, melynek egyetlen témája a kisközségek jobb könyvtári ellátása volt. Itt hallottunk a szentgotthárdiaknak a korszerűbb letéti rendszer kialakítására irányuló kísérletéről, s megismertünk a fiatal kővágóórsi és ugodi körzet (Veszprém m.) munkájának első tapasztalataival is.

A sellyei könyvtárban

A szentgotthárdi letéti rendszer megfelelő az ottani 18 ellátandó község esetében, de nehezen lenne megvalósítható (mind anyagi, mind személyi vonatkozásban) a 40—66 községes baranyai járásokban.

A két Veszprém megyei körzeti könyvtár akkor még nem oldotta meg a körzeti rendszer lényegét, a könyvmozgatást, azonban a *Könyvtáros* idei 5. számában *Tóth Dezső* cikke arról számolt be, hogy most már megindult a könyvek körforgása is az ugodi körzetben. A veszprémi körzetek már az első pillantásra is különböznek a baranyai körzetektől, mivel Veszprém megyében a központi könyvtáros a hozzátartozó fiókokban vagy azok némelyikében kölcsönzési tevékenységet is folytat, Baranyában pedig nem.

Baranyában az élet diktálta, hogy könyvtári körzetekkel oldjuk meg a kis-községek könyvellátási problémáját, ugyanis reményünk sincs arra, hogy falusi könyvtáraink más módon erős intézményekké váljanak.

Helyzetünket nehezíti az a körülmény, hogy Baranyában közigazgatási átszervezés indult meg, mely járások megszűnésével, községek tanácsi és gazdasági összevonásával jár. Tekintettel arra, hogy ez nagyon lassú folyamat, az idő pedig sürgetett bennünket, nem vártuk meg a véglegesen kialakuló közigazgatási körzeteket, hanem — előzetes tervezés alapján — az elmúlt évben kísérleti célból 7 könyvtári körzetet hoztunk létre, melyekben a lényegét, a könyvek körzetben belüli forgását próbáljuk megvalósítani.

Elgondolásunkat a megyei tanács is támogatta, és segítségével néhány nagyon szép körzeti központot rendeztünk be.

Kísérleti körzeteink mindegyike más és más. Más a felépítésük, mások az adottságaik, személyi és tárgyi lehetőségeik. De azonosak abban, hogy *minden fiókban tiszteletdíjas könyvtáros* látja el a kölcsönzést.

Vannak „sima” esetek, amikor a közigazgatási és könyvtári körzet egybeesik, mégpedig egyetlen tanács területén. Itt nincs gond a költségvetési hitelek átcsoportosításával, illetve felhasználásával, a központi könyvrendeléssel stb. Ilyen körzet például a *szentlőrinci*, ahova *Kacsóta* és *Csonkamindszent* községek tartoznak, valamint *Tarcsapuszta* és *Keresztespuszta*.

E körzeti központban aránylag jól elhelyezett és berendezett, jó állományú könyvtárban félfüggetlenített könyvtáros működik, aki az elég erős helyi forgalom (3000 lakos, 630 olvasó, 19 000 kötetes forgalom az elmúlt évben) mellett körzetét is el tudja látni.

A könyvtáros helyben, hétfő kivételével, mindennap kölcsönöz 14-től 17 óráig.

Mi marad tehát naponta egy órája az ügyviteli és egyéb belső munkákra. Hétfői napokon látogatja a fiókokat, így minden hónapban egyszer eljut mind a négy helyre. Állománycserét általában 6—8 hetenként végez egy-egy fiókban. Minden fiókban tiszteletdíjas könyvtáros működik, s a központ könyvtárosa látogatásai alkalmával irányítja és ellenőrzi tevékenységét, illetve a fiókkönyvtáros különféle problémáira választ ad. A kiskörzetnek ez a típusa tehát azonos felépítésű és működésű a községi könyvtárnak és fiókhálózatának rendszerével.

Egész más feltételekkel jött létre a *sellyei körzet*. A sellyei járás megszűnése folytán a siklósi járás a maga 86 községével olyan nagy kiterjedésűvé vált, hogy azt nem lehetett volna Siklósról irányítani. De a körzet mellett szólt az a körülmény is, hogy Sellyén a korábbi járási könyvtár 3 kis helyiségét be tudtuk rendezni körzeti központnak.

Itt főhivatású könyvtáros működik, s 14 község tartozik hozzá, több önálló tanáccsal. Ezek közül kettő nem mondott le a könyvtár költségvetéséről, illetve nem járult hozzá annak Sellyére történő átcsoportosításához. A két község továbbra is maga szervez, fizeti könyvtárosának tiszteletdíját stb., csupán — minthogy a körzet területén vannak — módszertani irányításukat látja el a körzeti központ könyvtárosa.

Sellye hetenként háromszor tart nyitva. Kedden és csütörtökön 13—19 óráig 6—6 órában, szombaton 9—13 óráig 4 órában. Tehát a központi könyvtárosnak hetenként 3 teljes napja marad arra, hogy körzetét látogassa, könyvtárai részére könyvcsomagokat állítson össze stb. Így kéthavonként eljut a körzet minden könyvtárába, ahova — ha ezeket Siklósról irányítanák — esetleg évente csak egyszer juthatna el a járási könyvtáros.

Hasonló a helyzet másik nagy körzetünkben, *Szászváron* is. Itt szintén több önálló tanács esik a körzetbe, azonban sikerült a hiteleket összevonni Szászvárra. E körzet létrehozása mellett szólt az a tény is, hogy a Sásdról nehezen megközelíthető községeket egyesíti.

A körzethez 7 fiókkönyvtár tartozik. A központban főhivatású könyvtáros dolgozik. A körzeti könyvtárnak két helyiség áll rendelkezésére, s a harmadik átadása is folyamatban van. Szép berendezése révén alkalmas arra, hogy kulturális központ legyen.

A könyvtáros a központban hétfőn, szerdán és pénteken 16—20 óráig (napi 4 órában), csütörtökön pedig 10—13-ig (3 órában) kölcsönöz. Heti 2 nap áll rendelkezésére, hogy a községeket látogassa, s általában 4—6 hetenként jut el mindenüvé. Adminisztrációs munkáit

a kölcsönzési napok fennmaradó óráiban végzi.

Két helyen, *Gödrekeresztúron és Gerémesen* (1, illetve 3 csatlakozó községgel) olyan körzettel kísérletezünk, ahol tiszteletdíjas könyvtáros látja el a körzet vezetéséből adódó feladatokat. Ezekben a körzetekben a központban dolgozó könyvtárosok részére legalább havi 3—400 forintos tiszteletdíjat kellene adni, ezt az összeget azonban még nem tudtuk biztosítani. Ilyen jellegű körzeteket a jövőben nem szabad létrehozni, mert a megnövekedett feladatok ellátását nem lehet egyedül a könyvtárosok lelkesedésére építeni.

Kísérletezünk olyan, 4 községből álló könyvtári körzettel is (*Bikal*), ahol a központi teendőket a főhivatású körzeti művelődési otthon igazgató látja el könyvtárosi tiszteletdíjért.

Egerági, 4 községből álló körzetünket elhibázott dolog volt létrehozni. Ezt a kilátásba helyezett státusra alapoztuk, és megszerveztük, mielőtt a feltételeket megteremtettük volna. A helyi tsz elnök vállalta, hogy az 1964-es évre a könyvtárosnak havi 400 Ft-ot fizet a tsz. Mivel a takarékosági év az ígért státusra alapozott reményeinket meghiúsította, a körzet fennmaradása veszélyben van. A termelőszövetkezet ugyan ebben az évben is kihúzott bennünket a bajból, de ha jövőre sem tudjuk megvalósítani a félfüggetlenítést, akkor a legnagyobb gondba kerülünk. A tanulság az, hogy a jövőben ígéretre nem építhetünk.

Minden körzetünkben folyik az állománycsere, s hogy rendszeresebbé tegyük a cseréket, a körzetek havonta megkapják a művelődési autót. Ez annál is inkább szükséges, mert kiszállási költsége csak a két főhivatású könyvtárosnak van. A többiek gyalog vagy kerékpáron, esetleg alkalmi fuvarral közelítik meg községeiket.

A körzeti könyvtárak segítségét minden vonatkozásban napirenden tartjuk. Havonta legalább egyszer egész napot töltünk egy-egy körzetben, s ott a munkában segítséget adunk, s részt veszünk a fiókok látogatásában is. Vizsgáljuk a körzetek állományára vonatkozó mennyiségi és minőségi mutatókat, s ezek alapján meghatározzuk azt a minimális könyvmennyiséget, mellyel egy-egy körzet eredményesen dolgozhat. A könyvállomány bővítését költségvetésen felüli jutatásból is szorgalmazzuk.

Az eddigi tapasztalatok szerint érdemes körzeteket szervezni, de csak ott, ahol a személyi és tárgyi feltételek megvannak.

Véleményem szerint félfüggetlenítés

esetén a 3—4 csatolt községből álló körzet az ideális, egész függetlenítés esetében pedig a 6—7 községből álló. Így megvan a lehetőség, hogy a körzeti központ könyvtárosa a munkaidő jó kihasználásával mind a helyi kölcsönzést, mind pedig a körzet irányításából és könyvellátásából álló feladatokat ellássa.

A sellyeihez hasonló nagy körzet tulajdonképpen megfelel egy kisebb járásnak, amelynek munkáját egy személy már nehezen tudja elvégezni.

Tapasztalataink szerint a jól megalapozott körzeteknek megvan a létjogosultságuk, mert a jobb és gyakran cserélődő könyvállomány több olvasót vonz, nagyobb könyvforgalmat eredményez, a központhoz közel levő fiókok jobban irányíthatók, ellenőrizhetők és jobban is segíthetők, mint a távolosó járási könyvtárból. Azonban véleményünk szerint az új szervezeti forma kiforrásához, a helyes gyakorlat kialakításához évek szükségesek.

Valószínű, hogy a közigazgatás átszervezése után a könyvtári körzetek módosítására lesz szükség, de ezek a simítások már nem érintik a lényegét.

Józsa Dénes Pirooska

A. Tóth Sándor rajza

Hogyan működik majd a Magyar Könyvtárosok Egyesülete?

Lapunk augusztusi számában beszámoltunk a Szabó Ervin Kör II. küldöttközgyűléséről, amelyen megalakították a Magyar Könyvtárosok Egyesületét. Most azért kerestük fel **dr. Székely Sándort**, a kör titkárát, hogy tájékoztatást kapjunk tőle az egyesület jövőbeni működéséről.

— *Megválnak-e az egyesület célkitűzései? — tettük fel az első kérdést.*

— Nem! Az alapító küldöttközgyűlés is hangsúlyozta, hogy az egyesület a kör munkájának közvetlen folytatója. Ennek megfelelően az alapszabály-tervezetben meghatározott célkitűzések csaknem szó szerint azonosak a kör alapszabályában foglalt célokkal.

— *Melyek a fontosabb célkitűzések?*

— A szakmai és politikai felkészültség fejlesztése, a szakmai hivatástudat növelése, tagjaink — és általában a könyvtárosok és dokumentalisták — társadalmi megbecsülésének előmozdítása, a külföldi és nemzetközi szakmai szervezetekkel szorosabb kapcsolatok kiépítése. Az alapszabály leszögezi azt is, hogy a magyar könyvtárügyet az egyesület képviseli a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségében, az IFLÁ-ban.

— *Megválnak-e az egyesület szervezeti felépítése?*

— A célkitűzések hatékonyabb szolgálata érdekében az alapszabály bizonyos szervezeti változásokat foglal magában.

Az egyesületnek — az eddigitől eltérően — kétféle tagja, tagsága lesz: rendes és tiszteletbeli tagok. A tiszteletbeli tag címet az elnökség javaslatára a küldöttközgyűlés adományozza a magyar, illetőleg az egyetemes könyvtárügy kiemelkedő személyiségei számára. A tiszteletbeli tagság intézménye — úgy gondoljuk — növeli majd az egyesület tekintélyét.

Az egyesület legfelsőbb vezető szerve ezután is az évente összehívandó küldöttközgyűlés marad. A munka közvetlen irányítását végző vezetőség azonban már változott: az eddigi szélesebb körű választmány helyett 20 tagú elnökség irányít majd. Az elnökség névsorát a II. küldöttközgyűlésről szóló tudósítás már közölte.

— *Hogyan irányítja az elnökség a munkát?*

— Elsősorban állandó bizottságaival. Az alapszabály szerint három állandó bizottság működik: a nemzetközi kapcsolatok bizottsága, a tudományos bizottság és a szervezési bizottság. A bizottságok élén egy-egy elnök és titkár áll, akiket az elnökség a saját tagjai közül választ meg. Az állandó bizottságok elnökei egyben az egyesület alelnökei. Az elnökség a tagjai közül további tisztségviselőket is választ: elnököt, főtitkárt és egyesületi titkárt. Az egyesület díszelnökét mindig a küldöttközgyűlés választja meg.

— *A húsztagú elnökségben hány, folyamatos feladatokkal megbízott funkcionárius lesz?*

— A díszelnökön kívül az elnök, a főtitkár, három alelnök és négy titkár, összesen tíz elnökségi tag. Ez azt jelenti, hogy az elnökség fele folyamatosan tevékenykedik a meghatározott feladatok elvégzése érdekében. Közülük a napi feladatok intézését az elnök és a főtitkár együtt végzi.

— *Mi a másik tíz elnökségi tag feladata?*

— Részt vesznek az állandó bizottságok munkájában, ezenkívül az elnökség külön megbízása alapján végeznek majd bizonyos alkalmi feladatokat, például nagyobb rendezvényeket szerveznek, az esetleges fegyelmi ügyekkel foglalkoznak stb.

Nem említettem még az egyesület másik új szervét, az ellenőrző bizottságot, amelynek három tagját a küldöttközgyűlés választotta meg; az ellenőrző bizottság elnökét önmaga választja. A bizottság feladata az egyesület alapszabályszerű működésének, gazdasági és adminisztrációs tevékenységének ellenőrzése.

— *Hogyan működik majd az egyesület? Hogyan vonja be tagjait a munkába?*

— Az egyesület működése a teljes öntevékenységen alapul. Nem lesz egyetlen függetlenített funkcionáriusa sem. Ismerve a könyvtárosok elfoglaltságát, olyan szer-

vezeti kereteket kell tehát teremteni, amely a nagyfokú munkamegosztáson alapul és sok egyesületi tag tevékenységét teszi lehetővé úgy, hogy mindenkire csak kevés munka jusson.

Ennek az elgondolásnak megfelelően az egyesület tagjai helyi csoportokba szerveződnek. Kétféle helyi csoport lesz: területi (megyei és budapesti), valamint intézményi (a nagyobb könyvtárakban). A helyi csoport megalakításához legalább 20 egyesületi tagra van szükség. A területi és az intézményi helyi csoportok egymással mellérendeltségi viszonyban állnak. Könyvtári helyi csoport azonban csak akkor alakulhat, ha abban a megyében, ahol azt létre kívánják hozni, már működik területi helyi csoport. A helyi csoportok öntevékenyen működnek, az elnökség természetesen támogatja és irányítja a munkájukat (előadók kiküldése, tanulmányutak központi szervezése stb.).

— Kik vezetik a helyi csoportokat?

— A helyi csoportok 3—5 tagú vezetőséget választanak taglétszámuktól függően.

— Mikor kezd működni a Magyar Könyvtárosok Egyesülete?

— Az egyesület működik, folytatja a Szabó Ervin Kör munkáját, jelenleg természetesen még az eddigi szűkebb keretek között. A tevékenység kiszélesedése a tagság öntevékenységétől függ. Dicséretes kezdeményezésként említem meg, hogy a Borsod megyei könyvtárosok még az egyesület létrehozásának előkészületi szakaszában megalakították az első helyi csoportot. Az év végéig szeretnénk más megyékben is elősegíteni a helyi csoportok megalakítását, és a jövő év nyarára — reméljük — csaknem minden megyében lesz működő helyi csoport. Egyidejűleg kialakítjuk Budapesten is a területi helyi csoportot, valamint a nagy könyvtárakban megalakítjuk a könyvtári helyi csoportokat. Ez természetesen csak a szervezeti keret, amelyre azonban szükség van, hiszen szervezethez nélkül nincs együttes tevékenység.

A könyvtárosok körében egyre fokozódik az érdeklődés az egyesület iránt. A II. küldöttközgyűlés óta sokan adták be tagfelvételi kérelmüket. Reméljük, hogy viszonylag rövid idő alatt — a könyvtáros-társadalom öntevékenységéből — hasznos és változatos egyesületi élet bontakozik ki.

(y)

A könyvtári nyilvántartások egyszerűsítése

Egyszerűen, de ne kezdetlegesen!

Az utóbbi időben egyre többen foglalkoznak az egyedi leltározás megreformálásával, új módszerek bevezetésével, sőt felmerült e munkafolyamat szükségtelen voltának gondolata is. A vitában egyesek eljutottak annak megállapításáig, hogy leltározásra csupán a pénzügyi ellenőrzés miatt van szükség: a leltározás munkafolyamata pedig annyira időigényes, hogy egy adott könyvtár tartalmi munkájának rovására megy. Nem hallottunk tiltakozást a filléres dolgok (ceruza, radír stb.) különféle nyilvántartásbavétele ellen, a székek, íróasztalok stb. leltárbavételét is helyesnek tartjuk, a rájuk fordított időt senki nem számolja. A könyvtár vagyonának tekintélyes részét kitevő könyvek állománybavételét azonban szükségtelennek tartjuk, holott a könyvek leltári számára nemcsak a pénzügyi szakembereknek van szükségük, hanem azokat mi könyvtárosok is használjuk.

A leltározásra fordított munkaidő kiszámításánál némelyek az 1956-ban kiadott Sallai—Sebestyén-féle kézikönyv normáit vették alapul (55—60 mű leltározása naponként). Az ott közölt normák azonban olyan könyvtárak leltározását vették figyelembe, ahol a leltárkönyvben is teljes címleírást alkalmaznak. A kézikönyv ugyanis nem sokkal kevesebb mű (40—48) címleírását írja elő a 8 órás munkaidőre. Közművelődési könyvtárainkban, ahol a leltárkönyvben csak az azonosításhoz szükséges legfontosabb adatok szerepelnek, és azonos művekből 6—10 példányt szereznek be (sőt letéti szerzeményezés esetében még többet is), sokszor a leltárkönyv egész oldala „macskaköröm”, néhány adat kivételével. Könyvtárunk (a Szombathelyi Megyei Könyvtár) gyakorlatában napi 8 órás munkaidőben 1 fő 200—250 kötet leltározását végzi el. Az a leltározó könyvtáros, aki az említett kézikönyv normái alapján leltároz, nagyon kényelmes, s amennyiben ezt könyvtárában elnézik, akkor nem a leltározási rendszerben, annak maradi voltában, hanem a személyekben kell a hibát keresni.

Helytelennek tartom, hogy a különféle új módszerek bevezetése előtt nem vizsgáltuk meg a leltározáshoz valóban szükséges munkaidőt, s nem vettük figyelembe a leltározásnak más munkafolyamatokkal kapcsolatos összefüggéseit sem. A leltározást kiemeltük, s ítéltük felette.

A könyvtári munka egységes egészet alkotó munkafolyamat, s ezért ha egy területen valamiféle változtatásra határozzuk el magunkat — még adminisztratív munkák esetében is — figyelembe kell vennünk más munkaterületekkel kapcsolatos összefüggéseit is. Pl. az a kölcsönzési módszer, melynek során elhagytuk a könyvkártyák aláíratását az olvasókkal, egyszerűsítés volt. Az azonban, hogy a könyvkártyák üresen maradtak, súlyos hiba, mert az állománygyarapítási munkát károsan befolyásolta.

Amikor a leltározással kapcsolatban új módszerek bevezetésére teszünk javaslatot, vagy az egyedi leltározás elhagyása mellett állást foglalunk, meg kell vizsgálnunk, hogy a javasolt új módszer mennyi munkaidő-megtakarítást eredményezne, nem válna-e bonyolultabbá más, vele összefüggő munkafolyamat, és más területen nem lassítaná-e a munkát, nem vezetne-e pontatlanságra.

Nézzük meg először a számlaleltárat. A számlákra is fel kellene írni a leltári számokat, a kötetszámot, mert a példányszám azzal nem mindig azonos, szabadkeretből történő vásárlás esetén pedig (mely könyvtárunkban a könyvbiztosítási keret kb. 1/3 része) a felsoroltakon kívül a kiadás helyét, évét, az eltérő kiadásokat, a raktári jelzeteket, ha ezek a számlák egyáltalán felhasználhatók lennének e célra. Az ajándékba kapott könyvekről jegyzékeket készíthetnénk a leltárkönyvbe történő beírás helyett. Az osztálynaplók elkészítése bonyolulttá válna, mert az azonos részlegbe kerülő művek a leltárkönyvnek kinevezett számlán nem egy csoportban szerepelnének. Végül olyan leltárkönyvünk lenne, melyben idővel nem lehetne eligazodni.

Cédulaletlár esetében csak a cédulák elkészülte után lehetne állományba venni a könyveket, ez a munka pedig (címléírás, szakozás, revízió, stencilre írás, sokszorosítás) hosszadalmas, így a leltározás nem történhetne meg 6 nap alatt. Sok időbe telne a sok munkafolyamaton keresztülment, azonos szállítmánnyal érkező művek kartonjait csoportosítani.

Kisebb könyvtárakban, ahol csak a Könyvtárellátótól vásárolnak könyveket, elképzelhetőnek tartom a cédulaletlár bevezetését. Azonban a kötetkatalógus előnyeit figyelembe véve, nem lenne helyes az átérés, mert éppen a leltározásban lehet a könyvformát problémamentesen alkalmazni.

A csoportos leltárbavétellel kapcsolatban már vannak tapasztalataink: szinte valamennyi megyei könyvtárban volt a letéti anyagnál ún. „sommás leltárkönyv”, átletározása igen hosszú ideig tartó munkát jelentett.

Amikor a hagyományos leltározási módszer megtartása mellett foglalok állást, hangsúlyozom, hogy az egyedi leltárkönyvben csak az azonosításhoz szükséges legfontosabb adatokat szabad szerepeltetni. Lehetővé kell tenni, hogy minden nagyobb könyvtár vásárolhasson összeadógépet, mert akkor az értékek és kötetszámok összeadása nem okozna különösebb megterhelést.

El kellene készíttetni a Tóth György által javasolt (Könyvtáros, 1964. ápr. 195. old.), tulajdonbélyegzővel kombinált számozógépet, melynek használata során a leltározás munkafolyamata összekapcsolódna a tulajdonbélyegzővel. Jó lenne, ha a budapesti könyvtárosok a helyzet ismeretében segítségünkre lennének az elkészítő címének közlésével, ugyanis sok utánajárásunk ellenére sem vállalta e munkát senki.

Nem lehet egyetérteni az egyedi leltározás szükségtelen voltát hangoztató véleményekkel sem. Egyedi leltározásra, illetve annak termékre az egyedi leltári számra szükség van minden olyan könyvtárban, ahol a raktározási rendszer szakrendi-beütéjes, mert a sok azonos raktári jelzetű könyv esetében ez az azonosítás egyetlen, legbiztosabb, gyors eszköze.

A kölcsönző könyvtárosoknak nem azért van szükségük a leltári számra, hogy az olvasót ellenőrizték: azonos leltári számú könyvet hozott-e vissza, mint amilyent elvitt, mert valóban nem hozhat vissza mást. A leltári szám azért kell, mert a könyvek visszavételének munkafolyamata meggyorsul, ha a könyvtárosnak a szerző-, cím- stb. adatok egyeztetése helyett (főleg mikor az adatok elbújva szerepelnek a könyvben, vagy nem is szerepelnek), csupán a könyvkártya és a könyvbe írt leltári szám egyeztetését kell elvégeznie. Könyvtárunk gyakorlatában a szennycímlapra is beütjük számozógéppel a leltári számot, hogy ezzel is meggyorsuljon a visszavétel munkafolyamata.

Az egyedi leltári számra támaszkodva végezzük az állományellenőrzés munkáját is, mert ez biztosítja a munka tévedés mentes, pontos és jóval gyorsabb elvégzését. Pl. próbálja meg valaki Jókai több ezer kötetének, az azonos című Jókai-művek különféle kiadásainak ellenőrzését egyedi számok nélkül! Elveszítene itt azt a munkaidőt, amit az egyedi leltározás elhagyásával nyert, s munkájának pontossága is erősen vitatható.

Nagy könyvtárainkban, ahol mechanikus a raktározási rendszer, s minden könyvnek egyedi raktári jelzete van, ott elképzelhetőnek tartom azt, hogy a raktári katalógus

lógus egyúttal cédulalettár is. Könyvtárunkban *ilyen formában oldottuk meg a periodikák leltározását,* periodikáinkat azonban a betűindexes numerus currens rendszerében raktározzuk. Az egyéni raktári jelzet egyúttal egyedi leltári szám is, így a raktári katalógus egyben cédulalettár, sőt betűrendes mutatóval kiegészítve a szolgálati katalógus szerepét is betölti.

A feldolgozó munka egyéb területén is egyszerűsítettünk néhány munkafolyamatot. *Elhagytuk a térképek, táblák, melléletek lebélyegzését,* egyrészt mert a bélyegző értékés műveket elcsúfított, másrészt ez a munkafolyamat valóban szükségtelennek bizonyult. A táblákat, melléleteket a kölcsönző könyvtárosnak figyelemmel kell kísérnie akár rajta van a pecsét, akár nem, többletmunkát ezzel senkinek nem okoztunk.

Leegyszerűsítettük a törlési jegyzékek készítésének módszerét is: a jegyzékeken csak a leltári számokat soroljuk fel. A törlés a raktári lapok alapján történik, mind az egyedi, mind a csoportos leltárakban.

Egyszerűsíteni kell, de csak a valóban ésszerű javaslatot szabad elfogadnunk, melynek bevezetése nem megy egyéb munkaterületek, vagy a minőségi munka rovására. Ezért nem lehet egyetérténi *Mónus Imrénének* A könyvtári nyilvántartások egyszerűsítése... c. cikkében írtakkal (*Könyvtáros, 1965. június*). *Mónus* elveti az egyedi leltározást, primitív módszert javasol állományellenőrzésre, és szükségtelennek mondja a raktári katalógus készítését: mindezt azért, hogy — szerinte — a tartalmi munkára több idő jusson. Vajon az általa lebecsült, egyszerű könyvtári munkák nélkül tudnánk-e színvonalas tartalmi munkát végezni? Nem. A fát először fel kell aprítani, hogy tüzet lehessen gyújtani.

Jó néhány könyvtáros nem készít katalógusokat, ezért nem kell címléírást készítenie és szakoznia: ez azonban nem egyszerűsítés, hanem igénytelenség.

A könyvtár nem könyvterjesztő vállalat, ahol csak a könyvek értékének és kötettségének ismerete fontos. *Könyvtári szempontból az állományellenőrzés fő célja éppen annak megállapítása, hogy melyik könyv hiányzik,* mert — ha lehetséges — vásárolni kell helyette másikat, kartonjait ki kell emelni a katalógusból, a csoportos leltárakból törölni kell a könyveket a megfelelő szakokból. Vajon a leírt módszerrel hogyan végeznénk el e munkafolyamatot, melyik lapokat emelnénk ki a katalógusokból, hogyan történne a katalógusgondozás?

Az állományellenőrzés munkája egyébként is nem csupán adminisztratív, hanem tartalmi munka is, ha összekapcsoljuk az elavult, szükségtelen könyvek kivonásának munkafolyamatával, ha tájékozódunk a könyvek olvasottságáról, levonjuk a szükséges tanulságokat, s beszerző munkánkat ennek alapján végezzük. Egyetérték dr. Szabó István véleményével, aki — ugyancsak a *Könyvtáros* júniusi számában — kétségbe vonta azt, hogy lehet-e állományellenőrzést ideiglenes munkaerővel végezni. Nem lehet, mert ez a tevékenység felelősségteljes, szaktudást igénylő munka is egyúttal, esetenként nehezebb, mint a gyarapítás.

Mónus a „sommás ellenőrzésből” levonta a további tanulságokat, a raktári katalógus készítését is szükségtelennek véli. Jó néhány esztendővel ezelőtt a letéti anyag tekintetében kimondták a raktári katalógus felesleges voltát. Sok könyvtár meg is szüntette szerkesztését, az igényesek azonban éppen napjainkban vállalták visszamenőlegesen is elkészítését, mert színvonalas állománygyarapítást nem lehet nélküle végezni. Önálló könyvtárakban a raktári lapoknak az állományellenőrzésen felül egyéb funkciójuk is van: többek közt a raktári lapokon jelöljük meg a rendszavakat, amelyek szerint valahova katalóguskartonokat osztottunk be.

Véleményem szerint, ha egy könyvtárban megteremtődnek a katalóguskészítéshez a feltételek, legelsőként éppen a raktári katalógust kell megkövetelni.

A feldolgozó munkában nem szabad nagyvonalúnak lenni. Ha valaki itt valamit meggondolatlanul „egyszerűsít”, vagy szükségtelennek minősít látszólag kevésbé fontos munkafolyamatokat, ezt a hibát másnak igen sok munkával, visszamenőlegesen kell kijavítania.

Nagyvonalúan beszerzett, nagyvonalúan állományba vett, nagyvonalúan feltárt és nagyvonalúan ellenőrzött állomány, nagyvonalú kezelést von maga után. Napjainkban éppen e hibák megszüntetésére törekszünk nem pedig a meglévő jó módszerek kezdetlegességé tételére.

Egyszerűsítsünk, de legyünk igényesek!

Az egész könyvtári munka nyilvántartási és ügyviteli, ügykezelési részét vizsgáljuk összefüggéseiben, ne csak az egyes részterületeket. Az ilyen látópontról kialakult vita megállapításait próbáljuk ki néhány könyvtárban, s ne pusztán spekulatív úton döntsünk ilyen, igen fontos kérdésekben.

Krajevsky Gizella

Óvatosabban egyszerűsítsünk!

A könyvtártudományi szakirodalomban az utóbbi időben egyre több cikket olvashattak a könyvtárosok a könyvtári nyilvántartások egyszerűsítéséről, különösen az állomány-nyilvántartás és állomány-ellenőrzés racionalizálásáról.

A hazai és a külföldi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a régi könyvtári gyakorlat már valóban elavult. Mégis szükséges jól átgondolni az egyes módszerek használhatóságát, mert nem lehet csupán elméletileg eldönteni egyik vagy másik javaslat egyszerűségét; munka közben előbukkanhatnak olyan nehézségek, amelyek megdöntik elképzeléseink helyességét.

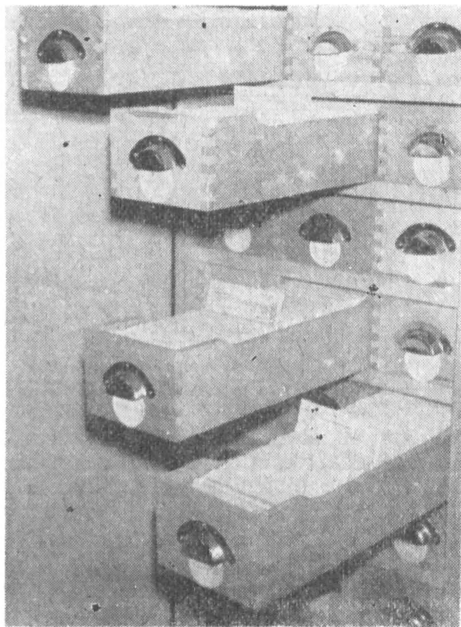
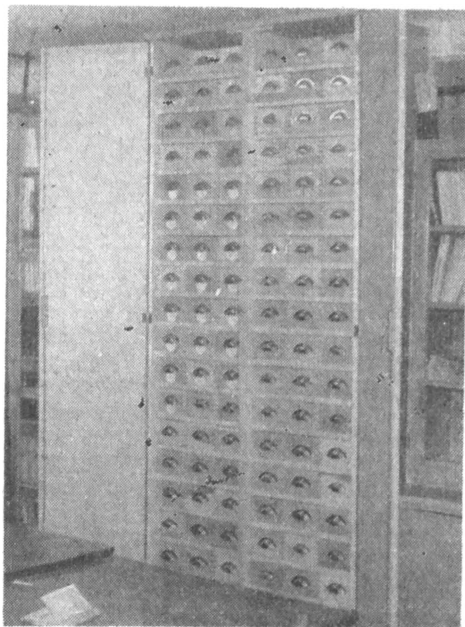
A mi könyvtárunkban is aránytalanul sok munkát jelentett az állomány-nyilvántartás régi formája, a leltárkönyv vezetése, ezért új módszerhez folyamodtunk, amelyet röviden ismertetek azzal a céllal, hogy talán van benne olyan mozzanat, amely segít kialakítani valamilyen egységes gyakorlatot.

Állomány-nyilvántartásunk egyszerű cédulaileltár, amelyet azért vezettünk be, hogy a leltárkönyvi nyilvántartáshoz hasonlóan, pontosan lehessen követni egy-egy könyv sorsát. Úgy láttuk, hogy a raktári katalógusra nincs szükségünk, mivel a betűrendes katalóguscéduláink hátlapjára rávezetjük, hogy az illető műből milyen leltári számú, illetve hány mű található könyvtárunkban. (Ez az adat a tervszerű állomány-gyarapításnál nélkülözhetetlen.) Raktári katalógusunkat alakítottuk át cédulailettárrá: minden egyes könyvről van egy leltári cédula, a cédulák folyószám szerint követik egymást. Ha törlésre kerül sor, akkor a cédulát nem vesszük ki, hanem a felső részére egy T betűt, a törlési jegyzék számát és a dátumot vezetjük rá.

Mivel ez a cédulaileltár a könyvtár állományának dokumentuma, ezért a cédulák tárolására zárható, kétajtós, 230×100×52 cm méretű, 108 fiókos (18×6 fiók) katalógusszekrényt készítettünk a Tolnai Asztalos és Mázoló KTSZ-szel. E 130 000 kötet nyilvántartására alkalmas katalógusszekrény 6797 Ft-ért készült. (Enyvezett bükk-lemez, dörzsölt, világos színű.)

A cédulaileltár bevezetésével egyszerűsödik az állomány-ellenőrzés is, mert a leltári számok alapján megtalált kartonokat csupán fel kell állítani a dobozokban. A fekke maradó cédulák jelzik a hiányt.

A cédulanyilvántartást 1965 januárja óta vezetjük. A továbbiakban azon munkálkodunk, hogy ezt a rendszert egyszerre több funkció ellátására is alkalmassá

A szekszárdi SZMT könyvtár 108 fiókos katalógusszekrénye, amely a cédulailettárt tartalmazza

tegyük. Ezért figyeljük mások gyakorlatát. A *Könyvtáros* 1965. júniusi számában *Mónus Imre*: Új állomány-nyilvántartást c. cikkében azt javasolja, hogy az állomány-nyilvántartásban ne használjunk leltári számot, mert ez csak a gazdasági szakembert érdekli, mint „gazdálkodási kellék”.

Véleményem szerint a könyvtáros felel anyagilag a könyvekért, nem a gazdasági szakember, így neki is szüksége van a leltári számra. A leltári szám nélküli nyilvántartásnak nagy hibája, hogy nem tudjuk, melyik könyv hiányzik; ebből viszont az is következik, hogy katalógusaink pontatlanok lesznek, pedig a könyvtári munkában az olvasó és a könyvtáros szempontjából egyaránt nagyon fontos a katalógusok megbízhatósága.

Nem fogadhatjuk el azt az érvet sem, hogy az elveszett könyvek „egyszer majd csak megkerülnek, függetlenül az állomány-ellenőrző leltártól, tehát nem a revízió, hanem a keresés hozza őket felszínre.” Munkánkban a véletlen nem lehet mérvadó, mert akkor könyvtárunkban hamarosan a káosz, a rendszertelenség lesz uralkodó.

Összegezve az eddigieket: helyes ha arra törekszünk, hogy a könyvtári nyilvántartásokat egyszerűsítsük, hogy ezáltal több időnk maradjon a könyvtár tartalmi munkájának továbbfejlesztésére, az olvasók nevelésére. Azonban nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a racionalizálást úgy hajtsuk végre, hogy az ne legyen bonyolultabb mint a régi, mégpedig az állományvédelem szempontjait is figyelembe véve.

Pacsa László

Fél évszázad a könyvtár szolgálatában

A debreceni Agárdy Dezső könyvtárosi működésének 50. évfordulójáról már hírt adott a *Könyvtáros*. Az alábbiakban hadd idézzük fel hosszú pályafutásának néhány mozzanatát is.

Nagyobb gimnazista kora óta szinte minden szabadidejét a Nagykönyvtárban töltötte. Amikor a kolozsvári egyetemen elvégezte tanulmányait, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem és az Erdélyi Nemzeti Múzeum egyesített könyvtáránál megüresedett gyakornoki állást 1914. októberében pályázat útján elnyerte. A korszerű, tudományos rendszerben dolgozó gyűjtemény a könyvtári tisztviselőségnek magasszintű iskoláját jelentette számára. Itt dolgozott osztályozó s kölcsönző-ajánló munkát végezve 1915—18-ig.

Az impérium-változás alkalmával beosztását kérte az akkor létesült debreceni egyetemi könyvtárba. Athelyezését megkapta, s azóta — 1918. október 1. óta — Debrecenben dolgozik. „Itt vagyok a könyvtár bölcsője ringatásától, az első könyv beszerzésétől a kiterelvényezéséig, a mai másfél milliómodik kötet könyvig. Itt dolgozom e »nemzeti könyvtárban«, amely minden hazai nyomtatványt gyűjt, s az újabban megjelenteket rendszeresen, kötetes példányként megkapja.”

60. életévének betöltése után, 1956-ban nyugállományba került, azonban továbbra is a könyvtár szolgálatában maradt, mégpedig nem a nyugdíjasok napi 4 órás munkaidejében, hanem ezt az időt rendszeresen 1—2 órával is megtoldotta. Fanatikus hivatássonatét igazolja, hogy 1945 óta még nyári szabadságából sem vett ki egyetlen napot sem. A betegség mindvégig elkerülte. S most, könyvtárosi munkásságának féltévszázados jubileumán büszkén mondhatja: „Egymagam vagyok 50 éve szolgáló könyvtáros az egész országban. Akikkel kezdtem, azok közül már egy sincs az élők sorában, mind kidőltek egytől-egyig. Olyan vagyok hát, mint az erdőirtáson ott maradt fa.”

Agárdy Dezső testileg, szellemileg ma is friss, egészséges, munkakedve töretlen, s jogosan bízik abban, hogy „gyémánt-jubileumát” is megünnepli a debreceni egyetemi könyvtárban, amelynek kollektívája annyira szívébe fogadta, s ajándékokkal halmozta el.

Agárdy Dezső exlibrise. Készítette Drahos István

Dr. Tóth Ervin
iskolai könyvtáros

TERÜLETI jelleggel működik a jövőben a debreceni MÁV Járműjavító Üzemi Vállalat Könyvtára. A városi tanács vb művelődési osztálya, valamint a vállalat vezetősége és a szakszervezetek megyei tanácsa megállapodást kötött, melynek értelmében a könyvtár az üzem dolgozóin kívül a Szabadság telep lakóit is ellátja könyvekkel. A könyvtár a városi könyvtár állományából főhivatású könyvtárost kap, a helyiséget és a berendezést a vállalat, a könyvállományt a szakszervezet adja. A könyvtár szabadpolcain ötezer kötetet helyeztek el, ezt a raktárban levő hat-ezer kötetből még kétezerrel kívánják növelni. (—)

A ZALAI Hírlap bírósági tárgyalásról számolt be. A megyei könyvtár egyik olvasója három könyvet a figyelmeztetések ellenére is magánál tartott, és tagadta, hogy valaha is könyvet vett ki a könyvtárból. Amikor a nyilvántartásokban szereplő aláírását felmutatták, azt állította, hogy valaki visszaélt a nevével. Az első tárgyaláson nyolc napi haladékot kért, hogy a „csalót” előkerítthesse. Néhány nap múlva azonban nem a „csalót” találta meg, hanem két könyvet visszavitt, a harmadikat, mint közölte, egyik barátjának adta kölcsön. A bíróság kártérítés fizetésére kötelezte. (—)

A BÉCSI NATIONAL-BIBLIOTHEK-et és a Műszaki Főiskola könyvtárát tanulmányozta pár napos ausztriai kirándulása során a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának 15 munkatársa. A műegyetemi könyvtárosok az osztrák fővároson kívül Salzburg nevezetességeit is meglátogatták. (M. L.)

Hírek

A KAPOSVÁRI Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága levélben kérte fel a termelőszövetkezeteket a könyvtárak támogatására. A felhívásra hét község termelőszövetkezezte ígérte meg a könyvtár támogatását. Két termelőszövetkezet vezetősége arra hivatkozott, hogy már adtak segítséget a könyvtárnak, négy termelőszövetkezet viszont arra, hogy más intézményt támogató. Két másik tsz saját könyvtárát kívánna létesíteni, kettő nem indokolta a kérés elutasítását, három a könyvtár „zsúfoltóságára” hivatkozott, négy pedig nem is válaszolt. (—)

TOLCSVA székhellyel új könyvtári kiskörzetet létesít a tanács Borsod megyében. Az állományrendezés során 1100 kötet új könyv kerül a kiskörzet állományába. A körzet létesítésétől az érintett községek könyvtári életének fellendülését várják.

SÁROSPATAKON a közeljövőben befejeződik a községi könyvtár épületének felújítása, s ezzel az évek óta tartó — lapunkban is szóvá tett — méltatlan elhelyezés kedvezőbbre változik.

SÁSDON határozatot hozott a járási tanács végrehajtó bizottsága, hogy minden községben irányozzanak elő lakosonként 1—2 Ft könyvtártámogatást a közsegfejlesztési alapból.

KISTERENYÉRE költözött Nagybatonyból a járási könyvtár. Mivel ez a könyvtár a szakszervezeti hálózati központ feladatait is ellátja, neve: Járási Könyvtár (állami és szakszervezeti könyvtárhálózat). Címe: Kistere nye, Népkert. (—)

JÁTSZÓ UDVART létesített az edelényi járási könyvtár gyermekolvasói számára. A Borsodi Könyvtáros közli, hogy a könyvtár leleményes ötlettel a hintákon és homokozón kívül feketére festett falat is épített, amelyre a gyermekek rajzolhatnak.

A DER BIBLIOTHEKAR, az NDK könyvtárosainak lapja ismerteti a KMK „Gyorstájékoztató” c. kiadványát. A lap kívánatosnak tartja, hogy az európai szocialista országok könyvtár-tudományi és módszertani központjai kövessék a magyar példát. (—)

S. R. RANGANATHAN osztályozási rendszerének (Classified catalogue code) ötödik, korszerűsített kiadása elkészült. Ez a kiadás figyelembe veszi az IFLA 1961-ben Párizsban tartott katalógizálási konferenciájának ajánlásait is. Az új kiadás külön fejezetet szentel a kivonatolás technikájának. (Sz.)

Az AUTOMATIZÁLÁSI Kutató Intézet és a Budapesti Műszaki Egyetemen működő Automatizálási Tanszék közös könyvtárát csoportos tapasztalatcsere keretében meglátogatták a műszaki egyetemi tanszéki könyvtárosok, és a könyvtárban bevált jó módszerek, eljárások közül a tudományos tájékoztatót elősegítő folyóiratcikkek katalógusát, valamint a nem hagyományos műszaki kiadványfajták és dokumentumok (kutatási jelentések, szabadalom, gyártmánykatalógusok és prospektusok stb.) gyűjteményét tanulmányozták. A csoportos tapasztalatcsereket a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat központja munkatervi feladatként szervezi. (M. L.)

A SZOCIALISTA BRIGÁDOK ÉS AZ OLVASÁS

1. FÁBRI Tibor: *A szocialista brigád-brigádvezető tevékenysége.* 1964, Tánccsics. (Szocialista brigádok kiskönyvtára 1.)
2. *Ifjúmunkások a „Szocialista munka ifjú brigádja” címért.* 1959, Ifj. Lapkiadó.
3. JANDEK Géza: *A szocialista munkaverseny hazánkban.* 1964, Tánccsics.
4. *Könyvtárak a szocialista brigádokért.* (Összeáll. a KMK Módszertani Osztálya.) 1960, KMK—OMK soksz. (OSZK KMK Módszertani levél.)
5. LEGÉNDY Miklósné: *Szocialista brigádok a művelődés útján.* 1964, Tánccsics. (Szocialista brigádok kiskönyvtára 2.)
6. *A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának irányelvei időszerű ideológiai feladatokról.* 1965, Kossuth.
7. PÁPAY Gyula: *Versenyben a szocialista brigádok.* 1961, Kossuth.
8. *Szocialista brigádok a művelődés útján.* 1960, Népművelési Intézet. Függelék: az FSzEK ajánló jegyzéke.
9. *A szocialista brigádok életéből.* Szerk. D. Kónya Lajos. Szombathely, 1963, az MSZMP Vas megyei Bizottsága.
10. *Szocialista brigádvezetők országos tanácskozása.* Budapest, 1962. ápr. 13—14. (Röv. jegyzőkönyv.) Kiad. a SZOT 1962, Tánccsics.
11. *A Szakszervezetek Országos Tanácsa irányelvei a szocialista brigádok további működésére.* 1960. júl. 20. = Varga György: *A szocialista brigádokról.* 1961, Tánccsics.
12. TOKÁR Péter: *Az emberszeretet nagy iskolája.* Találkozás a kommunista és szocialista brigádokkal. 1961, MSZBT.
13. VARGA György: *A szocialista brigádokról.* 1961, Tánccsics.
14. VÁRKONYI Endre: *Szocialista módon.* (Három értelmiségi szocialista brigádról.) 1963, Kossuth.

Cikkek

15. BALÁZS SÁNDOR: *A szocialista és a szocialista címért küzdő munkabrigádok segítése szakirodalommal.* = *Könyvtáros.* 1961. 6. sz. 344. l.
 16. BUZÁSI János: *Szocialista brigádok — szocialista műveltség. Kísérlet 840 emberrel.* = *Népszabadság.* 1962. dec., 16. 2—3. l.
 17. EGRESI István: *Szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata a Ganz-MÁVAG-ban.* = *Könyvtáros.* 1963. 2—3. sz. 74. 136. l.
 18. GYIMESI András: *A várpalotai szocialista brigádok és az olvasómozgalom.* = *Pártélet.* 1962. 11—12. sz. 146, 166, 1.
 19. JUHÁSZ Imréné: *A szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata.* = *Könyvtáros.* 1964. 4. sz. 211. l.
 20. KOVÁCS Andorné: *Hogyan segítjük a szocialista brigádmozgalmat?* = *Könyvtáros.* 1962. 6. sz. 315. l.
 21. MOLNÁR Géza: *Kétség és bizalom.* (A munkás-művész találkozóról.) = *Élet és Irodalom.* 1960. 53. sz. 9. l.
 22. ONÓDY Miklós: *A szocialista brigádokkal való foglalkozás néhány kérdéséről.* = *Könyvtáros.* 1962. 10. sz. 573. l.
 23. PANDUROVICS József: *A szocialista brigádmozgalomról.* = *Munka.* 1963. 12. sz. 1. l.
 24. SZABÓ László, G.: *Műveltebb szocialista brigádok — korszerűbb termelés.* = *Munka.* 1963. 5. sz. 16. l.
 25. TERÉNYI Éva: *A szocialista műveltség úttörői.* = *Népszabadság.* 1962. okt. 17. 1. l.
 26. VARGA György: *A kommunista brigádok munkájának néhány tapasztalata.* = *Munka.* 1961. 3. sz. 3. l.
 27. VAS János: *A szocialista brigádmozgalom és a nevelés.* = *Munka.* 1964. 1. sz. 8. l.
- Összeállította: *Arnóth Károly*

A KOMMUNISTA ERKÖLCS

újabb hazai irodalma

1. Könyvek

- ÁGOSTON György: *A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai*. 1961. Tankönyvkiadó. 208 l.
- BOECK, Hans: *Marxista etika és szocialista erkölcs*. 1961. Kossuth K. 250 l.
- NAGY Richárd: *Az ifjúság erkölcsi neveléséről*. [1961.] Ifj. Lapkiadó. 79 l. (KISZ-vezetők kiskönyvtára.)
- VALÉR Pálné: *Erkölcsi nevelés*. Válogatott bibliográfia. 1961. IV, 62 l. (Az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványai)
- FARKAS Endre: *A szocialista erkölcs*. 1962. Táncsics K. 56 l. (Közlekedési munkásakadémia)
- FERI Sándor: *A jog és erkölcs egyes kérdései*. 1962. Közgazd. és Jogi K. 231 l.
- SISKIN, A. F.: *Az etikai tanok történetéből*. 1962. Gondolat. 354 l. (Studium könyvek 33.)
- BÁRDOS László István: *Erkölcs — szerelem*. (Nemi erkölcs — szerelem — párválasztás.) Bp. 1963. Ifj. Lapkiadó. 114 l. (KISZ-vezetők kiskönyvtára)
- HELLER Ágnes: *A morál szociológiája vagy a szociológia morálja*. 1964. Gondolat. 149 l.
- Marxista etika*. Olvasókönyv. Szerk. és bev. A. F. Siskin. 1964. Kossuth K. 523 l.
- SISKIN, A. F.: *A marxista etika alapjai*. 1964. Kossuth K. 547 l.
- ZRINSZKY László: *Makarenko etikai nézetei*. 1964. Tankönyvkiadó. 218 l. (A szocialista pedagógia könyvtára)

2. Tanulmányok, cikkek

1962

- GYURKÓ László: *Az erkölcs és a dogmák*. = Új Írás, 1962. 7. sz. 753—759 l.
- HUSZÁR Tibor: *Erkölcs és dogmák*. (Hozzászólás Gyurkó László cikkéhez.) = Új Írás, 1962. 10. sz. 1158—1162. l.
- S. NYIRÓ József: *Két nézet — két világnézet?* = Új Írás, 1962. 10. sz. 1162—1166. l.
- OLTYÁN Béla: *Szabadságot, de ne gátalástalanságot!* = Új Írás, 1962. 11. sz. 1244—1245. l.
- DEZSÉRY László: *Vázlatos válasz*. = Új Írás, 1962. 12. sz. 1415—1425. l.
- HELLER Ágnes: *Még egyszer az erkőlcsről és a dogmákról*. = Új Írás, 1962. 12. sz. 1425—1430. l.
- VARRÓ Mihály: *Erkölcs vagy dogma?* = Új Írás, 1962. 12. sz. 1430—1432. l.

TÓTFALUSY István: *Az erkölcs és a dogmák*. = Vigilia, 1962. 12. sz. 742—745. l.

1963

- GYURKÓ László: *Közbeszólás és serkentés*. = Új Írás, 1963. 1. sz. 113—120. l.
- Hozzászólások az „Erkölcs és dogma” c. vitához*. Olvasóink leveleiből. = Új Írás, 1963. 2. sz. 242—244. l.
- VASI János: *Egy-két megjegyzés a vitához*. = Új Írás, 1963. 3. sz. 357—359. l.
- M. BERÉNYI Eta: *Néhány szó egy be nem fejezett vitához*. = Új Írás, 1963. 3. sz. 359—362. l.
- SOMOGYI Zoltán: *A szekszuáletikai vitához*. = Magyar Filozófiai Szemle, 1963. 3. sz. 509—520. l.
- Az erkölcs és a dogmák*. (A szerkesztőség vitazáró megjegyzései.) = Új Írás, 1963. 6. sz. 744—745. l.
- HUSZÁR Tibor: *Az erkölcs fejlődéséről*. = Társadalmi Szemle, 1963. 10. sz. 33—50. l.
- KULCSÁR Kálmán: *A család a mai szocialista társadalomban*. = Társadalmi Szemle, 1963. 12. sz. 52—67. l.
- KEMÉNY Csaba: *A szexuáletikai vita elméleti problémái és pedagógiai gyakorlatára*. = Köznevelés, 1963. 24. sz. 827—829. l.

1964

- LICK József: *A személyiség problémája és a szocialista erkölcs*. = Társadalmi Szemle, 1964. 1. sz. 34—47. l.
- A család a mai szocialista társadalomban*. Ankét a család helyzetéről. = Társadalmi Szemle, 1964. 1. sz. 48—63. l.
- HEGEDŰS András: *A család helyzetéről és jövőjéről*. = Társadalmi Szemle, 1964. 2. sz. 43—54. l.
- FORGÁCS Józsefné: *A pedagógus szemével a szexuáletikai vitáról*. = Alföld, 1964. 3. sz. 241—251. l.
- TÓTH Dezső: *Hatalom, erkölcs, osztályharc*. = Kritika, 1964. 4. sz. 3—13. l.
- KISS Sándor: *Szexuálerkölcs és morálizálás*. Hozzászólás Forgács Józsefné: „A pedagógus szemével a szexuáletikai vitáról” c. tanulmányához. = Alföld, 1964. 6. sz. 540—547. l.
- MOLNÁR László: *Néhány vitatott etikai problémáról szociológiai nézőpontból*. = Alföld, 1964. 8. sz. 725—733. l.

HUSZÁR Tibor: *Erkölc és társadalom.* (Reflexiók a római Gramsci Intézet által 1964-ben rendezett nemzetközi tanácskozásról.) = *Kortárs*, 1964. 8. sz. 1284—1294. l.

RÉNYI Péter: *Hatalom és erkölcs.* = Új Írás, 1964. 8. sz. 993—1002. l.

TÓTH István: *Következetességet!* = Új Írás, 1964. 10. sz. 1264—1268. l.

1965

KOSÍK, Karel: *Az erkölcs antinómiái.* (A római Gramsci Intézet „Erkölc és társadalom” címmel 1964-ben rendezett

nemzetközi vitájának anyagából.) = *Valóság*, 1965. 3. sz. 96—101. l.

HUSZÁR Tibor: *Az erkölcsi értékről. Az erkölcsi tudat mint értékhordozó.* (Fejezet a szerző „Erkölc és társadalom” c. készülő könyvéből.) = *Kritika*, 1965. 6. sz. 19—28. l.

HUSZÁR Tibor: *Szocialista erkölcs — szocialista társadalom.* = *Valóság*, 1965. 6. sz. 1—11. l.

LUPORINI, Cesare: *Az erkölcsi élet gyökerei.* (A római Gramsci Intézet „Erkölc és társadalom” címmel 1964-ben rendezett nemzetközi vitájának anyagából.) = *Valóság*, 1965. 6. sz. 12—22. l.

Összeállította: *Somkuti Gabriella*

KORUNK TUDOMÁNYA

A KIBERNETIKA

A kibernetika — görögül kübernétiké, a kormányzás művészete — a műszaki berendezések, az élő szervezetek és az emberi szervezet vezérlési folyamatainak, rendszereinek általános vonatkozásaival foglalkozó tudomány. Jelentősége napjainkban a termelés és a szellemi munka sok területének automatizálásában, a biológiai vezérlési és szabályozó rendszereknek (hormonok, idegrendszer, átöröklés) kutatásában rejlik, de fontos szerepet tölt be a gazdasági életben és a szervezett emberi tevékenység sok egyéb területein is. A kibernetika szintetikus tudományág, a tudományok közötti kölcsönhatás új típusának igen jó példáját nyújtja, ezen kívül bőséges anyagot szolgáltat az anyagi mozgásformáknak és a tudományok osztályozásának filozófiai vizsgálatához. A kibernetika alapjainak, módszereinek és gyakorlati alkalmazásának ismerete a modern technikai, tudományos és világnézeti műveltség fontos része.

Könyvek a kibernetikáról — mindenki számára

Kibernetika. = Filozófiai kislexikon. Szerk. M. Rozental és P. Jugyin. 1964. Kossuth, 343—344. l.

Tudományos értékű definíció, tájékoztatás a kibernetika tárgyáról, problematikájáról, filozófiai kérdéseiről stb.

CSATO István: *Okos gépek.* 1964, Móra, 161 l. (Búvár könyvek 52.)

Sokoldalú, gyakorlatias kalauz az „okos gépek” világában. Elvezet az ókor automatáitól a modern kibernetika legújabb vívmányaiig. Bemutatja a mesterséges, hőt, hangot, fényt észlelő gépállatokat, amelyek élőlény módjára viselkednek, s lehetővé teszik számos

jelenség tanulmányozását. Megismerteti a bonyolult számításokat, nehéz logikai feladatokat megoldó, „szellemi” munkát végző gépeket, a tisztviselő nélküli irodák, a munkások nélküli gyárak mai és holnap világát, s azokat a technikai vívmányokat, amelyek az „okos gépek” világát alkotják.

CSATÓ István: *A robotember.* 1960, Móra, 223 l.

Szórakoztató, szemléletes írás a kibernetika és az automatizálás alapjairól, életünkben egyre nagyobb területet elfoglaló szerepéről. Bevezet az információk, a „hírek” s az ezeket hordozó „kódok” világába, bemutatja az emberi szervezetben működő automata, önszabályozó rendszereket, a kibernetikai gépek világát, szerkezetüket, működésük elveit, s azt a sokféle felhasználási területet és módot, amellyel ezek a berendezések szolgálják az embert. Ír a „műállatokról”, a velük végzett érdekes kísérletekről, s a holnap automatizált világáról is.

1000 kérdés-felelet a technika világából. 1964. Műszaki, 447 l. Szerk. Pap János. — A könyv „Mérés, műszer, automatika” című fejezete foglalkozik a kibernetika meghatározásával, ismerteti a számítógépek főbb részeit.

GUTENMACHER L. I.: *Mire képes az elektroagy?* 1964, Táncsics, 239 l.

Részletes, közérthető leírás az elektronikus számítógépek működésének alapelveiről, „memóriájuk” különféle megoldásairól, a „nyelvről”, a kettes számrendszerrel, amelynek közvetítésével fogalmainkat számára közvetítjük s azokról a szellemes megoldásokról, amelyek az elektroagyat egyre nagyobb

teljesítményüvé tették. Képet ad felhasználásukról elsősorban a műszaki dokumentáció és a gépi fordítások terén, de sok más tudományos és műszaki vonatkozásban is.

HAHN R.: Digitális vezérléstechnika. 1964. Műszaki, 165 l. (Új Technika)

Röviden elemzi az analóg és digitális rendszereket, a gépek felépítését és működésüket. Beszámol az ipari vezérléseknél alkalmazott gyakorlati megoldásokról.

A kibernetika klasszikusai. Válogatott tanulmányok. 1965, Gondolat, 262 l.

A tanulmánygyűjtemény szerzői azok a tudósok és kutatók, akik a legnagyobb részt vállalták a kibernetika tudományos alapjainak lerakásában. Mi a kibernetika tárgya, mi a helye a tudományok rendszerében és mi a szerepe a termelés és a társadalom fejlődésében. Feleletük ezekre a kérdésekre a kibernetika „klasszikus” anyagát jelentik. Olvashatunk a kibernetika általános problematikájáról alapítójának, Wienernek tollából, az automaták általános és logikai elméletéről a magyar származású Neumann Jánostól, a számológépek és a gondolkodás kérdéseiről, a kibernetika és a természettudományok kapcsolatáról, társadalmi szerepéről és más érdekes, tudományos és gyakorlati kérdésekről.

A kibernetika filozófiai problémái. 1963, Gondolat, 328 l.

Tanulmánygyűjtemény a kibernetika filozófiai kérdéseiről, szerepéről, helyéről a legkülönbözőbb tudományágak között. Eligazít a kibernetikáról kialakult legellentetesebb vélemények és viták útvesztőjében, fejlődésének, távlatainak értékelésében. A szerzők foglalkoznak a kibernetika alkalmazási körével, filozófiai és társadalmi problémáival, az automatika fejlődéstörténetével, mai kérdéseivel, fiziológiai vonatkozásaival, az élő természet dialektikája és a modern kibernetika összefüggéseivel stb. A világnézetű és a műszaki-tudományos tájékozódás szempontjából egyaránt fontos tanulmányok az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémia kétéves vitájának anyagát képezték.

LILLE, Samuel: Az automatizálás és a társadalom. 1958. Kossuth 279 l.

Érdekes könyv a kibernetika s az automatizálás mindennapi termelési gyakorlatban történő rohamos térhódításának gazdasági, de főleg társadalmi következményeiről korunkban. Foglalkozik az automatizálás őstörténetével, fejlődésével s alkalmazásának elért színvonalával napjainkig, részletes ké-

pet ad az ipari automatikáról, „önműködő” gyárakról, a termelés teljes automatizálásának távlatairól, közgazdasági, termelékenységi, minőségi, szakképzettségi, gazdaságossági kérdéseiről, az automatizálás társadalmi következményeiről a kapitalizmusban és a szocializmusban, az automatikának a bőség korszakába vezető útjáról. Sok iparágra kiterjedő leírása érzékletes képet ad a mai, az „élő” automatikáról, a gyakorlati felhasználásáról napjainkban.

NEUMANN János: A számológép és az agy. 1964. Gondolat, 130 l.

A kibernetika e világhírű úttörője és művelője súlyos betegen írta könyvét, nem is tudta már befejezni. Munkája így is nagy jelentőségű. Megvizsgálja a számológép és az emberi agy működésének hasonlóságait, ismerteti e gépekkel végezhető alpműveleteket, a főbb géptípusokat, a vezérlések elméletét. Foglalkozik az idegrendszer vizsgálata során az automaták kialakításánál felhasználható megállapításokkal.

ROVENSZKIJ, Zinovij — UJEMOV, Avenir — UJEMOVA, Jekatyerina:

A gép és a gondolkodás. 1964, Kossuth, 218 l. (Korunk világnézetű kérdései.)

A könyv feltárja a kibernetika alapvető tételeit s megvizsgálja a fejlődésével járó filozófiai problémákat. A műszaki és társadalmi vonatkozásokat mellőzi. Összefoglalja az automaták történetét, a kibernetika technikai és tudományos előfeltételeit, kifejlődését, alapfogalmait, legfontosabb törvényeit, „hasonlóságát” az idegrendszerhez, gépi megjelenési formáit, a kibernetika távlatait, majd arról ír, elérheti e a „gondolkodó” gép az emberi agy teljesítőképességét, sőt felülkerekedhet-e alkotóján.

SCHUBERT G.: Kis digitális számológépek. 1964. Műszaki, 72 l.

(Automatizálás, 9.) — Ismerteti e gépek valamennyi jellemző vonását, a különböző típusokat és a gyakorlati alkalmazás lehetőségeit. Könnyen áttekinthető ábrák segítségével mutatja be az elvégezhető műveleteket.

SCHWARZE G.: Az automatizálás alapfogalmai. 1964. Műszaki, 72 l.

(Automatizálás 1.) — A szakemberek számára írt könyv a vezérlés, szabályozás fogalmain keresztül vezet az analóg és digitális számológépeknek az automatikában való felhasználásához.

TARJÁN Rezső: Gondolkodó gépek. 1958, Bibliotheca, 227 l.

Közérthető írás az elektronikus számítógépek szerkezetéről, működési módjáról, felhasználásuk sok területéről a tisztán tudományos — mint pl. atom-

fizikai számítások — tevékenységtől a műszaki tudományos tervezésen keresztül — pl. repülőgépek tervezése — a gazdasági számításokig. A gondolkodó gépek történetéről, kialakulásukról, egységeik szerepéről, összefüggéseikről, a gyakorlati felhasználás jelenéről és holnapjáról s néhány érdekes alkalmazásáról (pl. sakkozó-gép, fordító-gép stb.) éppen úgy olvashatunk, mint a gép és a gondolkodás viszonyának izgalmas kérdéséről.

TARJÁN Rezső: *Kibernetika*. 1964, Gondolat, 276 l. (Studium könyvek 43.)

Tudományos alaposágú, de közérthető összefoglaló mű a kibernetika kialakulásáról, fantasztikus eredményeiről és alig felmérhető távlatairól. Foglalkozik a kibernetika elméleti és műszaki alapjaival, az élő szervezet és a technika automatizálási kérdéseivel, az emberi gondolkodás és a gépi „gondolkodás” problémáival, lehetőségeivel, eredményeivel és távlatáival. Kitér fontos részletkérdésekre is, pl. az információelmélet és a nyelvtudomány kapcsolatára, a gépi fordításra, az elektronikus számítógépek szerkezetének és felhasználási módjainak tárgyalására, az önreprodukáló automaták ismertetésére, a logikai és tanuló gépekre, az automaták elméletére, s azokra a filozófiai kérdésekre, amelyek a kibernetika megszületésével és fejlődésével láttak napvilágot.

TYEPLOV, L.: *A kibernetika*. 1—2. köt. 1963, Műszaki, 2 db. (Új Technika.)

Tájékoztató arról, mi a kibernetika tárgya és hatóköre, melyek fejlődésének előfeltételei, eredményei és távlatai, miben rejlik tudományos, technikai és világnézeti jelentősége. Kalauz az automatákról szóló ismeretek, megoldások, fogalmak birodalmában, a matematika, logika, biológia, idegfiziológia s más tudományágaknak a kibernetikával érintkező határterületein. Az első kötet elméleti megalapozást nyújt elsősorban, a második az automatagépeket, a mechanikus információs berendezéseket, elektronikus számítógépeket, a kettes számrendszert ismerteti s részletesen tárgyalja az emberiség és a kibernetika kapcsolatát.

NÉMETH Pál: *Út a kibernetikához*. (Számítás, irányítás gépekkel.) 1964. Táncsics, 338 l.

Részletes, sokoldalú kalauz az „alkalmazott” kibernetika világában, eredményeinek felhasználási területein. Az ipar, a tudományos kutatás s az élet sok más területén bevezetett kibernetikai módszerek, automatizálási megoldások s elvi alapjaik gazdag, érdekes gyűjteménye, amely sokoldalúan szem-

lélteti s bizonyítja, mennyiben jelent forradalmat a kibernetika megjelenése az emberiség életében s milyen távlatokat nyitott meg a gazdasági és tudományos fejlődés további útjain.

VASZILJEV, M.: *A ma és a holnap gépei*. 1962, Táncsics, 187 l.

A ma és a holnap gépei között egyre nagyobb szerepük lesz a kibernetika eredményeit gyakorlatban alkalmazó automatáknak, gépsoroknak, komplex önműködő üzemeknek, gyáraknak. Az automatizálás felhasználásának jónéhány érdekes s nagyrészt már megvalósult vívmányát ismertetik meg az egyes cikkek.

A holnap alapjai. = Böhm, Karl — Dörge, Rolf: *A holnap világa*. 1962, Gondolat, 15—60. l.

Hogyan vezetett az út a számológéptől az „univerzális” agyig, hogyan fejlődött ki s mit „tud” két alapvető típusuk, az analógias és a digitális számítógép, mit kell tudnunk a kibernetikai gépek ábécé-jéről, a kettes számrendszerről, milyen és hogyan működik az elektronikus agy „memóriája”, melyek az okos gépek felhasználásának legjellegzetesebb területei korunkban a gépi fordítástól a „tanítható” elektronikus gépeken át a legbonyolultabb automatáig. A válaszokban rejlt ismeretanyag szerves része a napjaink technikájáról tájékoztató tudnivalóknak.

Az elektromos agy. = Botond Bolics György: *Korunk csodái*. 2. átd. bőv. kiad. 1964, Táncsics, 195—216 l.

Érdekes beszélgetés az olvasóval a kibernetikáról az állapfogalmaktól a „gondolkodó” gépek működési elvein át a gyakorlati alkalmazásokig. Programvezérelt munkagépek, sakkautomata, időjárásjelentést számító gép, betegségmegállapító berendezések és még sok más „okos” gép példáján ismerheti meg az olvasó a kibernetika alapjait s az automatika gyakorlatának fontosabb területeit.

NEMES Tihamér: *Kibernetikai gépek*. 1962. Akadémiai K. 259 l.

Magasszínvonalú elméleti és műszaki-gyakorlati szakkönyv a kibernetika berendezéseiről és alkalmazásairól, műszaki alapismeretekkel rendelkező olvasók számára.

A matematikai nyelvészet és a gépi fordítás kérdései. Szerk. Kalmár László — Telegdi Zsigmond. 1964. Akadémiai K., 322 l.

(Általános nyelvészeti tanulmányok.)

A kibernetika alkalmazásának egyik legérdekesebb s leghasznosabb területeinek, a gépi fordítások kérdéseinek magasszintű tárgyalása, amely a matematikust, a nyelvészt s a mérnököt egyaránt érdekli.

Tanulmányok, folyóiratcikkek a kibernetikáról. (Válogatás.)

- ÁKOS Károly: Gondolkozhatnak-e a gépek? = Élet és Tudomány. 1962. 50. sz. 1579—1581. l.
- ANASZIMOV Sz. — VISZLOBÁKOV A.: A kibernetika néhány filozófiai kérdése. — Univerzum. 1960. 9. sz. 55—66. l.
- ANTAL László: Kibernetika és nyelvtudomány. = Magyar Tudomány. 1956. 7—12. sz. 337—340. l.
- ANTOMONOV J. — KAZAKOVCEV V.: Kibernetika, megismerés, vallás. = Világosság. 1964. 12. sz. melléklet, 26. l.
- ARAB-OGLI, E. A.: Szociológia és kibernetika. A kibernetika alkalmazása a társadalomtudományokban. = Valóság. 1958. 1. sz. 37—45. l.
- BENEDIKT, Szevlana: A kibernetika néhány filozófiai problémájáról. = Magyar Filozófiai Szemle. 1961. 4. sz. 538—552. l.
- DEÁK Sándor: A kibernetika határvonala. = Valóság. 1964. 12. sz. 72—75. l.
- Az ezerarcú kibernetika. = Magyar Nemzet. 1965. 50. sz. 8. l.
- FREY Tamás: Szabályozó rendszerek kibernetikai alapjai. = MTA Biol. Tud. Oszt. Közl. 1964. 1—2. sz. 9—13. l.
- GARAI László: Teremtés és programozás. A kibernetika lehetőségei és határai. = Világosság. 1964. 5. sz. 290—294., 6. sz. 329—334. l.
- GLUSKOV, V. M.: Az automaták absztrakt elmélete. = MTA Matem.—Fiz. Tud. Oszt. Közl. 1963. 3. sz. 287—309. l., 1964. 1. sz. 71—110. l.
- HEGEDŰS András: Kibernetika és társadalomtudomány. = Magyar Nemzet. 1965. 102. sz. 8. l.
- KARDOS Lajos: Kibernetika és pszichológia. = Magyar Pszichológiai Szemle. 1964. 4. sz. 513—529. l.
- KERTÉSZ Imre: Kibernetika a nyomozásban. = Élet és Tudomány. 1965. 12. sz. 542—546. l.
- Kibernetika, információelmélet és az iskola. Magyar Pszichológiai Szemle. 1962. 4. sz. 480—481. l.
- A kibernetika mai problémái. = Univerzum. 1963. 5. sz. 13—18. l.
- KIEFER Ferenc: Hogyan fordít a gép? = Élet és Tudomány. 1964. 9. sz. 420—422., 10. sz. 450—452. l.
- LANDA L.: Kibernetika az iskolában. = Univerzum. 1963. 4. sz. 86—94. l.
- MAZUR Marian: Kibernetika és művészet. = Élet és Irodalom. 1962. 36. sz. 5—6. l.
- PÁSZTOR László: A kibernetika filozófiai problémáiról. = Magyar Filozófiai Szemle. 1964. 2. sz. 294—312. l.
- SZANYI László: Kibernetika. Kísérlet definícióra. = Valóság. 1964. 2. sz. 50—57. l.
- SZELEZSÁN János: A matematika gépesítése. = Matematika Tanítása. 1963. 4. sz. 115—119. l., 5. sz. 145—151. l.
- SZENTÁGOTHAJ János: Kibernetikai szemlélet a biológiai és orvosi tudományokban. = Magyar Tudomány. 1963. 4. sz. 247—259. l.
- TARJÁN Rezső: Neuronális automaták. = Magyar Filozófiai Szemle. 1961. 2. sz. 184—204. l.
- VARGA Dezső: A szótárprobléma a gépi fordításban. = Természettudományi Közöny. 1965. 2. sz. 53—55. l.

Összeállította: Csomor Tibor

S Z Á Z A D U N K

TÖRTÉNELMI DOKUMENTUM-MŰSOR SOROZAT

1. adás. A film

- BALÁZS Béla: A film. (Bev., jegyz.: Nemeskürty István.) 1961. Gondolat, 270 l.
- EIZENSTEIN, Szergej Mihajlovics: A filmrendezés művészete. Válogatott tanulmányok. 1963. Gondolat, 337 l.
- NEMESKÜRTY István: A magyar film története. (1912—1963) 1965. Gondolat, 333 l.
- SADOUL, Georges: A filmművészet története. 1959. Gondolat, 609 l.

2. adás. Temetik Viktóriát

A műsor körképet ad a századfordulóról. Ennek kapcsán ajánljuk mindazt az irodalmat, amely a század elejének társadalmi, gazdasági, politikai viszonyaival

foglalkozik, tudományos vagy szépirodalmi alkotások formájában. 1900 csak a naptári kezdete az új századnak. Ezért nem tartottuk szükségesnek „felboncolni”, analitikusan felbontani a soron következő kötetek anyagát. Ezekben az olvasó minden nehézség nélkül rábukkan az őt érdeklő ismeretanyagra. Az ajánlott könyvek a második-hetedik adás anyagához folyamatosan felhasználhatók, összefüggéseikből kár lett volna kiragadni őket.

Történelmi összefoglalások, dokumentumok, segédletek

VILÁGTÖRTÉNET. Főszerk. J. M. Zsukov. Kossuth, 7. köt. Fel. szerk. A. A. Guber. 1965. 807 l.

SZAMUELY Tibor: *Az újkori egyetemes történelem dokumentumokban.* (1870—1918) Egyetemi segédkönyv. 1962. Tankönyvkiadó, 489 l.

Egyetemes történelmi kronológia. Segédkönyv az egyetemes történelem tanításához. 2. köt. 1789—1960. Írták: Gunst Péter, Jemnitz János, Márkus László. 1964. Tankönyvkiadó, 379 l.

Egyetemes történelem. 4. r. (Hanák Péter): Újkor. (1871—1918.) 7. kiad. 1956. Tankönyvkiadó, 163 l.

LENIN, V. I.: *Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka.* Népszerű vázlat. = Lenin Művei 22. köt. 1951. Szikra.

Egyes országok története

GALKIN, I. Sz.: *Az Amerikai Egyesült Államok 1870—1914 között.* 1951. Szikra, 50 l.

GALKIN, I. Sz.: *Anglia 1870—1914 között.* 1951. Szikra, 55 l.

GALKIN, I. Sz.: *Ausztria—Magyarország 1870—1914 között.* — *Olaszország 1870—1914 között.* 1953. Szikra, 55 l.

GALKIN, I. Sz.: *Japán 1870—1914 között.* 1951. Szikra, 31 l.

GALKIN, I. Sz.: *Kína 1870—1918 között.* 1953. Szikra, 31 l.

GALKIN, I. Sz.: *Németország 1870—1914 között.* 1951. Szikra, 83 l.

MAGYARORSZÁG története. (Szerk. Molnár Erik, Pamlényi Ervin, Székely György.) [Kiad.] a Magyar Tud. Akad. Tört. Tud. Int. Gondolat. 2. köt. 1964. 654 l.

MOLOK, A.—GALKIN, I. Sz.: *A francia—porosz háború és a párizsi komün.* Franciaország 1870—1914 között. 1954. Szikra, 87 l.

OLVASÓKÖNYV a Szovjetunió története tanulmányozásához. 2. köt. Oroszország a kapitalizmus és az imperializmus korában. (Válogatott dokumentumok.) Szerk. Honfi József, Józsa Antal, Popovics György. 1958. Tankönyvkiadó.

*

FÜKÁSZ György: *A magyarországi polgári radikalizmus történetéhez.* 1900—1918. Gondolat, 391 l.

KELEN Jolán: *Galilei per a XX. században.* 1957. Kossuth, 205 l.

A MAGYAR munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 3. köt. A magyar munkásmozgalom a XX. sz. első éveiben és az 1905—1907-es forradalmi válság idején. 1900—1907. Összeáll. Erényi Tibor, Mucsi Ferenc, S. Vincze Edit. 1955. Szikra, 657 l.

SIMON Péter: *Földmunkás és szegény-paraszt-mozgalmak Magyarországon 1890—1904 között.* — Pölöskei Ferenc: *Parasztmozgalmak 1905—1914 között.* 1959. Táncsics, 42 l.

Tudomány, technika, művészet

EINSTEIN, Albert: *A speciális és általános relativitás elmélete.* 2. kiad. 1965. Gondolat, 206 l.

MICHELI, Mario de: *Az avantgardizmus.* 1965. Gondolat, 584 l.

SÁNDOR Pál: *A filozófia története.* 3. köt. Lenintől napjainkig. 1965. Akadémiai, 669 l.

A TECHNIKA története. [Írta] A. A. Zvorikin, N. I. Oszmova stb. 1964. Kossuth, 547 l.

ÚJFALUSSY József: *Bartók Béla.* 1965. Gondolat, 1. köt. 273 l., 8 t., 2. köt. 401 l., 8 t. (Kis zenei könyvtár 29—30.)

ZWEIG, Stefan: *Arcképek.* (Tanulmányok.) 1965. Gondolat, XVII. 347 l., 10 t. (Auróra 29.)

Regények

BERNÁTH Aurél: *Kor és pálya.* Így élünk Pannóniában. Korrajz. 1958. Szépirodalmi, 469 l.

DUTKA Ákos: *A nagy kaland.* Regényes korrajz a kivándorlás idejéből. 1959. Magvető, 282 l.

FRANCE, Anatole: *Jelenkori történet.* Regény. 1956. Új Magyar, 588 l.

GALSWORTHY, John: *A Forsythe-Saga.* [Regényciklus.] 1960. Európa, 1—4. köt.

GORKIJ művei. 15—17. köt. *Klim Szamgin élete.* (Negyven év.) [Regény.] 1—3. köt. 1964. Európa.

KODOLÁNYI János: *Boldog békeidők.* Regény. 1956. Dunántúli Magvető, 454 l.

KRLEŽA, Miroslav: *A fekete sas árnyékában.* [Regény.] 1965. Európa, 636 l.

MANN, Heinrich: *Az alattvaló.* [Regény.] 1962. Európa, 444 l. (Milliók könyve.)

MANN, Thomas: *A varázshegy.* Regény. 3. kiad. 1—2. köt. 1963. Európa, (A világirodalom klasszikusai.)

MARTIN DU GARD, Roger: *A Thibault család.* Regény. 1—3. köt. 1963. Európa, (Milliók könyve.)

ROTH, Josef: *Radetzky-induló.* Regény. 1957. Európa, 398 l.

Összeállította: Gáliczky Éva

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

Hasznos útítársak

HAVAS Livia: *Magyar—német (német—magyar) útiszótár.* 1963, Terra, 264, 58, 264 l., 4 t.

Kelet-Európa autótérképe. 1963.

Német külkereskedelmi nyelvkönyv. 1965, Közgazdasági, 317 l., 1 térk.

(SZIGETI Gyula—HALÁSZ Lajos): *Német Demokratikus Köztársaság.* 1962, Közgazd. és Jogi, 168 l., 1 térk.

Ezt láttuk Németországban

Ezt láttuk az NDK-ban. Írta: Barát Endre, Burján Sándor stb. 1955, Kossuth, 61 l., 16 t.

KÜRTI László: *Goethe hazájában.* *Útinapló.* 1955, Szikra, 143 l.

NEMES János: *Két világ határán. Utazás a Német Demokratikus Köztársaságban.* 1964, Kossuth, 164 l., 16 t.

A német kérdés

ABUSCH, Alexander: *Egy nemzet tévútja.* Adalék a német történelem megértéséhez. 1963, Kossuth, 391 l.

GANS Edler Herr zu PUTLITZ, Wolfgang: *Németországból Németországba.* Egy volt német diplomata emlékezései. 1958, Gondolat, 314 l.

A német kérdés. Bp. 1961, Kossuth, 188 l.

Válogatás a német szépirodalomból

APITZ, Bruno: *Farkasok közt, védtelen.* Regény. 1960, Magvető, 474 l., 1 t. (Világkönyvtár.)

BECHER, Johannes R.: *Szelek vándorai.* Válogatott versek. 1962, M. Helikon, 405 l.

BRECHT, Bertolt: *Színművek.* 1961. Európa, XXIV, 585 l., 1 t. (A világ-irodalom klasszikusai.)

BREDEL, Willi: *Az apák.* 1962, Európa, 455 l. (Milliók könyve.) A szerző Rokonok és ismerősök c. trilógiájának első része.

BREDEL, Willi: *A fiúk.* Regény. 1955, Új Magyar, 441 l. A mű a szerző Rokonok és ismerősök c. trilógiájának második kötete.

BREDEL, Willi: *Az unokák.* Regény. 1956, Új Magyar, 510 l. A szerző Rokonok és ismerősök c. trilógiájának harmadik része.

BREDEL, Willi: *Új fejezet.* Regény. 1962, Kossuth, 431 l.

DÖBLIN, Alfred: *Hamlet avagy a hosszú éjszaka vége.* Regény. 1964. Európa, 527 l.

FRANK, Leonhard: *Jézus tanítványai.* Regény. 1957, Európa, 175 l.

FRANK, Leonhard: *Német novella.* (Elbeszélések.) 1960, Európa, 254 l.

Goethe és Schiller levelezése. 1963, Gondolat, XX, 497 l., 8 t.

HAJNAL Gábor: *A modern német líra kincsestára.* 1959, Európa.

HEYM, Stefan: *A Glasenapp-ügy.* Regény. 1964, Európa, 389 l. (Milliók könyve.)

HEYM, Stefan: *Keresztvesztékek.* Regény. 1—2. 1964, Európa, 927 l.

KERESZTURY Dezső: *A német elbeszélés mesterei.* 1957, Európa.

KISS Anna: *Mai német elbeszélők.* 1962, Európa, 653 l. (Dekameron.)

KÜHN, Bodo: *Gutenberg mester.* (Életrajzi) regény. 1963, Gondolat, 458 l., 1 t.

PETERSEN, Jan: *Berlin — 1933. A mi utcánk története.* 1955, Szikra, 239 l. (Érdekes könyvek.)

PETERSHAGEN, Rudolf: *A lelkiismeret lázadása.* Regény. 1962, Zrínyi, 305 l.

SEGHERS, Anna: *A hetedik kereszt.* Regény. 1961, Szépirodalmi, 271 l. (Kincses könyvek.)

SELBMANN, Fritz: *A hosszú éjszaka.* Regény. 1963, Kossuth, 365 l.

WOLF, Christa: *Kettészelt égbolt.* Regény. 1964, Európa, 241 l.

Művészet

BECHER, Johannes R.: *A költészet hatalma.* 1963, Gondolat, XIII, 349 l., 8 t.

(Dresden, Gemäldegalerie.) *A Drezdai Képtár. 120 mestermű a XV—XVIII. századból.* Képzőművészeti Alap, 44, XIII, 1., 120 t.

WOLF, Friedrich: *A német munkásszínháztársaság.* 1961, Színháztudományi Intézet, 229 l. (Színháztörténeti Könyvtár 2.)

Összeállította: Fekete Péterné

Fiatalok könyvbarát-körei a Székesfehérvári Megyei Könyvtárban

Két könyvbarát-kör fogja össze — immár két éve — azoknak a fiataloknak taborát, akik leghűségesebb olvasói, legaktívabb tagjai könyvtárunknak. A gyermekkönyvtárban a 12—14 évesek könyvbarát-köre működik, a felnőtt könyvtárban pedig a 14—18 évesek Ifjú Könyvbarát köre.

Mindkét kör tevékenységére jellemző, hogy nemcsak a számukra rendezett foglalkozásokon találkoznak a könyvtárosokkal, hanem — mint könyvtári segítők — részt vesznek a legkülönbébb népművelési akciókban is.

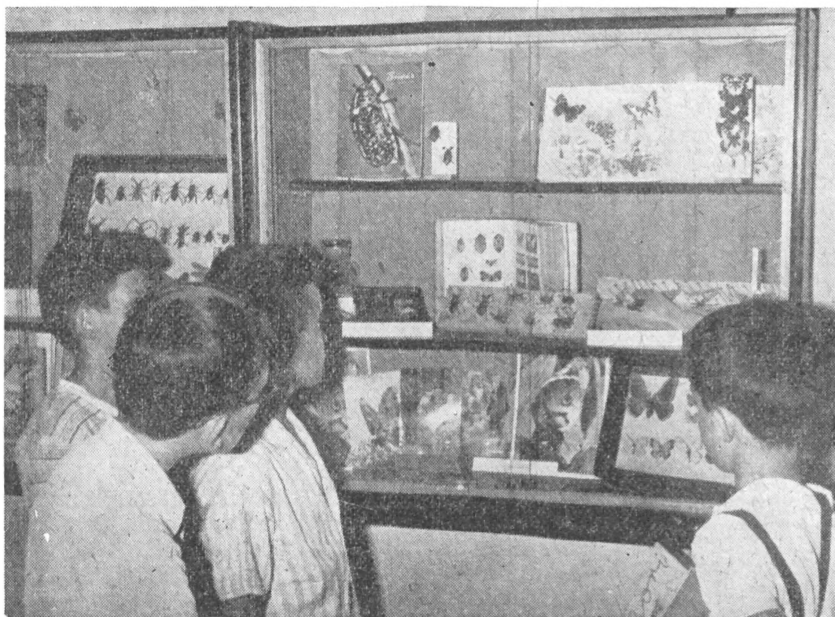
A 12—14 évesek könyvbarát-köre segített a gyermekkönyvtárosnak a kis olvasók szélesebb taborának rendezett könyvtári délutánok, mesedélutánok és vetélkedők lebonyolításában. Segítettek a szervezésben, rendezvények lebonyolításában, és gyakran színesítették műsorszámokkal a foglalkozásokat. Egy-egy alkalommal önállóan is rendeztek mesedélutánt a kicsinyeknek.

A kis könyvbarátok olvasójegyük mellé igazolványt kaptak. Szorgalmasan látogatták a gyermekkönyvtár ismeretterjesztő előadásait, klubfoglalkozásaik során pedig lelkesen jegyzetelve készültek az évvégi könyvbarát-különpróba vizsgára. Össze-jöveleteiken, játékosan, versenyek, vetélkedők izgalmas formájában elsajátították a katalógus használatát, és megtanulták a kézikönyvtár használatát.

A felszabadulási pályázat legjobb dolgozatait is könyvbarát-köri tagok írták. Közvetlen, őszinte hangú írásaikban tájékozott könyvbarát módjára vallottak legkedvesebb olvasmányaikról.

A gyermekkönyvek napján, július 1-én, 21-en tették le a könyvbarát-különpróbát. Pontos feleletekben beszéltek a katalógusokról, könyvfajtákról, a könyv történetének fontosabb állomásairól, és a foglalkozásokon megismert írókról, művészekről, tudósokról.

A múlt évben a legkiválóbbak — pontverseny alapján — autóbuzskiránduláson vettek részt. Az egésznapos kirándulás útvonala a következő volt: Székesfehérvár—Velece—Kápolnásnyék—Vál—Alcsut—Székesfehérvár.

„Erdőn mezőn” címmel rovargyűjtési útmutató kiállítást rendezett a székesfehérvári gyermekkönyvtár

Az úton a gyermekkönyvtári előadások egész sorához tudunk szemléltetést nyújtani. Velencén a nádasok madárvilágáról hallottakat elevenítették fel, a pákozdi emlékművet messziről szemlélve pedig a szabadságharc csatáinak történetét. Kápolnásnyéken könyvtárunk névadójának, Vörösmartynak szülőházában jártunk, s alkalmunk volt — Agárd mellett elhaladva — Gárdonyiról is megemlékezni. A váli völgy és a váli erdő természeti szépsége ugyancsak irodalmi műveket hozott életközelsébe a kis könyvbarátok számára. Szeretettel emlékeztek Vajda Jánosra a váli emlékmúzeumban. Az erdőben játékra, sétára is volt idő. A legnagyobb élményt talán mégis az alcsuti arborétum és a park mellett táborozó Homoki Nagy István híres állatai jelentették.

Ehhez hasonló kirándulást ez évben is rendezünk a kis könyvbarátoknak. Egyik programja, a *Városunk története* című előadás-sorozathoz kapcsolódva, a táci szabadtéri múzeum megtekintése lesz.

A gyermekkönyvtárból kinőtt olvasókat minden évben ünnepélyes keretek között írjuk át a felnőtt könyvtárba. A gyermekkönyvtár aktív közössége után a felnőttek között sem maradnak magukra a fiatalok. Átiratkozásuk után hamarosan megkapják a 14—18 évesek Ifjú Könyvbarát Körének jelentkezési lapját. Az iskolai év kezdetén az iskolákban és iparitanuló-intézetekben is propagáljuk a kör vázlatos programtervezetét, amelyet véglegesen csak az alakuló ülésen, a résztvevőkkel együtt állítunk össze. Így azokat a könyvbarátokat is körünkbe tudjuk hívni, akik vidékről, vagy más városokból jöttek Székesfehérvárra.

1964-ben 6 előadáson a megye irodalmi hagyományaival ismerkedtek a kör tagjai. Klubfoglalkozásaik során pedig a város és a megye mai irodalmával, kiemelkedő kiállításával, színházi előadásaival, foglalkoztak. Vitakoztak a helyi írók „Élő folyóirat” estjein hallottokról, az István Király Múzeum tárlatairól. A könyvtár bemutatta a helyismereti gyűjteményeinek legérdekesebb dokumentumait is. A viták, megbeszélések elmélyítésére olvasótervek, kis ajánlóbibliográfiák és kiállítások szolgáltak.

1965-ben könyv- és könyvtártörténeti előadásokat tartottunk számukra könyvtáros előadókkal. Az előadásokat követő klubfoglalkozások műsora azonban igen változatos volt. Itt néha el is térünk eredeti terveinktől a pillanatnyi érdeklődés és hangulat szerint. Az olimpia időszakában pl. Tokióról beszélgettünk és képeket is vetítettünk. Máskor a verslemez-hallgatási programot zenehallgatással bővítettük. A klubfoglalkozásokat használtuk fel arra is, hogy a Könyvtári Esték előadásaira, író—olvasó találkozóiira felkészüljünk. A Könyvtári Estékre az Ifjú Könyvbarátok is hivatalosak. Segítenek a székek elrendezésében, az olvasók nevében ők köszöntik a meghívott előadót.

Az elmúlt év egyik estjén Vadász Ferenc, a Népszabadság munkatársa beszélgetett az olvasókkal. A fiatalok előtte az újságok, folyóiratok társadalmi szerepével és hatásával foglalkoztak. Így, anélkül, hogy a felszólalásokat előre megbeszéltük volna, igen jó irányban indították meg a hozzászólások, kérdések sorát.

Ugyanígy a fiatalok aktivitása alakította ki az évben, a város felszabadulásának napján megrendezett Lányi Sarolta-est hangulatát is. A fiatal könyvbarátok, akik között technikumi tanuló, ipari tanuló, gimnazista és dolgozó fiatal egyaránt található, előre megismerkedtek városunk szülöttének, Lányi Saroltának munkásságával. Ismerték helyét a nyugatosok táborában, tudtak emigrációjáról, ismerték műfordításait. A felnőtt hallgatóság között egy csoportban foglaltak helyet, meghatótt szeretettel figyelték a költő szavait, s ők voltak a leghozzáértőbb kérdezők.

Lányi Sarolta költő az ifjú könyvbarát kör egyik rendezvényén

Klubfoglalkozásaikat a kölcsönző könyvtárosok vezették. Fáradságos és sok izgalommal járó munkájuk jutalma volt az öröm, hogy a fiatalok minden esetben érdeklődéssel forgatták a számukra előkészített könyveket, s hogy a kölcsönzőben és az olvasóteremben

kérdéseiken megfigyelhettük a számukra összeállított ajánlójegyzékek hatását. — A jövőben nemcsak a gyermek-könyvbarátokkal, hanem a 14—18 évesek klub-összejövetelein is többet foglalkozunk majd a könyvtárhasználat gyakorlati problémáival. Szeretnénk számukra is, az életkori sajátosságoknak megfelelő, kötetlen, játékos foglalkozásokat rendezni a katalógushasználat és a kézikönyvek használatának köréből. A tervek között továbbra is szerepel majd a vers- és zenehallgatás lemezről, filmvetítés és felolvasó estek.

Ügyelünk arra, hogy a könyvtári csoportos foglalkozások ne tévedjenek az iskolai szakkörök területére. Városunk középfokú tanintézeiteiben kiváló szakkörök, irodalmi színpadok működnek. Ifjúságunk évről évre számot ad tudásáról a tanulmányi versenyeken, a Helikoni ünnepségeken, a Ki mit tud vetélkedőkön és egyéb kulturális seregszemléken. Mi könyvtári eszközökkel szeretnénk elmélyíteni a fiatalok önművelési, tájékozódási és alkotó tevékenységét. Olyan ismereteket kívánunk nyújtani, amelyeket csak a könyvtár nyújthat, és segítséget akarunk adni a tanulás, önművelés és a kutató munka módszereinek elsajátításához.

Ha célunkat sikerül megvalósítani, olyan felnőtt olvasókat nevelünk, akik már nem csupán „könyvkölcsönzőnek” vagy „újságolvasónak” tekintik a könyvtárat, hanem a kultúra, az ismeretszerzés és nemes szórakozás legfőbb központjának és alapjának.

Géva y Á g n e s,

a Székesfehérvári Megyei Könyvtár munkatársa

Könyvtáros hallgatók írják

A PÉCSI MEGYEI KÖNYVTÁR OLVASÓSZOLGÁLATA

Gyakorlatunk során ezzel az osztállyal sikerült legalaposabban megismerkedni. Elég hosszú időt töltöttünk itt, részt vettünk az osztály munkájában, állandóan együttműködtünk az osztály többi dolgozójával, meríthettünk az ő tapasztalataikból, saját megfigyeléseinkből, de nem utolsósorban saját tapasztalatainkból az itteni olvasószolgálati munka minden területén (kölcsonzés, olvasóterem, könyvtári propaganda, olvasókkal való foglalkozás, olvasótípusokkal való megismerkedés stb...).

Másrészt az a véleményünk, hogy ha a könyvtári munka egyes mozzanatait közt nem is lehet fontossági sorrendet felállítani, az olvasószolgálat minden esetre „első az egyenlők között”, hiszen a könyvtár működésének eredményessége elsősorban itt mérhető le, ez az a részfolyamat, amely a lehető legszerveesebben összefügg a könyvtári munka többi mozzanatával, s az olvasó igényeinek a kielégítése ad célt a többi osztály (pl. feldolgozó) munkájának. Mi is itt tudtuk legközelebbi lemérni és érzékelni munkájának eredményét s a megyei könyvtár valódi jelentőségét a város kulturális színvonalának emelésében.

Szeretnénk azonban megjegyezni, hogy általában problémákról, illetve olyan mozzanatokról írunk, amelyekkel nem értünk egészen egyet, melyeket nem tartunk egészen helyesnek, vagy egyenesen kifogásolunk. Az ideális könyvtárat vesszük alapul, melyre szocialista társadalmunkban szükség van, s így szemlélve a helyes, a jó, az eredményes természetes dolog, amely nem érdemel külön dicséretet vagy kiemelését, viszont elítélendő minden olyan mozzanat, amely nem abba az irányba hat, hogy az ideális állapotot — az anyagi eszközök leggazdaságosabb kihasználásával elérjük. A tévedés jogát minden esetre fenntartjuk, hiszen emberek vagyunk, s ráadásul fiatalok, így kevés tapasztalattal rendelkezünk az életben, s a könyvtári munkában.

Elhelyezés

A kölcsönző szűk helyiség, és a helyhiány miatt nem lehet szabadpoltot létesíteni, ezért a kölcsönzésben dolgozó könyvtárosoknak rengeteget kell gyalogolniuk a kölcsönzési idő alatt. Általában véve gyarló a helyiség. Az épület padlásán kb. 18—20 000 kötetnyi idegen nyelvű könyv hever — a helyhiány miatt feldolgozatlanul. A helyhiányon a könyvtár vezetősége terjeszkedéssel akar segíteni. A könyvtár melletti épület bekebelezését vette tervbe. Az itt lakó családnak a könyvtár lakást

épített, kiüríti az épületet, faltöréssel összekapcsoltatja a könyvtár jelenlegi épületével. Belülről átépítik, s az így nyert helyiségekben szakosított, szabadpolcos kölcsönzést vezetnek be. Az elképzelés nem rossz, de nem a legszerencsésebb az anyagiakkal való takarékoság szempontjából. Ugyanis a két épület összevonása a lakásépítésekkel együtt annyiba kerül, hogy — hozzászámítva a könyvtár mostani épületének átépítését, külső és belső átalakítását is — költségeből teljesen önálló, modern könyvtárépületet lehetett volna építeni. Így azonban végeredményben szakszerűtlen épületben kap helyet majd a könyvtár. (Mindkét ház műemlék, egyemeletes, horizontális irányban nagykiterjedésű, így a raktárhiségek továbbra is egy szinten és nagy területen helyezkednek majd el. Sokat utazik a könyv, s sokat gyalogol a könyvtáros. Nem is beszélve a szűk kis ablakok miatti rossz világításról és egyéb hátrányokról.)

A szabadpolcot

van hivatva pótolni az ún. „elsősegély asztal”. Ezen 3—4 sorban vízszintesen egyesre fektetve találhatóak a könyvek. Az olvasók először itt válogatnak, s ha már ebben a vegyes anyagban megtalálják a keresett művet, nem kell a könyvtárost fászsztaniuk. Hogy milyen nagyjelentőségű volna a szabadpolcos kölcsönzés, különösen az átlagolvasó számára, azt az „elsősegély asztal” sikere bizonyítja a legjobban. Az asztalról néhány óra alatt majdnem minden elfogy. Nem is csoda. A kézbevehető könyveknek nagyobb a felszólító jellege. (Borító, illusztráció.) Különösen azok számára, akik nem határozott kívánsággal jönnek a könyvtárba, mivel sem szerzőt, sem címet nem ismernek. Ráadásul a szégyenérzettől is megmenekülnek, nem kell téma szerint kérniük „valamit” a könyvtárostól. Tapasztalat alapján merjük állítani, hogy a felnőttégekben, de a 18—20 év körüli fiatalokban is nagyon erős az ilyen jellegű szégyenérzet. Nem egyszer előfordult, hogy többször felajánlottuk egy-egy olvasónak: „tessék kérni könyvet, szívesen kihozzuk”. A válasz rendszerint ugyanaz volt: „Majd körülnézek itt, hátha megvan, amit keresek.”

Ezek a példák egyben jól illusztrálják az „elsősegély asztalnak” azt az óriási hátrányát is, hogy az olvasók jó része akár szégyenérzetből, akár valamely könyv nagyobb felszólító jellegétől indítva — így mindig igen kis számú könyv közül — az állománynak kb. 1/1000-ed részéből választhat. Ezen sürgősen segíteni kell.

Néhány szót az

olvasótípusokról.

Nyáron elég kevés „nyenc” járt a könyvtárba, de azért ilyenek is akadtak. Ezek kizárólag újdonságot olvasnak. Ami nem most jelent meg és nem mai író műve, az számukra érdektelen. A mi véleményünk szerint is jó, ha valaki halad a korrall, állandóan felfrissíti műveltségét, de veszélyesnek, egészségtelennek tartjuk az újdonsághajhászásnak azt a formáját, amely a régebbi irodalom lenézésével és főként nemismerésével jár együtt. Ez gyökértelenséget, történelmietlen szemléletmódot, felszínes, megalapozatlan műveltséget eredményez. A kölcsönzőknek kötelesegtük volna küzdeni e hiba ellen.

Az idősebb generáció tagjai közül sokan keresnek Erdős Renée-t (ez szerencsére nincs meg a könyvtárban), D. Lengyel Laurát, Zsigrayt. A legkeresettebb írók a következők: Hemingway, Moravia, Maugham, Maupassant, Passuth. Viszont Aragont, Camus-t, Th. Mannt, Sartre-t ottlétünk alatt senki sem kért.

Az olvasóterem

a könyvtár díszjele a legnagyobb kényelemmel berendezve: 22 személyes, kétszemélyes asztalok, párnázott ajtó, párnázott székek, neonvilágítás, körben minden falán szabadpolc. Néhány hiányosság és hibás megoldás azonban itt is tapasztalható.

a) A szabadpolc a mennyezetig ér. Igaz, hogy egyelőre csak kézzel elérhető magasságig vannak felrakva a könyvek és folyóiratok, de a feljebb kerülő könyveket nem lehet majd elérni, mivel létra nincs, sőt a létratarató rúd sincs fölszerelve, amit egyébként a nagyon szép, esztétikus látványt nyújtó, de nem elég erős faburkolat nem is bírna el. Így vagy kétágú létrát lesznek kénytelenek használni, ami nem éppen célszerű, vagy átépítéshez folyamodni.

b) Az olvasóterem igen szép kézikönyvtári állománnyal rendelkezik. Ötféle lexikon (Révai, Új idők, Új Magyar, Larousse, Bolsaja Enciklopedia) és számtalan szótár található itt, így többek közt német—svéd, német—portugál, török—magyar, magyar—koreai(!) szótár is. Ezeket szerintünk felesleges szabadpolcon tartani. Helyettük inkább szükség volna a magyar akadémiai nyelvtanra, a legfontosabb nyelvek

(orosz, angol, francia, német, olasz, spanyol), magyarul már megjelent rendszeres leíró nyelvvtanára, valamint az ezeknek megfelelő nyelvkönyvekre.

c) A könyvtárba járó kb. 450 folyóirat és lap közül jónéhány az olvasóterem szabadpalcán van elhelyezve. Az általunk készített statisztika szerint az olvasók 95%-ban ezeket használják, mivel a kellő propaganda hiánya és kényelmességük miatt nem is tudnak a többi létezéséről. Ezen változtatni kell.

Ami a

külföldi folyóiratokat

illeti, ilyent kb. kétszázat járat a könyvtár. Statisztikánk szerint kb. 80 olyan volt köztük, amelyet legalább egy alkalommal (!) kért valaki kb. másfél év alatt. Tehát kb. 120 külföldi lapot kézbe se vettek, hiába járatta őket a könyvtár és feleslegesen fogyasztották a devizát! Az idén új folyóiratokat rendelnek. Véleményünk szerint ez sem fog változtatni a statisztika kedvezőtlenességén. Mi, idegen nyelv szakos bölcsészek tudjuk a legjobban, hogy a külföldi lapok rendszeres olvasása olyan nyelvismeretet követel, mellyel kevesen rendelkeznek. Nem várható el közepes műveltségű emberektől, gimnazistáktól stb., hogy a napilapokat és folyóiratokat idegen nyelven olvassák. A nyelvismeret hiányát jól bizonyítja az a tény, hogy a képes magazinok a legkelendőbbek, mivel ezeket nem kell olvasni.

d) Bármennyire is vonzó az olvasóterem külseje és állománya, az olvasók még télen is alig használják. Ennek okát adni pontosan senki sem tudta. Úgy vélik, hogy az olvasók keveslik a nyitvatartási időt (hetente háromszor 6—8 óra időtartam), s ezért nem járnak. Mindennap viszont nem tarthatnák nyitva, mert az olvasótermi szolgálatra csak fél státust kapott a könyvtár. Nem tudjuk eldönteni, ez-e az egyetlen ok vagy közrejátszik az olvasók összetétele és a propaganda hiánya is.

A könyvtárban új módszer szerint dolgoznak: 8 naponként készítenek csak statisztikát, s mégis megbízható eredményhez jutnak.

A statisztika

készítése kétségkívül fontos dolog, jelentőségét nincs szándékunkban kétségbe vonni. Csupán néhány hiányosságára, jelentőségének (korlátozottságára szeretnénk rámutatni, mivel sok helyen — bizonyos fokig Pécsen is — hajlamosak arra, hogy jelentőségét túlbecsüljék, abszolutizálják.

Nem mutatja meg a statisztika: hogyan olvasta el az olvasó a könyvet, mit profitált belőle? Pl. Pécsen történelmi regényt kért egy bácsi. Jónéhány művet felsoroltunk neki, de azt eldönteni: olvasta-e vagy sem, csak úgy tudta, hogyha átlapozta a könyvet. Sem a szerzőre, sem a címre, sem a szereplők nevére vagy az egyes eseményekre nem emlékezett. Az ilyen olvasás csak a statisztikát javítja, gyakorlatilag azonban semmit sem ér. Még a bölcsészek közt is sokan olvasnak kihagyással. Elég kevés orosz szakos hallgató akad, aki tisztességesen végigolvasná a Háború és béke epikusát, holott Tolstoj történelemfilozófiai nézetei itt jelentkeznek legtisztábban. Dosztojevszki-j-nek A Karamazov testvérek c. regényében A nagy inkvizitor c. fejezet szintén kulcsfontosságú. Mégis legtöbbször kihagyják, mert unalmasnak érzik az elvont filozófialást a regény bűnügyi bonyodalmaival képest. Azt hisszük, az ilyen olvasás mind az egyén, mind a könyvtár szempontjából alig ér valamit. Mivel pedig

az olvasás hatékonyságát

a statisztika nem tudja kimutatni, eredményeit vegyük viszonylagosnak, csak némi *fenntartással fogadjuk el*, semmi esetre se a statisztikai eredmény névleges elérését tekintésük céljának az olvasók tényleges igényeinek rovására. Ezt azért mondtuk el, mert Pécsen is — mint sok más helyen — az ismeretterjesztő irodalom statisztikája elég gyöngén áll, s hogy javítsanak rajta, bizonyos mennyiségű szépirodalmi könyv után szinte kötelezik az olvasót, hogy ismeretterjesztőt vigyen. Nem tudjuk, nem is akarjuk eldönteni: naivitás-e a könyvtárosok részéről, hogy azt képzelik: amiért ráerőszakolnak valakire egy művet (pl. Spinoza műhelyében), azt el is olvassa, és ráadásul úgy, hogy megérti és profitál belőle; ismeretterjesztő anyag ilyen jellegű „propagálása” csak formális aktus a minél szebb statisztika kedvéért.

Ezek voltak legfontosabb észrevételeink a könyvtár olvasószolgálatának működésével kapcsolatban, melyeket — úgy éreztük — okvetlenül el kell mondanunk, ha egyes esetekben elég kedvezőtlen színben is tüntetik fel a jól felszerelt és egészében véve jól működő könyvtárat.

Dán Krisztina — Bikfalvy Péter

A megyei könyvtárak nyomtatott katalógusai

A hatvanas évektől kezdve megyei könyvtáraink, talán a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár példáját követve, felújítottak egy renaissancekori hagyományt: katalógusaik publikálását. A nyomtatott katalógusok megjelentetése — az előszavak tanúsága szerint — egyrészt a propaganda (ajánló jegyzékek) céljából történt, másrészt az olvasók kényelmének szolgálatára (a megtalálható művek jelzeteinek közlése).

Elsőként a Szekszárdi Megyei Könyvtár adta közre 1961-ben állományának jegyzékét, ezután hamarosan a Veszprém megyei, járási, városi, községi könyvtárak (1961) és a miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtár (1961), majd a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár anyagát tartalmazó kötetek (1964) következtek.

A szekszárdi, a miskolci és a veszprémi katalógus előszava az újabb gyarapodásról időnkénti pótkönyvtárak közzétételét ígéri, ha a katalógushoz fűzött remények bevalnak, s a közönség igényt tart rá. Azonban egyedül a miskolci könyvtár adott ki ilyen pótkötetet 1962-ben az 1961. év gyarapodásáról. De azóta ezt sem követte újabb pótkötet.

A publikáció szükségessége, a kiadványok hasznossága és használhatósága több szempontból is vitatható. Az említett katalógusok kritikai elemzése választ adhat a fentebbi kérdésekre. A szekszárdi katalógus elemzésétől — minthogy a leggyengébben sikerült első kísérlet — itt eltekintünk, utalva A Könyvtáros 1962. 4. sz.-ban megjelent ismertetésre (Gerő Gyula: Az első fecskék).

Mindhárom esetben ajánló katalógusról van szó, tehát válogatott anyagot közölnek.

A miskolci katalógus a politikai műveket 1945-től, az egyéb irodalmat 1954-től tartja számon. A katalógus műfaji jellegéből adódóan az 1954-es időhatár önkényes, mert még azt a lehetőséget is erősen csökkenti, hogy az 1954 előtt publikált, de fontos anyagra felhívja a figyelmet. Az anyaggyűjtés 1960. december 31-ével zárul.

A veszprémi könyvtárak katalógusa előszavában úgy fogalmazza meg a válogatás fő szempontját, hogy az ismeretterjesztő és szépirodalom legszélesebb területéről adjon képet. S a nevelő feladatok szerint szándéka „csak értékes és időt álló művek” közlése. Annyiban szerencsésebb gyűjtése, mint a miskolci könyvtáré, hogy nem köti meghatározott kezdeti időponthoz. Az 1961. szeptember 1-ig beszerzett állományból közöl válogatást. A katalógusban tíz könyvtár állománya szerepel.

A Tatabányai Megyei Könyvtár katalógusa a könyvtár szabadpolcos anyagának jegyzékét nyújtja az 1963. december 31-ig terjedő időszakra.

Mit tartalmaznak a katalógusok...?

A miskolci katalógus mintegy 7384 művet tartalmaz. Ebből a szépirodalom 56,17%. Ez az arány az első pillantásra kedvező képet nyújt az állomány összetételéről, de pontosabb vizsgálat után kifogásolható — mivel Miskolc és vidéke ipari jellegű —, hogy a természet- és alkalmazott tudományok csak 881 művel szerepelnek, s az állománynak csupán 11%-át adják.

A Veszprém megyei könyvtárak katalógusa 4229 művet tartalmaz, ebből 57,1% a szépirodalom. Minthogy Veszprém is fontos iparvidékünk, feltűnő a természet- és alkalmazott tudományok szakirodalmának csekély képviselete: mintegy 478 mű, amely a miskolci könyvtár ilyen jellegű anyagának nem sokkal több mint a fele, s az egész állománynak is csak 11%-át adja.

A Tatabányai Megyei Könyvtár katalógusában szereplő 6732 műből az ismeretterjesztő és a szakirodalomba 45% tartozik. A természet- és alkalmazott tudományok szakirodalmát tekintve ez a könyvtár áll az első helyen 1051 művel, amely az állománynak mintegy 15%-a.

Milyen értékű anyagot tartalmaznak és milyen teljességgel a katalógusok? A legszembetűnőbb az 1945 előtti kiadványoknak jóformán teljes mellőzése. Olyan biztosak az összeállítók abban, hogy e dátum előtt egyáltalán nem jelent meg említésre méltó mű?

...és mit nem?

A miskolci katalógusban a szépirodalom vonatkozásában 1954-től általában kielégítő az eredmény. De megengedhető-e, hogy egy megyei könyvtár ajánló katalógusában egyáltalán ne szerepeljenek Balassi, Kölcsey, Tompa? Babbitól egy árva vers sincs, Vajda Jánost csak levelei és válogatott politikai művei, Eötvös Józsefet is csak válogatott pedagógiai művei képviselik, Puskin Anyeginje fel nem lehető, Rimbaud, Racine, Reviczky után is hiába kutatunk. S mindez csak találmányra. Egy

tüzetesebb átnézés talán még súlyosabb hiányosságokat tárna fel. Úgy látszik, ezeket a hiányokat a katalógus összeállítói is felismerték, mert az 1962-ben megjelent pótkötetben a kiegészítésre törekedve Balassit, Tompát, Kölcseyt, Babitsot, Vajdát összes verseivel szerepeltetik.

Az ismeretterjesztő és szakirodalomban sem kedvezőbb a helyzet, mert még a sokszor emlegetett könyvkiadói „fehér foltokat” leszámítva is hiányoznak igen fontos területek igen jelentős művei. Például a 7-es szak átnézésekor a miskolci katalógusban többek között a következő feltűnő hiányosságokra bukkanunk: *Magyarország műemléki topográfiája* (1948—1958), *A magyarországi művészet története* (1956—1958) stb. Sőt még az olyan kézikönyvek is, mint *A fényképezés kézikönyve* (1955), *A magyar népzene tára* (1955—1959) ... A válogatás értékelő szempontoktól való mentességét mutatja, hogy például Kodály Zoltántól számon tartják a *Zene az óvodában* c. művet, de a *Magyar népzene*-t és az ő emlékkönyvét, mely alapvető tanulmányokat tartalmaz a magyar és az európai zene történetéből, egyáltalán meg sem említik. S még szomorúbb, hogy a fentebb említett művek publikálása mind a megadott időhatáron belül történt. Többek közt feltűnő az 1957-es megjelenésű *Rudabánya ércbányászata* c. mű hiánya, noha ez helyismereti anyag.

A Veszprém megyei könyvtárak katalógusa esetében is ugyanez a helyzet. Például az 5-ös szakban nem említik Szmirnov: *Kís fizikus kísérletei* (1957), Sztróckay Kálmán: *Az ezerarcú anyag* (1957), Vajda Pál: *Fizikatörténet életrajzokban* (1960) c. ismeretterjesztő műveket. S ha számon tartják Vavilov Isac Newton-át, akkor miért feledkeznek meg Varga József: *Bánki Donát élete és munkásságáról?* Magyar irodalomtörténeink és esztétikusaink között egyáltalán nem szerepelnek *Gyulai, Négyassy, Horváth János, Beöthy, Riedl*. A 9-es szakban hiába keresnénk Kossuth-tól vagy Széchenyi-től egyetlen művet is.

A *tatabányai* könyvtár katalógusának — minthogy ez a vidék egyik legfontosabb szénlelőhelyünk, s a lakosság zöme is a bányáiparban dolgozik — a szénbányászatra vonatkozó fontos szakirodalom magyar nyelvű anyagának kiterjedt publikációját kellene tartalmaznia. Ezzel szemben még a „Bányamérnöki továbbképző tanfolyam” c. sorozatban az 1956/1960-as időszakban megjelent 8 műből is csak 1 található.

Egy utolsó adattal be is fejezném a tartalmi elemzés illusztrációját. A magyar irodalomtudományi szakirodalomból az 1945/1960-as időszakban kb. 500 mű jelent meg. Ebből a miskolci katalógusban 94, a veszprémiiben 64, a tatabányaiban 92 mű szerepel, de nem azok, amelyek a legfontosabbak lennének.

Hogyan?

A miskolci katalógus esetében feleslegesen duzzasztja a terjedelmet, hogy a szépirodalom kivételével az egész anyagot párhuzamosan közli. Ugyanis a betűrendes felsorolás mellett a szerzőket, címeiket és jelzeteket a szakrendben megismétli, s így hivatkozási számokat is kell közölnie. Ha az egész anyagot egyszerre sorolja fel szakrendben, mint a másik két katalógus — s tekintettel a szakkönyvanyag gyér voltára ez nem is lett volna nehéz —, legfeljebb tömör névmutatóra lett volna szükség. A veszprémi katalógus egy tárgymutatót is csatolt a szakirodalomhoz, a betűrendes mutatóról azonban megfeledkezett. A tatabányai az ismeretterjesztő művekhez szerzői betűrendes mutatót mellékel. Az utóbbi két jegyzékben ezen kívül még a szépirodalmi művekről is készült egy betűrendes címmutató.

Mindhárom katalógus hibája, hogy a szerzők keresztneveit az idegen szerzők esetén kezdőbetűkre rövidítik — sőt a tatabányai még erről is megfeledkezik —, holott a magyar szerzőket teljes nevükkel közlik.

Mit tegyünk?

Ha mindhárom katalógus anyagát összehasonlítjuk, láthatjuk, mekkora az átfedés, a párhuzamosság: azaz az ilyen katalógusok szükségképpen a kurrens magyar könyvtermést (erős hiányokkal) tartalmazó állományokat tükrözik. Helyesebb lenne tehát időnként a Magyar Nemzeti Bibliográfiából a nagyközönség számára (3—5 évenként) kumulált ajánló válogatásokat közreadni a szakterületek egészéről. A helyi könyvtári katalógusok ui. látszólag a lelőhelyek közlésének szerepét is betöltik, ez azonban elhanyagolható, tekintettel arra, hogy a kurrens magyar könyvtermés minden nagyobb (megyei, járási, városi) könyvtárban megvan (vagy meg kellene lennie).

A nyomtatott katalógusoknak a külföldi, vagy ritkán előforduló anyaggal kapcsolatban van jelentőségük a nagy tudományos vagy szakkönyvtárak esetében, amikor a gyűjtemény eredeti specialitását és értékét érdemes közölni. Szakkönyvtárak esetében bibliográfiai értékkel is bírnak az ilyen nyomtatott katalógusok, továbbá itt

a lelőhely közlése is fontos, mivel az ilyen jellegű dokumentumanyag éppen nagyon kevés könyvtárban van meg.

Az egyes megyei könyvtárak katalógusainak kinyomtatása tehát egyáltalán nem mondható racionálisnak. Különösen nem olyan esetben, mint a tatabányai könyvtáré; itt ugyanis az előző a következőket közli: „A kötet segít feltárni, bemutatni az olvasóknak azt a könyvanyagot, amelyből a szabadpolcon tetszésük és érdeklődésük szerint válogathatnak.”

Csak egyféle anyagnak, a helyismeretinek közreadása lenne hasznos. De ettől még ajánló katalógusokban is tartózkodnak.

Mellesleg: különösen fontos lenne a továbbképzést biztosító anyag megléte. A természet- és alkalmazott tudományok terén ez feltűnően hiányzik. Így még az ajánló katalógus kövteményeinek sem tudnak eleget tenni.

Zsebery Anna

Tíz éves az IATUL

Tíz évvel ezelőtt, 1955. június 1-én alakult meg az IATUL (International Association of Technological University Libraries — a Műszaki Egyetemek Könyvtárainak Nemzetközi Egyesülete) első elnökének, dr. E. Hemlinnek a kezdeményezésére. Dr. Hemlin annak idején a göteborgi Chalmers Műszaki Egyetem könyvtárának volt az igazgatója, s két évig tartó előkészítő munka után — amelyet ő irányított — került sor az egyesület megalakítására. Az IATUL megalakulásának évében belépett az IFLA-ba és az IFLA keretében végzi azóta is a munkáját.

Az IATUL tevékenységének fő területe a nemzetközi könyvtári együttműkö-

dés, amelynek tárgykörében 20 pontból álló feladattervet állított össze. 1962 óta háromévenként munkamegbeszéléseket tartanak az IATUL tagegyesületeinek vezetői, e megbeszéléseken a műszaki egyetemi könyvtárügy fontos témáit tűzik napirendre. Az első értekezleten, Delftben a műszaki egyetemek könyvtárainak belső szervezete és a gépesítés lehetőségei volt a főtéma; a második munkamegbeszélésen, amelyet az idén Stuttgartban tartottak, a korszerű műszaki könyvtárpéletek építését vitatták meg. A következő értekezletet 1968-ban Angliában tartják majd, és ezen az egyetemi könyvtárak munkájának automatizálásáról lesz szó. (Sz.)

K I E G É S Z Í T É S

a „Könyvtártudományi pályázat”-hoz

A SZOT kulturális, agitációs és propaganda osztálya — a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályával egyetértésben — az 1965. évre meghirdetett nyilvános könyvtártudományi pályázathoz az alábbiak szerint kapcsolódik:

1. A pályázat díjnyertes munkái számára két különdíjat hirdet meg.

2. 2500 Ft különdíjat kap az a könyvtáros — bármilyen típusú könyvtárban dolgozik —, aki a pályázat I. és IV. pontjában felsorolt tárgykörökből a legjobb munkás, illetőleg üzemi témájú pályamunkát készítette.

3. 2000 Ft különdíjat kap az a szak szervezeti könyvtáros, aki a pályázat bármely témájából a legjobb eredményt elért pályamunkát készítette.

4. A különdíjak odaítélését a pályázat elbírálásával egyidőben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács könyvtártudományi és kiadványi szakbizottsága végzi a SZOT képviselőjének bevonásával.

5. A SZOT különdíját csak olyan pályamunka kaphatja, amely a pályázaton egyébként is díjazásban részesül.

6. A különdíjakra is pályázók pályamunkájukat két (2) példányban küldjék be, az eredeti kiírásban megadott címre.

A „Könyvtártudományi pályázat” lapunk 1965. évi 4. számában jelent meg.

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

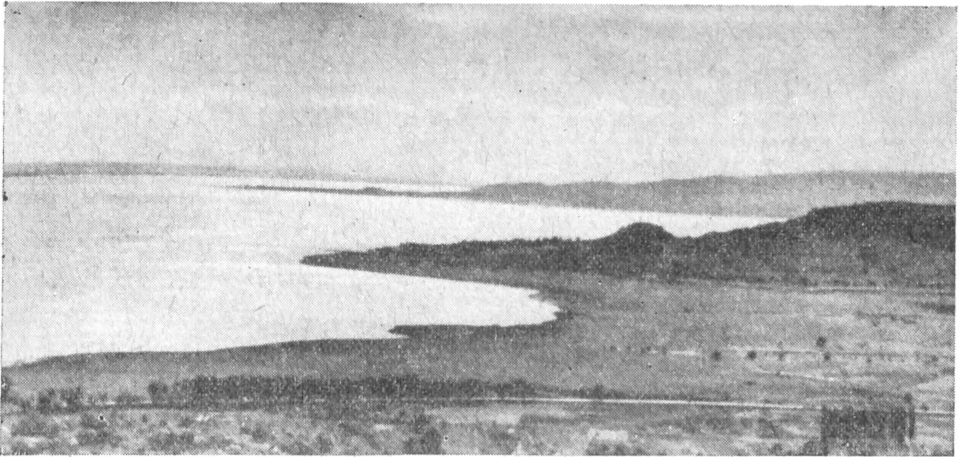
EGER

ALKOTMÁNY UTCA 7.

TELEFON: 16-30

TÁJÉKOZTATÓ

A Balaton költészete

A költők — az utazók, tudósok és írók mellett — az elsők között fedezték fel a balatoni tájak elragadó szépségét. Azóta felfedezte az egész világ.

A tóvidék, most nyaranta csaknem kétmillió látogatójával népszerűsége az ország fővárosával verseng. A külföldiek tízezrei mellett, hazánk minden részéből özönlő „új nép” tölti rövidebb vagy hosszabb pihenőjét e „szívemelő táj”-on. A pihenés nemcsak a test, a szellem felüdülése is, és azoknak, akik először járnak erre, s azoknak is, akik évről évre újra felfedezik maguknak a vidék elragadó részleteit, az útikönyvek mellé, lírai kísérőként szegődnek két évszázad balatoni versei.

Olvasóknak s könyvtárosoknak talán kedvére s hasznára lesz, ha összegyűjtünk belőlük néhányat. Teljességre, lehető terjedelmünk nem ad módot: még a költők és művek felsorolására sem, s a versekből is csak részleteket idézhetünk. Hiszen a balatoni versek már vaskos köteteket is megtölthetnének. De útmutatónak, s kedveltőnek a mai balatoni költészethez, talán mégis elegendő ez a kis gyűjtemény.

Az ősi természeti erők formálta táj csodáihoz évezredek óta dolgos nemzedékek tették hozzá az emberi munka s művészet alkotásait. Ezekhez képest elég fiatal a Balaton költészete.

A Balaton környéki nép is, mint más vidékek népe, évszázadokon át élte a maga életét anélkül, hogy különösebben nagyra értékelte volna a körülötte levő táj szépségét. Ehhez túl nehéz volt az élete, melynek szorításában csak egy-egy ünnep hozott megkönnyebbülést, szórakozást. A maga művészi kedvtelését, alkotó kedvét így inkább abban fejezte ki, ahogy házait építette, otthonát díszítette, munkaeszközeit megfaragta vagy ünnepein zenélt, s dalolt.

A költők érdeklődése pedig csak a romantika idején fordul a tájak felé.

A köztudat szerint *Pálóczi Horváth Ádám* nevezte először a lírikus kedves büszkeségével „Magyar Tengernek” a Balatont. Nem fontos annak eldöntése, hogy ki adta a tónak ezt a máig is rajta ragadt nevet, de bizonyos, hogy az *Pálóczi Horváth* óta mint magyar nemzeti érték vonzotta az irodalmi érdeklődést. Ennek az azóta immár megszakítás nélkül tartó és mindig változó rajongásnak maradtak tartós dokumentumai a balatoni versek. A régiak között csak a balatoni poézis fontos

vagy jellegzetes mérföldköveinél időzünk. Pálóczi verse mindenesetre ezek közé tartozik:

*Hajjai országunk kiseded tengerének
A partokon olyan rémülést szerzének
Hogy csupa érc legyen közepén szívének
Aki neki merne indulni vizének.*

(Egy szép asszony mentsége 1787)

Az irodalmi köztudatba a Balaton tulajdonképpen, mint a nemzeti reform mozdulásának színhelye lép be. A Főnix gálya körül — melyet abban az időben úgy ünnepeltek, mint a nemzeti reform megindulását a Balatonon — egész kis dalnok-verseny támad, amelyben megszólalnak a kor olyan nagy öregjei, mint *Baróti Szabó* és olyan forradalmian reformpárti fiatalok, mint *Batsányi János*, aki elragadtatva kiált fel:

*Nézz e kis példára Magyar Föld nagy Népe
Ez lehet még a Te újulásod képe.*

(A keszthelyi hajóra 1797)

Csokonai Vitéz Mihálynak, a felvilágosodás legnagyobb magyar költőjének a Balaton közvetlen, mély ihletforrást jelent. A tihanyi ekhóhoz címzett verse úgy összeforrott a Balaton költészetével, hogy idéznünk kell akkor is, ha gyermekkorunk óta ismerjük és szeretjük minden sorát.

*Oh, Tihannak ríjjadó leánya!
Szállj ki szent hegyed közül.
Ím, kit a sors eddig annyit hánya,
Partod ellenébe ül.
Itt a halvány holdnak fényén
Jajgat és sir elpusztult reményén
Egy magános árva szív.
Egy magános árva szív.*

*Míg azok, kik bút, bajt nem szenvednek
A boldogság karjain,
Vigadoznak a kies Fürednek
Kútfején és partjain;
Addig én itt sírva sírok,
És te, Nimfa! amit én nem bírok,
Verd ki zengő bérceден.
Verd ki zengő bérceден.*

(A tihanyi ekhóhoz 1798)

Minden írás, amely a balatoni költészetből próbál izelítőt nyújtani, hiányos lenne e vers nélkül, amely életre kelti mindazt a bájít és szépséget, amelyet a Balaton partja sugall a költőnek. Csokonai legfőbb érdeme, hogy a kor világirodalmi ízlése egyesül műveiben a legigazibb nemzeti érzéssel s a magyar földnek és népének szeretetével. A tihanyi ekhóhoz írt versében is nemcsak a táj magányos szépségét énekli, hanem megszólaltatja az ember s a polgár felvilágosodott eszményeit is.

Berzsenyi Dániel költészetében sokkal bővebb helyet kapnak a balatoni világ valóságos elemei. Ez érthető is, hiszen fél életet töltött a Balaton környékén s a keszthelyi Helikon-körnek is legnagyobb költője volt. Ő a táj képének első tudatos műélvezője.

Megörökíti a tihanyi remete regéjét és Keszthelyt, ahol főleg a Helikon nagy-szerűségét magasztalja. Verset ír a gyógyító balzsamot árasztó füredi kútról.

Mikor leírja a Balaton legszebb klasszicizáló tájképeit — Ligeti s Brodszky balatoni festményeinek előképeit, — a tó környékét mint Magyar Arkádiát mutatja be.

Fényképek Illyés Gyula—Reismann János Balaton c. kötetéből

*Jer: nézd a Balatont, mikor a nap reggeli lángja
Tükrözetén reszket, s mikor a hold fénye alatt ég;
Nézd a kék hegyeket, mint állnak sorba körülte,
Mellyeken a nektár csorog és az öröm dala harsog.*

(A Balaton [Matthissonhoz] 1797—1804 között.)

A romantikus és nemzeti táj elemei csaknem problémátlanul fonódnak egybe Kisfaludy Sándor verseiben. Őt nemcsak költészete, de élete is szorosan a Balatonhoz kapcsolja. Sümegen gazdálkodik, Fűreden nyaral, Badacsonyan szüretel. A költő a Balaton mellett élő köznemességnek jellegzetes képviselője volt, s ennek világát tükröztette, idézte fel az a „kandalló-hangulat”, amely a regéket áthatja s a badacsonyi szüretnek az a vonzó képe, melyet azóta is annyszor megismételtek. A „Boldog szerelemben” már megeljük a balatoni vonatkozásokat, de regéi azok, amelyek szorosan a Balatonhoz kapcsolják. Képzetele benépesíti a parti romokat, s a regvilág történeteivel, a balatoni tájak szépségének híre is bejárta az országot.

Kisfaludy tematikája nemzetpolitikai tartalmat is kap azonban, amikor Fűreden megszervezi a magyar nyelvű színházat. A Zala megyei közönséghez írt ajánló versében foglalja össze legtömörebben az egész balatoni romantika s költészet motívumkincsét:

*Ti, Balaton környékének
Szép természet játéki! —
Ti, tündéres Badacsonynak
Kényes kedvtöltő emléki!
Ti, lelkesebb ősök lakta
Százados Váromladékok!
Te Bakonynak rengetegje
Borzasztó vad Arnyékok!
Ti, mint egy dús képzeletnek
Mint egy varázstermészetnek
Lelkesb teremtséi,
S ritkább tüneményei!*

(Az „Eredeti Magyar Játékszín” ajánlása 1825)

A fűredi színház megépülése korszakot jelez. A harmincas évektől kezdve a reformpárt vezető embereinek nem hivatalos találkozóhelye lett Fűred, amelyet a

magyar költészet legjobbjai kerestek fel. Érdekes és jellemző, hogy amint a balatoni költészet megindulásánál egy hajó: a Fönix gálya állt a költők érdeklődésének közép-pontjában, most újból egy hajó, de már a „Kisfaludy” gőzös lesz a költői-politikai téma. Az 1846-ban Fűreden vízrebocsátott hajó azonban már nem egy úrnak és nagybirtoknak érdekeit szolgálja, hanem az egész parti lakosságát s így válik a haladás jelképévé.

Garay János így ír róla:

*Egy evezreden át ugarul állott a magyarnak
Tétlen pangásban a gyönyörű Balaton.
Széchenyi jött, a tó megijedt a nagy haladótul,
„Ez megigáz!” mondá s keble felháborodott.
Hasztalan! a hullámzabolázó gőzös előáll:
És a veszteglő tó — haladásnak ered.*

(Gróf Széchenyi és a Balaton 1848)

Garay írt költeményeiben a tihanyi visszhangról, a kecskekörmökről és a Balaton eredetéről is. „Balatoni kagylók” címen megjelent könyve az első önálló Balatoni verseskötet. Egyik kedves versében írja Fűredről:

*E gyógyforrás a búcsúhely,
Mely bűv erővel fakad itt,
S dúsnak, szegénynek egyaránt
Juttatja bő áldásait.*

(A „Balatoni Kagylók”-ból 1848)

A tragikus végű szabadságharc után, a század második fele alig gazdagítja komoly értékkel a tó költészetét. A költők helyett most a prózáírók látnak hozzá a balatoni tájak bőséges szépségének és romantikájának feldolgozásához. A Balaton költészete sem tűnt el azonban a romantícizmus költőivel. A századforduló néhány jelentékeny darabját — amely kiemelkedik az epigon költészet bő áradásából — *Ábrányi Emil*, *Kiss József*, *Endrődi Sándor* írják. Jellegzetességük, hogy nagyrészt magány-versek ezek, amelyeknek csak háttérül szolgál a Balaton. *Vajda János* szép versében is csak saját borongós életszemléletét önti formába, a hatalmas tó ehhez csak ihletet nyújt.

*Illanó felhők az égen,
Játszi árnyak a mezőn.
Jár a szellő körülöttem
Szelíden, lengedezőn.*

*Közbe-közbe sebesebben
Suhan el a habokon,
Odaszólva érthetetlen
Túlvilági hangokon.*

*Hidegen, verőfény nélkül,
Haloványan, álmatag
Ki-kipillant a felhőkbul,
Majd meg elbólint a nap.*

(A Balaton partján 1884)

A század első két évtizedében a Balaton költészetében nem született igazán kiemelkedő alkotás. A ferencjózsefi idők „áldott békevilága” minden haladó kezdeményezést belesüllyesztett a langyos konzervatív életformák, a virágzó szecesszió s az önelégült monarchikus tespedés langyos mocsarába, — majd pedig az első világháború vérzivatarra idején okkal s joggal hallgattak a műzsák a Balaton vidékén.

A húszas éveitől kezdve átalakul az egész ország s vele a vidék társadalmi képe és élete is. A régi világ széthullóban van s az újnak még csak csírái ismerhetők fel. A költők tehát továbbra is inkább magányukat, egyéni bánatukat, gondjaikat s érzelmeiket dalolják a Balaton megnyugtató és vigasztaló háttére előtt. Ezeknek a magány verseknek gyökerei Csokonaiig s Berzsenyiig nyúlnak vissza. A Nyugat körének nagy lírikusai közül *Kosztolányi Dezső* írja a legszebb verset a fűredi ősz mélabúsan merengő hangulatáról:

*Milyen sötét-sötét a Balaton,
s a nyár után hogy vérzenek a fák.*

*Tündér Tihany, felel-e énnekem,
ha azt mondom mégegyszer: ifjúság?*

(A bús férfi panaszaiból 1924)

Babits Mihály, Ady tépelődő, magányos kortársa csak mesejátékában a „Második ének”-ben emlékezik meg a Balatonról, s az aranyszőrű kecskék régi tihanyi regéjébe szövi tépelődő szép gondolatait.

*Csak nézem a felhőt és nézem a dombot,
a Balaton habját, a lobogó lombot,
és hallgatom szólni a lomha kolompot.
Ugar az én lelkem, hol nem terem élet,
bús legelő, melyen legel a nyáj mételyt:
télen, ha a rossz szél sűrű havat szúr szét
s pelyhekből a földnek szövi prémes szúrét,
s búsul a rab bárány a borús karámban:
a lelkemet látom ebben a bárányban.*

(A Második Ének 1928)

József Attila a huszadik századnak világviszonylatban is egyik legnagyobb lírikusa, a munkásosztály nagy forradalmi költője, akinek tragikus élete Szárszón ért véget, bár többször is járt a Balaton mellett, csak két verset írt róla. Mindkettőt nem sokkal halála előtt.

*A hullámok lágy tánca s odaát
a lombok gyenge lejtése az éjjelt
lassúdan hozták s csillagok raját
hívták reszketni az egekre széjjel.*

*Így ők. S az érzelmek is csendesesen
mozdulnak benn a szívben ringatóan,
emlékezés visszfénye, szerelem
hatalma ring, mint a nagy víz a tóban.*

*Én nem értem, csak érzem az egészet.
Itt tangót jár a sok lány és fiú,
a sok számító, kedves és hiú.*

*Mert ez itt egy divatos nyári fürdő.
De némán, hiszen ráér a természet,
a zene mögött zúg az örök erdő.*

(A hullámok lágy tánca 1936)

Mikor a harmincas években nyilvánvalóvá vált a csak befelé forduló személyes líra csődje s a politikai realitás a kibontakozó fasizmus szorításában a költészet figyelmét a táj, társadalom, s a történelem tárgyai felé fordítja, messzire szakadt költők térnek haza a magyar vidékekre. Jankovich Ferenc, akinek kedvenc tartózkodási helye badacsonyi pincehajléka, ekkor írja egyik legszebb versét, amelyben a balatoni tájhoz is hazatalál.

*Ki gyermekkézzel szórtam gondtalan
ifjúságomnak harminc aranyát —
megállok most és vallatom magam:
láttam Párizst — nem láttam Baranyát;
láttam Monte Carlót és Avignont —
s mint a játékos, kinek pénze fogy,
riadva kérdem: mit nyertél, bolond?
elmúlt Avignon — itt maradt Somogy.*

(Szántód partjainál 1938)

Ebben az időben írta *Illyés Gyula* is első balatoni verseit. A jó költők lírájában most már elvész a hazugnak bizonyult idillikus-romantikus tájkép s mindjobban megszólal a kisemmizett nép ügyéért nyugtalankodó lelkiismeret. Illyés, aki a puszták népének nyomorúságos életét gyermekkorából s küzdelmes ifjúságából ismerte, a tó mellé költözik, s az új valóságot hitelesen tükröztető gazdag balatoni költészetet fejleszt ki.

*Kitűnt a hold Szántód fölött
kékjén a délutáni égnek.
Ment le a nap Tihany mögött.
Messziről hosszan összenéztek.*

*Némán így tűnt fel hajdanán
Jézus halovány fehér képe,
így nézett szeme a pogány
krisztusnak, Plátónak szemébe.*

*Negyvenedik évem előtt
így néz össze jövőm és múltam,
hogy se jövő, se múlt időt
nem sajnálni már megtanultam.*

*Így néz ma a forradalom
farkasszemet a régi renddel,
míg lent az ember-tájakon
dal és jaj árad, mint a tenger.*

(Párban 1942)

Az elmúlt húsz esztendő fejlődése alapjaiban változtatta meg a Balatonvidék egész életét és költészetét. A tóvidék nemcsak a szocializmust építő ország dolgozó tömegeinek üdülőhelyévé, hanem maga is erősen iparosodó, kitáguló társadalmi alkatában teljesen megváltozott vidék része lett, — mondotta az 1957-ben megjelent kis balatoni vers antológia („A tihanyi ekhóhoz”) megjelenése alkalmával Keresztúry Dezső, aki a Balaton vidék irodalmának legkiválóbb kutatójaként már 1940-ben kiadta az *Officina* sorozatban „Balaton” című kötetét.

Az új balatoni versekben az új magyar művészet nagy közös élménye tükröződik; az az élmény, amelyet ez az európai és mégis oly magyar táj s az itt alakuló élet az íróknak, költőknek és képzőművészeknek adott. Természetesen ezek az új balatoni versek is kifejezésre juttatják a vidék költői hangulatait. Ezeknek a hangulati értékeknek a felfedezésében és megfogalmazásában a festők voltak az úttörők. Elég ha itt Rippl-Rónai, Bernáth Aurél és Egry József nevét említjük.

Nem véletlen az sem, *Takács Gyulának*, a balatoni táj egyik legmelegebb hangú költőjének, aki kora ifjúsága óta foglalkozik a tó és a partvidék szépségével és változatos életével, 1955-ben megjelent *Vízitükrök* című kötetét Egry József rajzai díszítik. Rajzok és versek együtt mutatják meg legszebb vízitükrünk, Balatonunk, szépségét.

*Cseresznyefa. Kezemre permetez sok fehér szírom,
és én játékosan a vízre hullatom.
A kék vizen, mint vén rizsbárka ring
a badacsonyi kőszállító-hajó,
s fölöttünk halkan egy gém kering.
Zöld szittyók, színes vadkacsák.
A tóról halkritmusú zenék,
mintha Po Csüi verset hallanék.
Szemközt az égre karcsún
a Gulács finoman ível,
mint kis Fuzsijama, lila lepleivel...*

(Balatonparton 1955)

Míg *Takács Gyula* keleti vonásokat keres a tóvidék hangulataiban, *Keresztúry Dezső* finomhangú, mértéktartó verseiben a tóparti tájak latin szépsége tükröződik. A nemrég megjelent „Dunántúli hexameterek”-ben is a mediterrán jellegű pannon vidék jelenik meg, ahol a költő gyermekkorának és ifjúságának legszebb emlékei

fonódnak egybe az érett férfi bölcsességével. A görög—római világ hangulata ébred fel abban a rövid versben is, melyet a füredi kikötő új szobrának leleplezése alkalmából írt:

*Karcsú bokád, suhanó derekad, lobogó hajad, oldott
két karod egyetlen tánc ütemére lebeg:
égő vágy s görög álom szült hab lány te: bronzból
s szomjas lélekből lett puha-könnyű virág.
Lágyan hordjon ölében a szél, az eső simogasson
s pannon táj derűjét oltsa szívünkbe dalod.*

Az alkotó ereje teljében elhunyt Szabó Lőrinc, a XX. századi magyar lírának egyik legnagyobb alakja, sok időt töltött, még utolsó éveiben is a Balatonnál. A tó személyes élményként jelenik meg verseiben változó arcával, változó hangulataival, aszerint, hogy a költő élete mely szakaszában látja viszont. A „TücsökHzene” ciklusa egy kötetnyi visszaemlékezés, melynek szép gyöngyszemei a balatoni versek:

*Nyáréji tó. Jegenyék, álmodók.
Sugársokszögön körben ráng a pók.
Öreg ezüstben öreg topolyák.
Ünnepély ma a megbúvölt világ
s nagy némajáték: éjjel s egy között
Árnykúpunk hegye lassan átsöpört
az égi Gömbön s úgy üzent felém,
hogy van a Földön túl is esemény.
De, lám, a csillag újra gyúl s tovább
hinti az ürbe halk álomporát.
Bár meg se moccan, rohan minden út.
Kúszik rólunk is a fekete kúp.
Búcsúzó t gügyög a fülemüle.
Álomná zsongul a tücsökHzene.
Majd a legpuhább lepke is elűt,
a Hold a szomszéd kertbe menekül
s ott játszik tovább, ezüstcsöndű fény,
a pók sokszögű tündérlemézén.*

(TücsökHzene 370. Holdfogyatkozás)

Az új balatoni költészetnek művelői között a már említett költőkön kívül megtaláljuk az idősebbek és a fiatalok közül mindazokat, akiknek érdeklődése most fordul a tóvidék felé.

Fodor József még József Attila kortársa. „Balaton” című kétrészes verséből idézzük:

*Ölti és hányja lepleit a víz,
kék és zöld és arany visszfényű fátyol
szédült hajóm előtt illanva lángol —
hova visz?*

*Szélből, vízből, sugárból szőtt najád
mély-száz redőn át üveglőn s kilengve,
behízelegte lég- s fényittas szemembe
szép magát.*

*Hajóm reszketve, vágatva oson,
zászlóval intve utána az árba —
s csak libben ő, kendőit egyre váltva,
ittason.*

(Balaton)

Egyre határozottabb formában nyerne kifejezést a megváltozott élet mondani-
valói. Mind erősebb színekkel jelenik meg az „Új nép a parton”, ahogy Illyés meg-
énekelte. S a felszabadult nép képviselőjeként az a munkáslány, akiről *Képes Géza*
írt verset:

*Egy munkáslány kékszinű dresszben
fürgén a part kövére lép,
szeme a vizen végigrebben
s csak ennyit mond: „Gyönyörűszép!”*

Az elmúlt két évtizedben szaporodó kitűnő versekből e kis gyűjtemény számára mind nehezebb a válogatás. Az itt idézettekkel semmiféle rangsorolásra nem gondolk. Sokkal inkább egy gazdag és sokrétű poézis színeinek szépségéből szeretnék néhány verssort felvillantani.

Nemes Nagy Ágnes nagy „Balaton” kompozíciójának egyik szakaszában a „mocsári tó” tájának sajátos hangulatát idézi.

*Ki hinné, hogy a Balaton
színe alatt, színe felett
halottak, roncsok, repülők,
alapító oklevelek?
Mocsári tó. Mint nádcukor
csorog belé a hold,
elforrtá már a féllévet,
míg délibb napja volt,
csak ősszel látni, ha hígul,
s felszáll a gőz a domb hegyéig,
hogy ott szelídebb istenek
kecskecsesű szölleje érik.*

(Balaton 2. részlet)

Vas István versében a badacsonyi ősz képeiben is a táj mediterrán szépsége csillan:

*Sötétedő út kanyarog idefenn,
terrászozott szőlők, rakott köveken.
Ez az út, a kőfalak, a lenti hab —
Frascatiiban sem lehetne latinább.*

Somlyó György Balatonbogláron született. Sok balatoni verse közül 1962-ben megjelent kötetében a „Nyári Szárnyasoltár” című verssorozat minden darabja, a kora ifjúsága óta annyiszor megénekelte tó varázsához kapcsolódik.

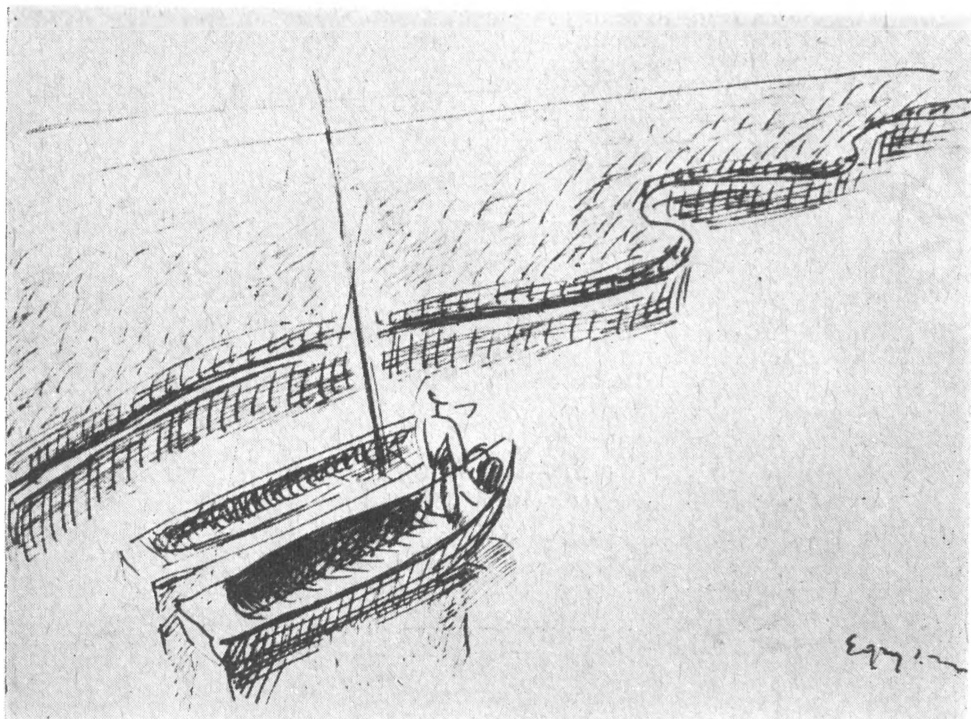
*Szentély
a strand
a tündöklés e templomában.
Puhán csobog a hang,
a kacagás, a berregés, a loccsanás
elvész a csend zsongó tavában,
akár a sás
között a tóba ömlő locska séd
A lét
susog, akár a jegenyék.*

(Nyári Szárnyasoltár. A hajó)

Juhász Ferenc is írt néhány szép verset a Balaton környékéről. Az „Alkonyi tópart” soraiban a szépséges vidék falusi csendjének idilli képét rajzolja meg:

*Ringatja bársonyos bunkóit
a buzogány, lebben a sás is,
sünnként lapul, bokrokban izzik
smaragd tüskéivel a kákics,
vadgalambok krúgnak.
Derengenek a szelíd vadrépák,
üvegcsipte-tányérjuk lázban,
a sekélyesben kecskebékák,
sűrűn, mint a lencse a tálban, —
juvalkodván búgnak*

(Alkonyi tópart. Részlet)

Egry József rajza a Vízitlkör c. kötetből

A fiatalabb költőnemzedék majdnem minden tagja eljutott a Balatonhoz. Közülük az egyik legkiválóbb *Simon István*. Itt született Bazsiban, a Tátika és Rezi között meghúzódó kis faluban. Legnagyobb élménye a szülőföld s az ottani emberközösség maradt: világjáró képzeletét szíve mindig ezekhez vonja vissza. A téli Balaton új színeiben ragyog fel soraiban:

*Most kék-fehér jég födi a tavat
egész Siófokig. S a nádak,
egymáshoz láncolt zúgó rabcsapat,
derékig szoros jégbilincsben állnak.*

*Látom kanyarban, ha a gépkocsi
reflektorfénye kaszálgatja őket:
ütemre, mint ezer középkori
gályarab, előre és hátra dőlnek.*

(Téli nádak)

Fodor András egyik legszebb versét „A vízrenéző”-t Egry Józsefhez írta. Éles szemmel és kitűnő művészi érzéssel írja le a Balaton csodálatos hangulati értékeit, fény- és szintüneményeit, amelyek világhírű balatoni tájfestőnk műveit ihlették.

*Selymes, gyöngyház-színű tó
tapad a partok sarlójába,
s inog, remeg a víz színén
a tükröződő hegyek árnya.
Az égig ér a tisztaság,
s az ég a csendnek boltoztatja;
az illat könnyű páráként
lebeg a szürkülő magasba.*

— — — — —

*Akár a nyugalom köve,
a Badacsony úgy áll a parton;
bazaltlépcsőim száll a nap,
szőlői közt bujkál az alkony,
s a lejtők forró útjain,
a fák lombját ezüstbe mártva,
a házak, pincék résein
folyik a fény, az égi láva.*

— — — — —
*Elment, s a nyári tó színén
gazdátlan ingnak most a fények,
de az az éles szürke szem
még vízre néz, még napba réved,
s előtte újra tündököl
a teljes égbolt tisztasága,
s kitárul földön és vizen
az ember elveszett világa.*

— — — — —
(A vízrenéző. Egry József emlékére. Részletek)

S ha nem is a legifjabb költőnemzedékhez tartozik, de új Balaton vidéki költőnk *Bodosi György*, a tóvidéki nép tehetséges képviselője. A szelíd lankák és völgyek hajlatában megbúvó Pécsely orvosát sokoldalú irodalmi érdeklődése és tehetsége nem szakítja el falujától.

*Ha megszólalnék tüstént összetörne.
Vízparton állok, gondom van e csöndre.
Kavics, hinár, bogár s mi csak van itt
látóhártyámon összetartozik.*

*Még együtt reszket enyhe bánatommal
egy könnyű szél, de nemsokára meghal.
Ott lenn a kristálytisza és nyugodt
tó tükrén, hol a világ fordított.*

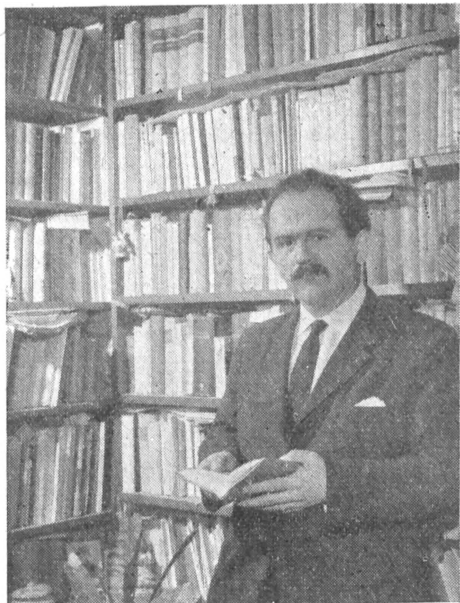
(Vízparton 1962)

Így élt s így él a Balaton költőink műveiben. A tündérszép táj változatlan az idők során, de változik a kor s az ember, aki erre jár. Hozzájuk szólnak a Balaton sokasodó fiatal költői, akik felett e rövid írás keretében még seregszemlét sem tart-hatunk. A régiekkel együtt zengik dicséretét a történeti tájnak, amely most válik igazi otthonává, örömevé a magyar népnek.

Lipták Gábor

A MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÖNYVEK olvastatása érdekében a Füzes-abonyi Járási Pártbizottság, a Járási Tanács és a Hazafias Népfrent járasi elnöksége körlevelet intézett a termelőszövetkezeti elnökökhöz. A körlevél javasolja, hogy a tsz-elnökök a községi könyvtárosokkal beszéljék meg a szak-könyv-olvasztatással kapcsolatos tennivalókat, hogy a tsz-ek a maguk könyvtá-raiban csak a kézikönyveket és a pártoktatáshoz szükséges politikai műveket tartsák meg, a többit adják át a községi könyvtárnak. Amennyiben egyes tsz-ek ettől vonakodnának, és mindenképp saját könyvtárat akarnának fenntartani, gondoskodjanak annak *valóságos működtetéséről*, és kérjék a járasi könyvtár módszertani és szakmai felügyeletét, tegyék lehetővé, hogy a tsz-tagság szak-írókkal találkozhassék, ne a könyvügynököktől, hanem az ÁKV-től vásárolja-nak. De önálló könyvtár létesítése helyett inkább támogassák anyagilag a köz-ségi könyvtárat.

Beszélgetés Jobbágy Károllyal

Író-olvasó találkozón 120 helységben fordult meg eddig. Asztallapot beborító térképén piros ceruzával jelöli a településeket, ahol már volt, s ahová mindig visszahívják. Hatásának titka a költői szerénység. Nem magának akar olvasókat, híveket toborozni, hanem a mai magyar lírának, s ezért mindenütt elmondja a kortársak versei közül azokat, melyek szívéhez, s feltehetőleg a hallgatóságéhoz is közel állnak. Találkozókra tehát nem csupán költőként, hanem elsősorban az olvasó-nevelés munkásként jár, s mint ilyen a könyvtáros munkatársa és szövetségese.

Ez a szerénység és az irodalom szeretete jellemzi otthonát is. Kis szobájának falát földtől mennyezetig könyvek borítják (a mintaszerű elhelyezés mutatja, hogy kis területen hogyan lehet hozzáférhetően, állandó használatra szántan könyvek százait tárolni); kortársainak Móricz Zsigmondtól Weöres Sándorig nemcsak műveit, de eleven hangját is őrzi magnetofon tekercein; íróasztala fölött Móricz Zsigmond, ágya felett Balassi Bálint képe.

Jobbágy Károly azok közé a ritka lírikusok közé tartozik, akik életük delén tünnek fel költészetükkel. Kétszeres József Attila-díjas, az 1954-ben kapott kitüntetés megelőzte 1955-ben megjelent első kötetét. A olvasó joggal kérdezi, miért érlelte ily soká verseit, miért lépett velük csupán 33 éves korában nyilvánosság elé?

— Mint nemzedékem tagjai közül oly soknak, az én életemben is hosszú kiéését, fájdalmas vargabetűt okozott a háború. Pedig korán kezdtem verset írni, szinte gyermekkoromtól fogva. Madách és Mikszáth szűkebb hazájában, Nógrád megyében születtem, olyan légkörben, ahol a mesék és legendák alakjai népesítették be a parányi szobák félhomályát. Nagyapám, a más cégére alatt dolgozó kis szabó lelkes negyvennyolcas lévén, a szabadságharcosok számtalan történetét hordozta emlékezetében, s mesélte őket a sötétség leszálta után, lámpagyújtásig. Mert takarékoskodni kellett a petróleummal: tisztas szegénységben éltünk, ami még nem nyomor, de nem is jólét. Ebből a csöndes szegénységből nagyanyám halála vetett ki: cukrászsegéd apám újra nősült, felhozott Pestre, ahol nedves pincelakásokban, szűk odúkban ismertem meg a fővárosi nyomor megalázó keserűségét. A lázadó dac gyűlékony anyaga rakódott a kora gyermekkor mesevilága fölé, s e kettő talajából hajtottak ki az első versek, melyek miatt — ha haladó szellemű tanáraink közbe nem lépnek — kicsaptak volna az iskolából. De ezek az élmények sugallták a későbbi, érettebb verseket is. Első írásaim a Népszavában, a Hídban és a Kelet Népeben jelentek meg, s ezek vittek a népi írók körébe, s indítottak arra, hogy a munkás kultúrkörökben rendszeres előadásokat tartsak. Aztán jött a háború, katonai behívás, hadifogság: a szép tavasz kiesett életemből, s hosszú évekre elhallgattam.

— Amikor fáradt, megtört emberként hazatértem, a személyi kultusz korszaka éppen születőben volt, s úgy éreztem, a vastapsok orkánja túlharsogja a líra őszinte szavát. Elhatároztam, hogy tanulok, s legfeljebb némi nosztalgiával gondolok arra, hogy valaha verseket is írtam.

— Magyar—oros tanári oklevelet szereztem, majd a műgyetemre kerültem nyelvtanárnak. Láttam a tanuló munkás- és parasztyerekeket, éreztem, hogy minden torzulás ellenére a szocializmus felé tartunk, de írni még nem volt eröm. 1952-ben, egy este lapos, semmitmondó költeményeket hallgattam a rádióban, s akkor nyugtalankodni kezdett bennem a lelkiismeret. Ez idő tájt meghívtak egy boncolásra a kórbonctani intézetbe, s ez az élmény rákényszerített, hogy megírjam. A Leonardo da Vinci emlékének ajánlott vers címe: *Meditáció az örökkévalóságról egy felboncolt hulla felett*. Mondanivalója: csak tetteink adnak örök életet, csak alkotásainkkal

győzzük le a halált. Ma is ezt a verset látnám szívesen kortársi antológiában, ezt tartom legjellemzőbbnek. Akkor senkinek sem kellett. Elvittem Illyés Gyulához, ő gratulált, s azt mondta: aki így ír, nem hallgathat. Ám Illyés nem volt főszerkesztő...

— 1953 nyarán, kilenc évi hallgatás után elsőnek megjelent versem a *Drégely* volt. Gyermekkorom egyik színhelyének 400 éves felszabadulási jubileumára írtam, s ezzel megnyílt az út. Első kötetem nem véletlenül viselte a „Feltámadás” címet. Egy tetszhalott támadt fel.

— A második „Hajnali viadal” c. kötetem 1956 szeptemberében jelent meg s bár elfogyott, visszhangja alig volt, az embereket más izgalom foglalta le, mint ami az én verseimből áradt.

— A „Hó és Nap” című harmadik kötetem jelentette az első igazi sikert, hiszen a bennem nem nagyon bízó kiadó csupán 1000 példányban jelentette meg s egy évre rá új kiadást kellett nyomni belőle. Ekkor jöttem rá, hogy van közönségem, akikhez szólok és akik megértene. Újabb József Attila-díjat is kaptam... egyszóval rájöhettek, hogy — bár sokszor kételkedtem benne — „élek”.

— *Kik hatottak leginkább költészetére és kiket érez ma is közelállónak?*

— Elsősorban József Attila. Halálával figyelmeztetett művére: mikor szörnyű pusztulásáról olvastam, kezdtem verseit keresni. Már említett haladószellemű tanáraink közül kettőtől is kaptam József Attila kötetet, így jutottam a Döntsd a tőkét, s a Nem én kiáltok című kötetekhez. Ezután, mint annyi kortársamnak, nekem is ő lett a példaképem. Később erősen megszerettem *Illyést, Benjámint, Sinkát*, s a gondolat és meditáció példáját: *Szabó Lőrincet*. Az írók közül *Móricz, Darvas, Veres Péter*, és a magaméhoz hasonló élmények alapján *Lengyel József* állnak közel hozzám. Ma, ha falura megyek, többek közt *Csanádi Imre, Csoóri Sándor* és *Simon István* verseit olvasom fel; ha diákokhoz szólok, ezek mellett *Benjámint* és *Juhász Ferenc* verseit. Mindig azt, ami érzésem szerint a hallgatóknak kell.

— *Mint idegen nyelvek ismerője és tanára, bizonyára műfordítással is foglalkozik?*

— Igen. Fordítottam Horatiust, Shelley-t, sőt nyersfordításból vietnami és török költőket is. Elsősorban azonban oroszokat: Puskin, Nyekraszovót, Majakovszkijt, Jeszenyint és kötetnyi Martinov verset. A maiak közül ő ragadott meg legjobban, lényeglátásával, élménygazdaságával, s azzal a tündő hozzáállással, mellyel az élet ezer apróságához kapcsolódik. Formaujítást is tanultam tőle: a lényegét a sor törésével, börtásával emeli ki.

— *Búcsúzóul mondjon még néhány szót új kötetéről!*

— Nagy szerencsém, hogy a kiváló fiatal festő, Korga György címlaprajzával és illusztrációival jelenhetik meg... s száz híján 5000 példányban. Kíváncsian várom, hogyan fogadják majd. Mert ez hangvételében más, mint az eddigiek voltak. A rohanó kor tőlem is új formát követel, időtállóbb képeket, modern hangvételt. Erre törekszem, bár a formát másodlagosnak tartom az élmény és indulat szerepe mögött. Verseim motorja az indulat, ez hajtja gondolataimat. De ez az indulat, érzés, szenvedély mindig azonos kell legyen a nép érzéseivel. Ami az emberekben belül lejátszódik, azt csak a költő, az író segítségével tudják elmondani. A szótlan milliók a költő szavával örülnek vagy sírnak. A vers a lélek egyenlete, mely évezredek titkokat vezet le, de fegyver is a nép kezében. Új kötetem mondanivalója elsősorban etikai; s a „Vadak közül a szelídekhez” című versben csúcsonyul ki. Annyiszor látom, tapasztalom, hogy korunk embere még távolról sem oly civilizált, mint szeretnők, s ez nemcsak jólét és kultura kérdése, sokszor autón suhannak diplomával a zsebükben olyanok, akik vadabbak az emberevőknél. Az érzelmek nemesedése lassúbb folyamat, mint az ész pallérozása, vagy a gazdasági fejlődés. Meggyőződésem, hogy ma a költő főfeladata a nevelés: az emberséges élet, a közösségi gondolkodás hirdetése.

— Címadó versnek mégsem ezt választottam, hanem a „Háló nélkül” címűt. Egy öregedő artista monológiának jelképében mondom el a magam ars poetikáját. Remélem olvasóim olyan megértéssel és szeretettel fogadják ezt a verset és ezt a kötetet is, mint az eddigieket.

Bozóky Éva

KÖTETEI

Feltámadás. Szépirodalmi, 1955.
Hajnali viadal. Magvető, 1956.

Hó és nap. Magvető, 1962.
Háló nélkül. Magvető, 1965.

K Ö N Y V E K R Ő L

ELVEK ÉS UTAK

„E kötet olvasóját nem várja könnyű szórakozás” — ígéri a könyv előszava, mely 19 szerzőnek az irodalom elvi-elméleti kérdéseivel foglalkozó tanulmányát vezet be. Közülük 10 — változatlan vagy rövidített formában — már megjelent folyóiratban (ezt a jegyzet pontosan közli), a többi a kiadó ösztönzésére készült. De ki is várhatna „könnyű szórakozást” ilyen bonyolult problémák tárgyalásától, amire itt-ott még a stílus nehezségei is árnyékot vetnek?

Király István írását kivéve (1958-ban jelent meg) a tanulmányok az utóbbi 2—3 évből származnak, és azoknak a vitáknak közvetlen vagy közvetett termékei, melyek az irodalom és helyenkint általában a művészet legégetőbb kérdései körül zajlottak, ill. zajlanak.

A kötet a szerkesztő *Pándi Pál* — véleményünk szerint helyes — felfogása alapján egyrészt ezeknek a vitáknak a dokumentálása, másrészt a felmerülő problémák marxista tisztázása, vagy legalább is törekvése erre, hozzájárulás a tisztázáshoz. Ezért talán az olvasó az egyes tanulmányokban nem egyező vagy éppen ellentétes nézeteket. Közös bennük a marxista igény, a szocialista kultúra iránti elkötelezettség. A kötet tehát jó példázata annak a ténynek, hogy azonos világnézeti alapon álló irodalomtörténészek, kritikusok, esztéták között „természetes, normális jelenség” a vita, a nézeteltérés. Hiszen a marxizmus alkotó alkalmazása az élet új tényeinek értékelését, értelmezését kívánja, ami — a dogmatizmus elvetésével — nem történhet kinyilatkoztatások alapján, hanem csak az alapelvek alkalmazása körül kialakuló eszmecserékben, vitákban.

Ugyanakkor világosan kitűnik a kötetből az a határozott szerkesztői felfogás, mely nem tagadja ugyan, hogy az ilyen viták anarchista megnyilvánulásokat is felszínre dobhatnak, de azt vallja, hogy „olyan erős, olyan határozott legyen vitáink marxista sodrása, hogy az anarchikus vagdalkozás sohase törhessen ki a mellékjelenség státuszából”. E kötet tanulmányai ilyen írások. Egyszerre harcolnak a dogmatizmus és revizionizmus torzításai ellen, bizonyítva, hogy irodalmi életünkben milyen erős, mennyire erősödik a marxista tisztázás igénye, és igazolva azt az álláspontot, mely nemcsak

a burzsoá ideológia elleni harcot, hanem egyidejűleg a szocialista ideológia hegemóniájáért folytatott küzdelmet is megkívánja.

Ennek az ismertetésnek a keretei nem engedik meg, hogy az általánosságokon túl mind a 19 tanulmányt sorra vegyünk. Anélkül, hogy a válogatás egyúttal értéktétel is lenne, úgy érezzük, a figyelem felkeltésére elegendő lesz néhánynak a kiragadása.

Illés László a *szocialista magyar irodalom útjának történeti és elvi kérdéseivel* foglalkozik. Megvilágítja a kialakulás útját, értékelésében helyére teszi ennek az útnak fő állomásait, egyes szakaszait, megállapítva: „Az egységesülő szocialista irodalom mai kialakulásának kezdetei tehát a népfrontkorszak tág ölelésű szocialista irodalmi törekvéseiben gyökereznek”. Ennek a problémának a kifejtéséhez járulnak hozzá *Pándi Pálnak* az *örökség gondjairól* írott gondolatai, melyek szerint a szocialista hagyományok érvényre juttatása nem jelenti az egyéb hagyományok rangfosztását, hanem „igyekezzünk helyreállítani történelmi-szellemi örökségünk természetes rendjét”.

Sok vita folyik manapság a modernizmusról — irodalmon belül és kívül, szakmai körökben és másutt. Bár több tanulmány is érinti, három kifejezetten ilyen témát választott vizsgálódása tárgyául. *Király István* a *modernizmusról* szólva megállapítja, hogy eszközeit a fejlődő szocialista irodalom is felhasználhatja. Az eszközök önmagukban némák, de rendszerük — az irodalmi mű formája — a világnézetből alakul ki. Ezért mondhatja a szerkesztő előszava — éppen a lezajlott tisztázó viták eredményeképpen, hogy a modernizmus egyre inkább korszerűt jelent, s visszaszorulnak azok a nézetek, melyek a modernizmus kategóriát a konkrét osztálytartalmaktól függetlenül jellemezték és minősítették. *Köpeczi Béla* az *egzisztencialista irodalomról* szóló tanulmánya azzal zárja fejtegetéseit, hogy az egzisztencialista kérdésfelvetés az egyén vonatkozásában ösztönözheti a marxista kutatást, de: „A mi világunk másfajta irodalmat kíván, mely nem hanyagolja el ugyan a személyiség kérdését, de e tekintetben is valóban újat, azaz szocialistát akar adni”. Ehhez

a témakörhöz tartozik *Almásy Miklós* írása — *Dekadencia és művészet* — is.

Miklós Pál és *Hermann István* a realizmus fogalmáról, a típusalkotásnak más művészeti ágakban (pl. a zenében) való megjelenéséről vitázik. *Miklós Pálnak* az a véleménye, hogy más művészeti ágakban is minden problémát az irodalom szempontjaival akarnak megközelíteni, s kérdés, hogy ezek a kategóriák más művészetekben hogyan alkalmazhatók.

Bóka László a líra és realizmus problémájára kíván fényt deríteni abból a megállapításból kiindulva, hogy a realizmus elmélete nem foglalkozik a lírával. Különös érdeklődéssel és élvezettel olvashatja az olvasó azokat a részleteket, melyekben a szerző verselemzésekkel támasztja alá nézeteit.

Egészen mai problémát tárgyal *Rényi Péter* *Dráma és erkölcs* c. tanulmányában, amelyben a közelmúlt 4 magyar drámájának elemzésén keresztül vizsgálja, hogyan jelennek meg a színpadon, az irodalmi műben a mai, drámába kíváncsi korszak erkölcsi problémái. A szocialista fejlődés — a politikai egyetértésen

túl és emellett — az emberek tudatának változásában, fejlődésében nem kevés erkölcsi problémát vet fel. Kiemeli azt az írói magatartást, mely azt vallja, hogy az emberek nem eleve elrendelt jellemek, fejlődhetnek, amiből az is következik, hogy nem ellentük, hanem levetkőzhető hibáik ellen kell harcolni.

A felhozott példák azt is bizonyítják, hogy a kötet az irodalomnak valóban sokat vitatott, fontos elvi-elméleti problémáival foglalkozik. Hogy hogyan valósultak meg az alkotói és szerkesztői szándékok, arról mindenkinek magának kell meggyőződnie. S ha a tanulmányok olvasása valóban nem is kecseset könnyű szórakozással, mindenkinek ajánlhatjuk, akiben megvan a szellemi igény a magasabb fokú tájékozódásra. A mai légkörben, mely egyébként az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő kulturális munkaközösségnek a szocialista realizmusról kiadott tanulmányát, vitaíratát is áthatja, egyre jobban megvan erre a lehetőség. (Magvető, 526 l. 25 Ft)

Kisfaludi Sándor

A TÖRTÉNELEM FUTÓSZALAGJÁN

A felszabadulás huszadik évfordulóján megjelent antológiák között különös figyelmet érdemel *A történelem futószalagján* című gyűjtemény. Tizenöt év lírai termését gyűjti össze, azokat a verseket, melyek a világ és az ország gondjait, megpróbáltatásait, a történelem tragikus eseményeit tükrözik vissza. Aki átlapozza a testes kötetet, a század legkomorább éveivel és eseményeivel találkozik, felrémlik előtte a náci hatalomátvétel és a háborús készülődés vérszótjósól időszak, máig fénylő versek tükrében pillanthatja meg azokat a borzalmakat, melyeket egy nemzedéknek kellett átélnie a rendőrterror, a tehetetlenség, az üldözés, a fenyegető és áldozatára lesújtó gyilkolás szörnyűségeiben.

Az antológia szinte „történeti áttekintést” ad minderről. A magyar költészet eleven rezonáló-készségét, közéleti elhivatottságát bizonyítja az az alkotó indulat, mellyel költőink a kegyetlen évtizedek eseményeire válaszoltak. Az 1929 és 1945 közé eső évek embertelenségeit szinte kronológikus rendben követik a versek: líráknak minden fontosabb eseményre és jelenségre volt felelete. Nemcsak arra, ami itthon történt, a fasizmus idegen népek ellen elkövetett gaztetteit is szenvedélyesen ítélte el. *Radnóti Miklós* (*Hispania, Hispania*) *Illyés Gyula* (*Madridi dobok*), *Csanádi Imre* (*Lengyelek*), *Balázs Béla* (*Sztálingrád*), *Berda Jó-*

zsef (*Legyőzhetetlen példa: Franciaország*) és mások versei azt az írói felelősségutadatot tanúsítják, mely költőinkre az emberiség gondjainak vállalálását, a világ panaszának elkiáltását parancsolta.

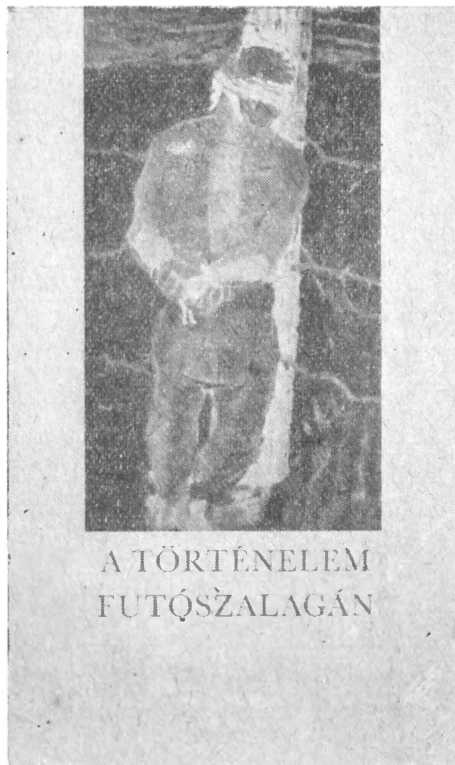
Száz magyar költő vagy hatszáz verse — az ellenállásnak elkötelezett magyar irodalom hivatástudatának és becsületének bizonyítéka. Abban a kórusban, mely Európa szabadságszeretét szóltattatta meg, a francia résistance és a szovjet honvédó háború lírája mellett felhangzott a magyar költészet tiltakozása, riadója és reménysege is. *Aragon*, *Eluard*, *Supervielle*, *Szimonov*, *Tvardovszkij* hangjához csatlakozik *Illyés Gyula*, *Sárközi György*, *Radnóti Miklós* és *Salamon Ernő* hazai szólama is. Számunkra, akiknél a fegyveres ellenállás nem erősödött fel annyira, mint Franciaországban vagy Jugoszláviában, különös elégtételt jelent, hogy költőink túlnyomó többsége, a magyar líra gerince sohasem tört meg. Költészetünk, mint történelmünk válságos korszakaiban mindig, most is a humanizmus, a szabadság és a haladás eszményeit hirdette.

Ezt a humanizmust, az emberi értékek őrzésének hivatását tanúsítja az antológia bőséges anyaga. A világméretben, indulatban és látásmódban nagyon is különböző alkotások egyaránt az emberiség eszményeit, a tiltakozó bátorságot képviselik.

Amikor 1941-ben a Magyar Csillag megindult, Illyés Gyula „szekértáborba” akarta gyűjteni íróinkat, hogy közös erővel védekezzenek a háború és a faszizmus rémei ellen. Ez a „szekértábor” csak bizonyos mértékig valósulhatott meg akkor. Az antológia irodalomtörténeti távlatából nézve mégis megépült: éppen az ellenállás széleskörű egységében. Jó dolog, hogy *A történelem futószalagán* nem éri be a motívumok jelzésével, hanem mintegy a teljességre törekedve a lehető legszélesebb körből válogat. Az ellenállás nemzeti és népi ügye mellé nemcsak a szocialisták sorakoztak fel, hanem a polgári liberalizmus és a népi mozgalom jelentős képviselői is. József Attila, Benjámin László, Kis Ferenc mellett jelen van Babits Mihály, Fodor József, Vas István, illetve Illyés Gyula, Sárközi György, Jankovich Ferenc is: az antológia arról tanúskodik, hogy a humanizmus, a haladás és a kultúra eszményeinek védelmében a legszélesebb irodalmi egységfront alakult ki.

E széles körű egység reprezentatív képvisellete adja meg *A történelem futószalagán* különös jelentőségét. Külön örülünk annak, hogy a gyűjtemény bőséges válogatást ad a korábban „elsüllyedt nemzedék”-nek nevezett írók — Salamon Ernő, Forgács László, Berkó Sándor, Lukács László, Zsigmond Ede — műveiből. Helyes, hogy az antológia szerkesztője a szomszédos államokban élő magyar költőkre is figyelt: Forbáth Imre, Méliusz József, Szabédi László, Horváth Imre és Szemlér Ferenc antifasiszta lírája megérdemli az érdeklődést. A kötet értékét emelik a „felfedezések” is, számos ismeretlen vagy már elfeledett költő, vers tűnik fel lapjain. Brassai Viktor, Komor András, Gellért Sándor újra való felfedezése éppoly jelentős tett, mint az ismeretlen szerzőjú énekek (*Petőfi brigád induló, Birkenau-i lágerdal*) vagy Pap Károly varázslatosan fájdalmas versének közzététele.

Az antológia értéke mindebből nyilvánvaló. Emlékeztető tanúság, vádirat és

bizonyíték — egy embertelen kor ítélete és a magyar költészet közéleti értékeinek mérlege. Különösen a fiatalabb nemzedék forgathatja nagy haszonnal a kötetet: a nagy költészet érzelmi, evokatív ereje legáltalában akkora — vagy talán még mélyebb — hatással járhat, mint a dokumentumfilmek képekben megelevenedő döbbenete.

Kerékgyártó István lelkiismeretes szerkesztő-válogató munkát végzett. A bírálóknak viszont igazuk van abban, hogy a könyv jegyzetanyaga lehetett volna bővebb is.

Pomogáts Béla

A negyedik helyen

Lipcsében, a nemzetközi könyvművészeti kiállításon 42 ország vonultatta föl könyvművészeti remekait. A jutalmazás során Magyarország a negyedik lett: öt arany-, hét ezüst- és hét bronzérem, valamint hét dicsőítő oklevél birtokában.

Aranyérmet a következő művek kaptak: Donászy Magda: *Aranyábécé* (ill. Reich Károly); *Alberto* (angol nyelvű művészeti könyv, Lengyel Lajos gondozásában); Szabó Lőrinc: *A huszonhatodik év* (ill. Szász Endre); Brecht: *Kurázi mama* (ill. Józsa János) és *Shakespeare szonettjei* (ill. Kass János). *Lengyel Lajos*, a Kossuth nyomda Kossuth-díjas igazgatója Gutenberg-díjat kapott.

A KISFALUDY KÁROLY KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE 1965

Vannak, akik kétségbe vonják a közművelődési könyvtárak évkönyveinek létjogosultságát. Véleményüket arra a tagadhatatlan tényre alapozzák, hogy a megjelent évkönyveknek valóban nem minden cikke éri el azt a színvonalat, amely indokolttá tenné kinyomtatásukat, még hozzá könyv formájában. Nem tennénk azonban helyesen, ha a gyenge cikkek miatt lebeszélni igyekeznénk a könyvtárakat arról, hogy évkönyveket adjanak ki. Az évkönyvek megjelenése is a közművelődési könyvtárügy fejlődésének egyik eredménye. Egyrészt van már miről beszámolni, másrészt van már a könyvtárakban dolgozó könyvtárosoknak olyan rétege, amely a napi rutinmunkán túl megkísérli elemezni a szakma problémáit, és saját tapasztalatait más könyvtárakéval, illetve a szakirodalommal egybevetve, elméleti általánosításra törekszik. Természetes útja ez a fejlődésnek, okunk sincsen a türelmetlenségre, esetleges gyengeségeikkel, gyakorlatlaniságból eredő hibáikkal kapcsolatban. Inkább örvendetes dolog minden új évkönyv megjelenése, és ami abban nem sikerült, azzal a jó reménnyel vesszük tudomásul, hogy a legközelebbi kötetben majd jobb lesz.

Igy olvastam a Győri Megyei Könyvtár új évkönyvét is, amely nemrégén látott napvilágot. Szépkiállítású, terjedelmes kiadvány, számos fényképpel, rajzos illusztrációval. A kötet 12 cikket tartalmaz, közülük néhány szerzője kiváló felkészültségről tanúskodik. A 12 cikk közül 7 győri, illetőleg Győr megyei könyvtári problémákkal foglalkozik, 1 országos érdekű közművelődési könyvtári, 3 irodalomtörténeti és 1 történeti téma. Az irodalomtörténeti, ill. történeti tárgyú cikkek közül 2 helytörténeti vonatkozású. Az évkönyv arányai tehát nem rosszak. Talán csak a Madáchról, valamint II. József jobbágyrendeléről szóló, új mondanivalót nem tartalmazó cikkekkel kapcsolatban merülhet fel az az észrevétel, hogy helyettük egy győri vonatkozású színház-történeti, illetve történeti tanulmány megfelelőbb lett volna.

A cikkek közül néhány általános érdeklődésre is számot tarthat. Ilyen pl. Mezei Györgynek a tervezett új megyei könyvtár építési programvázlatáról, továbbá a városok könyvtári ellátásáról szóló kitűnő cikke. A fűzésmentes kötésről, az új gyermekkönyvtárról szóló be-

számoló azonban inkább a *Könyvtáros*ba kíváncszott volna.

Az évkönyvek elengedhetetlen része a könyvtár, vagy a könyvtári hálózat munkáját tárgyaló beszámoló. A megyei könyvtár és a hálózat fejlődésével és működésével két cikk is foglalkozik az évkönyvben. Az első az elmúlt 20 év eseményeinek összefoglalása, a második pedig rendes évi beszámoló. A 20 év eseményeiről, fejlődéséről szóló összefoglalást bizonyos hiányérzettel olvassuk. Nem ad érzékletes képet ez a tanulmány az elmúlt 20 esztendőről. Adatokat, eseményeket sorol fel szárazon, és a sok különböző jelentőségű adat mögül nem tűnik ki teljes valóságában az a hatalmas arányú fejlődés, amely éppen az elmúlt 20 évben közművelődési könyvtárügyekben bekövetkezett. Kár, hogy egyáltalán nem szól a városi könyvtár 1945—1950. közötti működéséről, noha ez egyik elődje volt a megyei könyvtárnak. Az összefoglalást sok fárasztó és nehezen áttekinthető táblázat egészíti ki. A táblázatok helyett grafikonok jobban szemléltették volna a fejlődést. Hasonlóképpen grafikonokkal kellett volna helyettesíteni a táblázatokat az évi beszámolóban is.

A tájékoztató munkáról szóló cikk inkább beszámoló jellegű, túlságosan tapad a napi gyakorlathoz. Hasonló baja van a győri városi könyvtárakról írott cikkeknek is, amely alig több mint adatok száraz, jelentésszerű felsorolása.

A kötet a megyei könyvtárral foglalkozó cikkek, közlemények teljes bibliográfiáját is tartalmazza. A bibliográfia címe elég homályos és kissé suta: „Cikkbibliográfia”. A megyei könyvtárat bizonyára érdeklí, hogy milyen sajtóközlemények jelentek meg működéséről, és érthető, hogy ezt a teljesség igényével tartja számon. Másnak azonban alig van szüksége a könyvtárról szóló minden jelentéktelen közleményre. A cikkbibliográfiát tehát nem kellett volna kinyomtatni, elég, ha a könyvtárban, kartoték formában megvan. Mi szüksége lehet pl. bárkinek arra, hogy a Könyvtáros valamelyik régi számában, az öt hónapos könyvtáros iskola hallgatóit ábrázoló fényképen egy Győr megyei könyvtáros is látható?

Külön meg kell említeni azt, hogy a könyvtárügyi cikkek seholsem támaszkodnak a szakirodalomra. De nem hivat-

koznak más könyvtárak gyakorlatára sem. Ez a szakmai elszigetelődés semmiképpen sem kívánatos, mert provincializmushoz vezet. Például a tájékoztató munkáról szóló cikk szerzői, ha ismerik a közművelődési könyvtárak tájékoztató munkájának hazai és külföldi gyakorlatát és problémáit — és nemcsak saját könyvtári gyakorlatukból indulnak ki —, minden bizonnyal másképpen írhatták volna meg cikküket.

Összefoglalva tehát az értékelést: néhány cikk kimaradhatott volna az évkönyvből, amelyek pedig benne maradtak, azokat — néhány kivételtől elte-

kintve — alaposabban, elmélyültebben kellett volna kidolgozni. Ne az évkönyv legyen a cikkírás iskolája. Ide csak a cikkek legjava kerüljön. És ha ilyen kiértelmit, minden tekintetben kifogástalan cikkekből nem lehet összehozni egy évkönyvre valót, akkor inkább várjon a könyvtár az évkönyv kiadásával. Csak ilyen magasabb igény mellett válhatnak az évkönyvek a közművelődési könyvtárak elméleti munkájának ösztönzőivé, hisz végső soron egyik legfőbb feladatuk éppen ez. (Győr, Megyei Könyvtár, 144 l.)

Rácz Aranka

KÉZIKÖNYVTÁR

MAGYAR STATISZTIKAI ZSEBKÖNYV, 1965.

A statisztika igénye minden bizonnyal akkor született meg, mikor az emberi közösségek túlnőttek és áthágtak egy bizonyos mértéket, s egyedeiknek élete és tevékenysége már a legkiválóbb emlékezőtehetségű vezető számára sem volt többé *érzékletesen* áttekinthető. Valamiképp azonban mégis át kellett tekinteni, és legalább legfontosabb jelenségeit előrelátni. Egy város-államban például, fontos volt tudni: mennyi adóra számíthatnak, de azt is, hány száj kér enni, nemcsak az adott pillanatban, de a következő esztendőben is; egy zsoldos hadseregben hasonlóképp, de az utánpótlás — toborzás és kiképzés — érdekében azt is előre kellett látni, hogy mikor és mennyien fognak majd kiöregedni. A seregnek tehát nemcsak a létszáma, hanem katonáinak kor szerinti megoszlása is érdekessé vált. A közösségek mind nagyobbra és nagyobbra növekedésével, a társadalmak életének, az államok szervezetségének és a termelésnek mind sokrétűbbé és bonyolultabbá válásával hatványozottan nőtt meg a statisztikának — a tömegjelenségek áttekintésének és előrelátásának — a jelentősége a vezetők számára. Demokráciákban — a fogalomból következően mindenki számára — legalábbis, mint tudatformáló tényező.

A Központi Statisztikai Hivatal közrebocsátotta zsebkönyv, mely kétszázötven oldalon, eléggé áttekinthető formában és jobbára a múlttal összehasonlítva, de minden egyéb értékelés és következtetés nélkül adja a tavalyi esztendő adatait, csupán általános tájékoztatásra szolgál, nem valamely terület vezetője vagy szakembere, hanem a nagyközönség számára. Táblázatai felvilágosítanak az ország népességéről, népmozgalmáról (er-

ről elég részletesen), a nemzeti jövedelem alakulásáról, beruházásainkról, az iparról, mezőgazdaságról, kereskedelemről, a foglalkoztatottság, bérek, árak és fogyasztás fejlődéséről, az idegenforgalomról, lakáshelyzetről (a lakosúságnál pontosabb képet adott volna a lakosbálokhoz viszonyított lakószám, az építkezésnél pedig az állami és szövetkezeti építetők nem egykalap-alá vétele), az egészségügyről, a balesetekről és tűzkárokról (nemcsak a szülők részére figyelmeztető adat, hogy a legtöbb tüzet a gyermekek játéka okozza), az oktatásról, népművelésről, sportról, az igazságszolgáltatás mérhető jelenségeiről.

A könyvecske egészében hasznos, úgy véljük azonban, hogy zsebkönyv jellege ellenére némely táblázata magyarázatra szorult volna. Egyetlen példát. A múzeumok látogatottságát feltüntető táblázat első helyén 355 ezer látogatóval a pécsi Janus Pannónius Múzeum áll, második helyen az egri Dobó István, s csupán utánuk következnek a budapesti gyűjtemények. Szembeszökő az is, hogy a Mátyás templom Egyházművészeti Gyűjteménye megelőzi a Nemzeti Múzeumot. Az ok nyilvánvalóan az, hogy a múzeumok látogatóinak zöme a tanulmányi kiránduláson levő iskolásokból tevődik ki. A vidéki városokba menők az ottani egyetlen jelentősebb gyűjteményt tekintik meg, míg a Pestre jövők megoszlának a sok nagy múzeum között, a Várba viszont mind felmennek. Efffajta magyarázatok nélkül sok adat félrevezető, és célját — hogy levonjuk tanulságát — nem érheti el. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 254 l. 20 Ft)

Z. V.

A CSEHSZLOVÁK NÉPKÖNYVTÁRI TÍPUSKATALÓGUS

(2. szépirodalmi rész)

A közművelődési könyvtárak általános használatára kiadott csehszlovák mintakatalógus* figyelmet érdemel, minthogy nálunk is megjelent egynéhány mintajegyzék és változatlanul mutatkozik társadalmi szükséglet ajánló katalógusok kiadására. Az 1906 művet tartalmazó mintakatalógus az 1950–60 között megjelent művek igen szelektív ajánló válogatása. A cseh, a szlovák és a világ-irodalom színe-javát kívánja nyújtani. (Cseh olvasók számára készült, ezért a közölt szlovák irodalom kb. felét is cseh fordításban adja.)

A kétezernél kevesebb cím is jelzi a válogatás szigorúságát. A válogatás szoros volta miatt nem a különféle irányzatokból, irodalmi iskolákból indultak ki a szerkesztők, hanem főleg a művek irodalmi és társadalmi jelentőségéből, különös figyelmet szentelve a jelenkori, ezen belül a szocialista irodalomnak. A cseh és szlovák irodalom kivül elsősorban a szocialista országok irodalmát vették figyelembe, természetesen nem szorítva háttérbe az egyéb országok klasszikus és mai irodalmát. Az antik irodalomnak külön részt szenteltek.

A szerkesztők szem előtt tartották a különböző műveltségű olvasórétegek igényeit, mellőzték a kuriózumokat és a kivételes igényeket, ezen belül azonban a válogatásban magas irodalmi színvonalra törekedtek.

A mintakatalógus újdonsága, hogy minden egyes irodalomcsoporthoz irodalomtörténeti, értékelő bevezetés tartozik.

A katalógus az irodalmat nemzetek, illetve országok szerint csoportosítja (külön a cseh és a szlovák irodalmat) főbb korszakok szerinti bontásban. (Az irodalomcsoportokon belül a művek betűrendben követik egymást.) A szovjet népek irodalmán belül külön van az orosz, a szovjet irodalom és a Szovjetunió egyéb népeinek irodalma az egyes népek betűrendjében; majd a szocialista országok irodalma és az egyéb országok irodalma következik, ugyancsak betűrendben.

Az azonos nyelvű, de különböző országok irodalmát a megfelelő országnál tünteti fel, pl. az angolszász országok irodalma külön-külön szerepel (amerikai,

angol, ausztráliai). Különös azonban, hogy német irodalom pusztán a szocialista országok csoportjában fordul elő.

A jegyzék a közművelődési könyvtárak számára az állománygyarapítás eszközeként használható. (Az 1960 óta megjelent irodalomról a kiadó, a prágai Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, a szlovák Maticával és a könyvkereskedelemmel közösen évi jegyzéket ad ki.)

A mintakatalógus annotációi igen röviddek, szinte egy-két mondatban informálnak a kérdéses mű tárgyról, társadalmi és művészi értékéről. Az egyes szerzők alatti első annotáció a szerzőről is közöl néhány adatot. Az annotációk nem irodalomtörténeti vagy kritikai, pusztán olvasószolgálati eligazító szerepet töltenek be.

Igen nagy figyelmet érdemel a gondosan összeállított mutatórendszer. A betűrendes név- és címmutató mellett az alábbi fontosabb mutatói vannak:

az életrajzi, a történelmi regények, illetve a munkásmozgalom nagy alakjaival, nagy művészek életével foglalkozó irodalmi művek nagy alakjainak betűrendjében készült mutató (pl. József Attiláról: József Jolán: A város peremén);

külön mutató foglalja össze a nevezetes szerzők önéletrajzi munkáit, megemlékezéseit, naplóit, levelezését, külön betűrendben találjuk azokat a szépirodalmi műveket, amelyeknek önéletrajzi vonatkozásai vannak. (A könyv magyar irodalmi példáiból: Illés Béla: Ég a Tisza; Illyés Gyula: Puszták népe; Kaffka Margit: Színek és évek; Karinty Frigyes: Tanár úr kérem; Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig.) Egyik mutatója az irodalmat forma (próza, vers, dráma), a prózairodalom belül pedig zsáner, illetve téma szerint csoportosítja. (Antológiák, művészi-filozófiai témájú művek, pszichológiai tárgyú művek, humoros szatirikus munkák, fantasztikus, utópisztikus témájú próza; kalandos művek, detektívregények, útleírások és útiélmények: riportok, karcolatok.) A költészetet tárgykörök szerint csoportosítja. Az antológiák mellett külön csoportot kapnak a politikai témájúak, a filozófiai témájú, a humoros tárgyú költemények stb. A drámai irodalom belül külön-külön betűrendes csoportjuk van a különböző drámai műfajoknak. Végül jegyzetet ad a

* Typovy katalog pro lidové knihovny. Díl 2. Krásná literatura. Praha, 1963. 528 l.

különbféle díjakkal kitüntetett csehszlovák írókról.

Az állománygyarapításban és a tájékoztatásban betöltött szerepe mellett az olvasó számára katalógusnak is szánták e művet. Az egyes címek mellé helyezett keret célja, hogy a könyvtáros oda jegezze a raktári jelzetet. Ez egyúttal azt

is feltünteti, hogy a kérdéses mű megvan a könyvtár állományában.

Végül talán az sem érdektelen számkra, hogy a magyar irodalom 48 művel szerepel a katalógusban. (A lengyel irodalom 67-tel, a bolgár 33-mal, a román 16-tal.)

Sallai István.

VAS MEGYE IRODALMA

A szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár újabb helyismereti kiadvánnyal jelentkezett. Bánó Zsuzsa és Takács Miklós összeállításában, a „Bibliográfiai füzetek” első számaiként megjelent a *Vas megye irodalma 1965. január 1—március 31.* című jegyzék.

A sorozatnak induló kiadványban a könyvtár gyűjtőmunkája során előkerülő valamennyi fontosabb, Vas megyére vonatkozó cikk, tanulmány, könyv stb. belekerült. Kihagyták az igénytelen röpiratokat, apró híreket, szépirodalmi jellegű írásokat, vagyis mindazt, amiben helyismereti adat alig, vagy jelentéktelen mértékben fordul elő. Így lényegében a kurrens helyismereti kartoték-rendszerben összegyűjtött adatok válogatásából állott össze a jegyzék, amely a Vasi Szemlében, illetve mint annak különlenyomata, szerény füzetként jelent meg.

Az összeállítás első felében az önálló

műveket sorolja fel betűrendben, majd az időszaki kiadványok és gyűjteményes munkák Vas megyére vonatkozó közleményei következnek időrendben: három hónap terméséből 183 tétel. Amennyiben a cím nem eléggé határozza meg a közlemény tartalmát, rövid annotáció utal a tartalomra.

Az összeállítás legnagyobb jelentősége abban van, hogy — folyamatos tételszámossággal — negyedévenkénti megjelenést ígér. Az évenkénti utolsó (negyedik) füzetben betűrendes név-, földrajzi- stb. mutatókkal jól kezelhető forrásjegyzéket kapnak a kutatók.

A kiadvány feltétlenül követendő példa lehet azoknak a megyei könyvtáraknak, amelyekben a Vas megyeihez hasonló színvonalú helyismereti munka folyik. (Klny. a Vasi Szemle 1965. évi 1. számából.)

B. L.

SZABOLCS—SZATMÁR KÉT ÉVTIZEDE

Az illusztrált bibliográfia a felszabadulás évfordulójára jelent meg, érthető, hogy elsősorban a megépült objektumokról, a húsz év alatt bekövetkezett anyagi-szellemi gyarapodásról ad számot. Hat fejezetben sorolja fel azokat a cikkeket és kiadványokat, amelyek húsz év során a megye párt- és tömegszervezeteinek munkájáról, a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, egészségügy és a művelődés helyzetéről jelentek meg. Összesen 1077 címléírást közül a hat fejezetben, időrendi csoportosításban. Az előző beszámoló arról, hogy az 1945—52 között megjelent helyi sajtó már alig található meg a megyében, sajnos ennek nyoma van a felsorolt címanyag megoszlásában, arányaiban is. Amit a könyvtárosok tehettek egy jólsikerült kiadványért, azt megtették: a bibliográfia igen ügyes szer-

kesztésű, áttekinthető, csinos, címléírásai is kitartó munkáról tanúskodnak. A házi sokszorosítással készült szöveg tiszta, olvasható. Piros színnel különböztették meg a monográfikus műveket a cikkanyagtól. Az egyes fejezetek élére illusztrációkat és odaillő szemelvényeket emeltek ki a helyi sajtóból. Betűrendes és járások, városok szerint tagolt földrajzi mutató egészíti ki a tartalomjegyzék mellett a kötetet.

Somogyi Jolán gondos munkája mellé már csak azt kívánjuk, hogy ne vesszünk türelmüket a megye könyvtárosai, gyűjtésük szívesen a megye helytörténetének régebbi anyagát is, — hadd lássuk egy-két év múlva újabb kötetben! (Móricz Zs. megyei könyvtár, 131 l.)

Körtés Júlia

Könyvtári kiadványok

A BORSODI KÖNYVTÁROS 16. száma gazdag tartalommal jelent meg. A megyei könyvtárközi bizottság tájékoztatója a megye egész könyvtárügyének problémáival foglalkozik, s munkatársai között a megyei könyvtár hálózatának dolgozóin kívül ott vannak a városi könyvtár, az egyetemi könyvtár képviselői, valamint a múzeum, a népművelési tanácsadó és a MESZÖV munkatársai is. A tájékoztató kitűnő anyagából lapunk is vett át közleményeket.

A SÁSDI járási könyvtár híradója néhány évi szünet után újból megindult. Az első szám előszavát a járási népművelési felügyelő írta, aki bejelenti, hogy a híradó ezentúl rendszeresen, negyedévenként meg fog jelenni. A híradó borítója grafikailag jól sikerült, azonban a címből helytelenül hiányzik az „a” névelő. (—)

EDELÉNYI KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ címmel a járási könyvtár több kiadványt jelentetett meg, amelyekkel olvasói rendszeres időközökben tájékoztatja a fontosabb könyvtári eseményekről. Például az író—olvasó találkozókról, a klubestek programjáról, a televízió műsoráról ad értesítést, és minden alkalommal rövid bibliográfiát is közöl az ajánlott irodalomról. A kiadványsorozat értékét emeli az izléses kiállítás is.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI Könyvtáros 1965. évi 2. száma a könyvtárak továbbtanulást támogató munkájával, az elmúlt évben rendezett irodalmi estek tapasztalataival, az esztétikai nevelés kérdéseivel valamint az állományvédelem és ellenőrzés gondjaival foglalkozik. (—)

A NEMZETKÖZI tudományos kongresszusokról „Mezsdunarodnue naucsnuie kongresszui” címmel annotált bibliográfia jelent meg a leningrádi Művelődési Intézet (régebben Könyvtártudományi Intézet) és a Szovjet Tudományos Akadémia könyvtárának kiadásában. A kötetet e két intézmény munkatársai állították össze. A kiadvány tárgyszavak és országok szerinti beosztásban tartalmazza a kongresszusok helyét és időpontját, valamint tárgyát. A kötet a kongresszusi kiadványok és a szóban forgó kongresszusokról szóló irodalom bibliográfiáját is tartalmazza. (Sz.)

AZ AUDIO-VIZUALIS oktatás kérdéseivel foglalkozó könyveket és folyóiratokat tárja fel a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának közelmúltban megjelent címjegyzéke, amelyet tájékoztató tanulmánnyal és tárgymutatóval kiegészítve Spányi Balázné állított össze. (V. F.)

AZ UNESCO kiadásában megjelent a *World guide to science information and documentation services* c. kiadvány, amely 65 ország 144 dokumentációs központjáról tájékoztatja az olvasót. A tárgyszavas indexszel ellátott kiadvány terjedelme 176 oldal. (Sz.)

A NEMZETKÖZI CSERE kézikönyve ugyancsak az UNESCO kiadásában jelent meg „*Handbook of International Exchanges*” címmel. E kiadvány négy nyelven — angolul, franciául, oroszul és spanyolul — tájékoztat 5300 nemzetközi cserezervezetről és 4200 nemzetközi csere egyezményről. A nemzetközi csere kérdéseit országokénti bontásban is tárgyalja. (Sz.)

AZ UNESCO 1946—1962 közötti kiadványainak válogatott bibliográfiáját adta ki a Magyar UNESCO Bizottság. 400 kiadványt és folyóiratot sorol fel. A válogatás csak a szoros értelemben vett párizsi

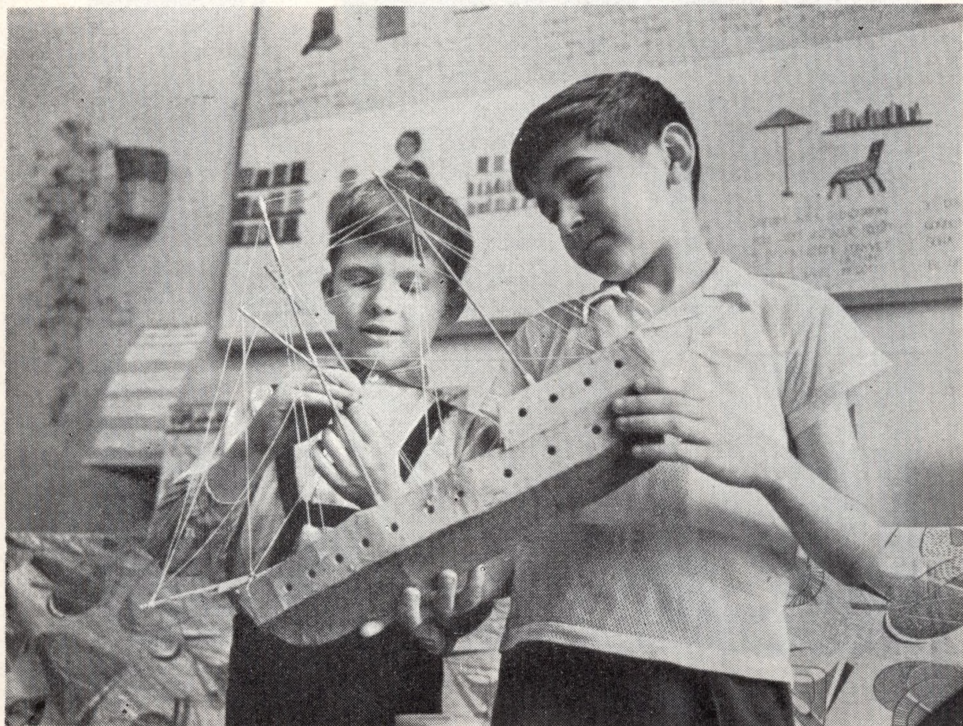
UNESCO-kiadványokra terjedt ki, amelyek közül elhagyták a már időszerűlenné vált brossúrákat és katalógusokat, csak angol és francia nyelvű tételeket vettek fel és mellőzték az ENSZ-szel, vagy más nemzetközi szervezetekkel közös kiadványokat. A felsorolt kiadványok többsége az Országgyűlési Könyvtárban, kisebb részük az Országos Széchényi Könyvtárban, az Országos Pedagógiai Könyvtárban, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, vagy az egyetemi könyvtárakban található meg. (—)

A NÉPMŰVELÉSI Intézet Könyvtári és Adattári Tájékoztatójának újabb száma a könyvtár és az adattár első negyedévi gyarapodási jegyzékét, valamint a külföldi népművelési folyóiratok jegyzékét tartalmazza. (—)

ÚJ külföldi műszaki folyóiratok a magyar könyvtárakban címmel lelőhelyjegyzéket adott közre az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ az 1964—1965-ben újonnan, első évfolyammal induló, vagy Magyarországon először megrendelt külföldi műszaki és természettudományi folyóiratokról. A kiadvány, amely betűrendes jegyzékből és földrajzi mutatóból áll, a tájékoztatás és a könyvtárközi kölcsönzés munkáját, valamint a külföldi megrendelések koordinálását kívánja előmozdítani. (—)

Modellező és iparművész hajlamú fiatalok a Fővárosi Szabó Ervin gyermekkönyvtárakban (MTI Foto — Vitályos felv.)

Ára: 4, – Ft

Lipták Pál tusrajza

„INDEX” 25449